

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька обласна рада
Департамент освіти та науки Хмельницької ОВА
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Хмельницький національний університет
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu - Instytut Kultury
Europejskiej w Gnieźnie

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В СФЕРІ ТУРИЗМУ, ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
2-3 квітня 2024 року

(Частина I)

Хмельницький, 2024

УДК – [37:338.48:796.011.3]:167.1(063)
М 74

Рекомендовано до друку Вченою радою Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (протокол № 3 від 27.03.2024 р.)

Рецензенти:

І.М. Шоробура - ректор Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України.

О.С. Поліщук - проректор з науково-педагогічної роботи Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, доктор філософських наук, професор

О.М. Мозолев - професор кафедри теорії і методики фізичної культури та валеології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, доктор педагогічних наук, професор.

М74

Актуальні проблеми розвитку освіти в сфері туризму, фізичної культури та спорту: матеріали VII Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Хмельницький, 2-3 квітня 2024 р.), частина I, Хмельницький: ХГПА, 2024, 127 с.

Матеріали конференції містять наукові дослідження з таких питань: розвиток освіти в сфері туризму, фізичної культури та спорту в умовах дистанційного навчання; актуальні проблеми підготовки фахівців в галузі туризму, фізичної культури та спорту; аналіз якості освітніх програм в сфері туризму, фізичної культури та спорту; розвиток молодіжного туризму в закладах освіти; сучасні технології фізичного виховання молоді; інноваційні підходи до проведення занять з фізичної культури, валеології та туризму; сучасні методики організації рекреаційної та фізкультурно-оздоровчої роботи; розвиток туризму в умовах воєнного стану.

Призначений для студентів і викладачів вищих навчальних закладів, педагогічних працівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів.

УДК – [37:338.48:796.011.3]:167.1(063)

© Колектив авторів, 2024
© ХГПА, 2024

ЗМІСТ

ЧАСТИНА І	
Актуальні проблеми розвитку освіти в сфері туризму	
<i>Адамовський К.А., Ацегейда І.П. Екскурсійне обслуговування в структурі туристичних послуг.....</i>	5
<i>Ацегейда І.П. Формування сталої поведінки споживача у сфері туризму.....</i>	9
<i>Бардей О.І., Мозолев О.М. Мілітарі-туризм як перспективний напрямок розвитку екстремального туризму в Україні.....</i>	13
<i>Бурдуваліс К.М. Шляхи та засоби організації навчального процесу в народних школах Подільської губернії в другій половині ХІХ – століття.....</i>	16
<i>Вавринчук М.О., Гільберг Т.Г. Туристичні ресурси Закарпатської області: структура та перспективи використання.....</i>	20
<i>Вербицький О.В., Долинська О.О. Роль реклами в туристичній галузі.....</i>	25
<i>Веселовський Н.О., Гуцал Л.А. Шляхи розвитку ділового туризму в Україні.....</i>	27
<i>Гулюк О.О., Мозолев О.М. Зміст та напрямки експедиційного туризму.....</i>	30
<i>Гурський Д.О., Ацегейда І.П. Особливості екскурсії на історичну тематику після закінчення російсько-української війни.....</i>	33
<i>Гуцал Л.А. Значення сільського зеленого туризму у розвитку Хмельниччини.....</i>	36
<i>Долинська О.О. Культурний туризм.....</i>	39
<i>Долинський Є.В. Особливості роботи перекладача в туристичній галузі.....</i>	42
<i>Жмурко Д.О., Мойсюк І.А. Екотуризм у національних парках та заповідниках України.....</i>	43
<i>Загоруй В.П., Долинська О.О. Перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Україні.....</i>	46
<i>Затерка А.І., Цимбалюк С.М. Анімація як напрям туристичної діяльності.....</i>	48
<i>Каштан В.В., Гільберг Т.Г. Рекреаційно-туристичні ресурси Тернопільської області.....</i>	51
<i>Королюк В.О., Ацегейда І.П. Пізнавальний (екскурсійний) туризм: перспективи та розвиток в Україні й світі.....</i>	53
<i>Кривицька К.Р., Цимбалюк С.М. Проблеми та перспективи розвитку туризму в малих містах та селах в Україні.....</i>	55

<i>Кручок А.Ю., Долинська О.О. Сучасний стан розвитку туризму Хмельницькій області.....</i>	60
<i>Куницька К.В., Онуфрійчук Л.П. Закордонний досвід організації туристичної та спортивної роботи в початковій школі.....</i>	64
<i>Лагодюк П.М., Мозолев О.М. Історичні аспекти появи та розвитку велосипедного туризму.....</i>	67
<i>Лелюк Д.О., Долинська О.О. Підготовка керівника та членів групи до туристичного походу.....</i>	70
<i>Маріняк Р.О., Долинська О.О. Рафтинг як екстремальний вид водного туризму.....</i>	74
<i>Матафонова О.О., Долинська О.О. Сучасна екскурсійна діяльність.....</i>	77
<i>Мозолев О.М. Розвиток лікувально-оздоровчого туризму в Україні в умовах воєнного стану.....</i>	79
<i>Нужеда В.Л., Мозолев О.М. Найдавніші мости світу як об'єкти для відвідування туристів.....</i>	81
<i>Онуфрійчук Л.П. Туризм як чинник формування патріотичних почуттів студентської молоді.....</i>	86
<i>Побута К.В., Гуцал Л.А. Туристичний потенціал селища Сатанів Романовська С.А., Ацегейда І.П. Перспективи розвитку реабілітаційного туризму на території України.....</i>	90
<i>Стихальська А.В., Долинська О.О. Сучасні технології організації і проведення екскурсії.....</i>	97
<i>Столяр В.А. Організація статистичних спостережень.....</i>	99
<i>Хижинська К.А., Біницька О.П. Цифрова трансформація туристичного бізнесу: інновації та перспективи.....</i>	102
<i>Цимбалюк С.М. Роль геокешинга в освітньому процесі і розвитку туризму в Україні.....</i>	105
<i>Чубрей О. С., Галиць А. Туристична індустрія Туреччини: аналіз потенціалу та пропозиції для українських туристів.....</i>	109
<i>Шейкіна Д.О., Гуцал Л.А. Інновації у розвитку туризму в Україні: виклики та перспективи.....</i>	112
<i>Шмирко О.В., Мозолев О.М. Пригодницький туризм: зміст, особливості та перспективи розвитку.....</i>	116
<i>Шоробура І.М. Підготовка майбутніх фахівців сфери туризму і рекреації у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії.....</i>	119
<i>Штефуряк А.О., Чубрей О. С. Туризм у Болгарії: сучасний стан та аналіз привабливості для українських туристів.....</i>	123

Секція 1. Актуальні проблеми розвитку освіти в сфері туризму

Керівник секції Шоробура Інна Михайлівна – ректор Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, академік Академії наук вищої освіти України, академік Української технологічної академії.

*Адамовський Костянтин Анатолійович,
студент групи Т-21(б) спеціальності 242 «Туризм»
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник:*

*Ацегейда Інна Павлівна,
старший викладач кафедри туризму, теорії і методики
фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

ЕКСКУРСІЙНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ В СТРУКТУРІ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

Вступ. В умовах розвитку глобальної економіки все більшу роль відіграє формування ринку надання різноманітних послуг. При цьому туристичні послуги набувають все більшої ваги у структурі економічного потенціалу країни. Для надання якісних туристичних послуг необхідно розвивати туристичну інфраструктуру та готувати висококваліфікованих фахівців у галузі туризму. Особлива роль надається екскурсійному обслуговуванню туристів.

Метою дослідження є аналіз сучасних підходів до підготовки фахівців у галузі екскурсійного обслуговування, які повинні забезпечити задоволення туристичних потреб представників різних країн.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання: проаналізувати існуючі підходи до організації екскурсійної діяльності у науковій літературі; визначити актуальні проблеми, що є у сфері екскурсійного обслуговування; виокремити шляхи удосконалення екскурсійного обслуговування в туристичній галузі.

Результати досліджень. Послуга – це результат діяльності бізнесу, спрямованої на задоволення потреб клієнтів. Організація туристичної діяльності є другим визначенням концепції туризму як комплексної та вирішальної послуги, і саме це дає можливість трактувати цю послугу як продукт.

Слід також зазначити, що на сучасному ринку туризму та туристичних послуг термін туристичний продукт використовується обмежено, однак деякі характеристики туризму дають повне право на його широке застосування.

Це поняття почало поширюватися на основі поняття «туристичний продукт». Визначення туристичного продукту подається у багатьох підручниках, а також міститься в Законі України «Про туризм» і означає таке: «попередньо розроблений комплекс туристичних послуг, який поєднує не менше ніж дві такі послуги, що реалізується або пропонується для реалізації за визначеною ціною,

до складу якого входять послуги перевезення, послуги розміщення та інші туристичні послуги, не пов'язані з перевезенням і розміщенням (послуги з організації відвідувань об'єктів культури, відпочинку та розваг, реалізації сувенірної продукції тощо)» [1]. Найбільш поширеним видом туристичного продукту є проведення різноманітних екскурсій.

Екскурсія – це комплексна туристична послуга, спрямована на ознайомлення туристів і екскурсантів з об'єктами огляду, тривалістю до 24 годин, включаючи обов'язковий супровід гіда-екскурсовода, за заздалегідь затвердженим маршрутом, виключаючи послуги з розміщення.

Показ об'єктів під час екскурсії виконує особа, яка володіє відповідними знаннями та навичками з підготовки та проведення екскурсій – екскурсовод. Якщо екскурсоводи вважаються кваліфікованим персоналом, що спеціалізується на екскурсійному супроводі, то, відповідно, вони повинні мати свого споживача, який бере участь у певних видах діяльності, що називається екскурсантом.

Суть екскурсійної діяльності полягає в тому, що під час екскурсії екскурсовод виконує такі види діяльності:

- показує та відтворює розмір об'єкта екскурсійного показу, на основі якого розкривається тема екскурсії;
- доводить до екскурсанта всю необхідну інформацію про об'єкт;
- допомагає слухачеві зрозуміти значимість об'єкта;
- пробуджує в туриста навички самостійного спостереження та аналізу запланованої інформації;
- допомагає відтворювати уявну картину подій;
- направляє мислення екскурсантів до висновків про відвідуваний об'єкт [3].

Відповідно до принципів та норм проведення туристичної діяльності, екскурсії класифікуються за такими ознаками: за змістом; за формою проведення; за місцем проведення; за складом учасників; за способом пересування.

Туризм дає змогу задовольнити потребу людини в прилученні до духовно-моральних цінностей, поглибити власні знання та накопичити нові в режимі вільного вибору місць і об'єктів, які відпочиваючий хоче відвідати. З цими основними ознаками пов'язана екскурсійно-туристична діяльність, в якій основну роль відіграє екскурсійна діяльність.

Екскурсійне обслуговування – це частина комплексної туристичної послуги, яку слід розглядати як частину діяльності туристичних установ, що задовольняє потреби і запити споживачів (туристів) туристичного продукту. Він складається із взаємодії 3-х основних компонентів, без яких екскурсія не буде проведена належним чином: екскурсовода, об'єкта показу екскурсії та туриста.

Основою екскурсійної діяльності є добре організована методична робота з підготовки екскурсії, її контрольне тестування та розробка екскурсійного заходу.

Кожна з екскурсій містить у собі певні функції, що виконуються під час процесу відтворення екскурсійної діяльності: пізнавальна; виховна; рекреаційна; ідеологічна; комунікативна; стимулююча (мотиваційна).

Екскурсія має свої особливості в організації та методиці проведення. Ознаки екскурсії показують нам її схожість з іншими формами проведення

туристичної діяльності, проте одночасно підкреслюють її корінну відмінність від них.

Екскурсійні ознаки бувають загальними (спільними) та специфічними (ознаки, що проявляються у певного виду проведення екскурсій).

Спільними ознаками для усіх видів екскурсій є:

1. Тривалість екскурсії за часом її проведення: від однієї академічної години до однієї доби.
2. Наявність екскурсовода, який проводитиме екскурсію.
3. Наявність екскурсантів, які можуть представляти масові чи індивідуальні групи.
4. Демонстрація, зорове сприйняття екскурсійних об'єктів на місці їх розташування.
5. Логістика учасників екскурсії відповідно до складеного заздалегідь туристичного маршруту.
6. Наявність певної теми екскурсії, цілеспрямований показ туристичних об'єктів.
7. Активна діяльність учасників екскурсії (спостереження, вивчення та дослідження об'єктів екскурсійного показу) [2].

Якщо відсутня хоча б одна із вище зазначених ознак, то захід, що проводитиметься, не може називатись «екскурсією».

Екскурсійна діяльність, як об'єкт науково-практичних досліджень, є особливо актуальною у сфері туристичних послуг тому що забезпечує: підвищення культурно-освітнього рівня громадян суспільства; розширення меж туристичної діяльності; трактування поняття «екскурсійний продукт», як комплексу послуг, що надаватимуться екскурсанту у ході проведення екскурсії; формування туристичного продукту з урахуванням і відтворенням певних особливостей туристичних місцевостей (екскурсійний показ, екскурсійна комунікація тощо); зріст попиту на тури з виключно екскурсійним обслуговуванням, екскурсія вважається зручним видом організації дозвілля та відпочинку тощо [4].

Проте, незважаючи на значні туристичні ресурси Української держави, екскурсійна діяльність має все ж таки декілька проблем. Основними з них є: недосконала нормативна база, що регулює надання екскурсійних послуг; недосконала підготовка кваліфікованих кадрів туристичної сфери.

На основі аналізу проблем екскурсійної діяльності, можна запропонувати заходи для її покращення:

- вдосконалення нормативної бази, яка повинна регулюватиме якісне надання екскурсійних послуг в Україні;
- розробити раціональні вимоги для організації якісної екскурсійної діяльності;
- використовувати диференційований підхід у навчанні та підготовці фахівців та кваліфікованих кадрів;
- запровадити відповідний механізм ліцензування та сертифікації екскурсійної діяльності;
- проводити курси стажування та підвищення кваліфікації майбутніх кадрів сфери екскурсійного обслуговування: гідів, екскурсоводів тощо;

- прискорення взаємозв'язок акредитаційної комісії та методичних рад;
- покращити шляхи розв'язання питань з роботи туристично-екскурсійної діяльності;

- створити кваліфікаційні комісії, що матимуть у своєму складі достатньо кваліфікованих спеціалістів екскурсійно-туристичної сфери діяльності.

Як і всі проблеми у сфері людської діяльності, проблеми екскурсійного обслуговування в Україні потребують вирішення, вдосконалення та організації. Запропоновані вище поради, побудовані на повному вивченні екскурсійної діяльності в Україні, звісно, не знімуть повністю всіх проблем цієї сфери діяльності, але хоча б частково дозволять їх зменшити.

Екскурсійна діяльність відіграє важливу роль у житті суспільства та його громадян. Екскурсійна діяльність дає громадянам можливість соціального, культурного та історичного розвитку; дозволяє подорожувати та знайомитися з новими місцевостями, об'єктами та місцями, які до певного моменту були їм повністю або частково невідомі. Завдяки правильному проведенню екскурсійної діяльності підвищується авторитет держави на міжнародному рівні [5].

Україна має потужний туристичний потенціал, особливо в історичному та культурному напрямках, тому хоче привернути увагу представників туристичного бізнесу та урізноманітнити спектр послуг, які вони пропонують. Традиційним об'єктом екскурсії в Україні є історико-культурні пам'ятки та пам'ятники, сакральні об'єкти, окремі місця та споруди, різного роду заклади культури тощо.

Особливою популярністю в екскурсійній діяльності в наш час користуються такі види туризму, як оздоровчий, історичний, релігійний та культурний тощо. Адже Україна має значні потенціали розвитку даних туристичних видів задля подальшого проведення якісного екскурсійного обслуговування у них.

Висновки. Отже, проведене дослідження дозволило з'ясувати, що екскурсійна діяльність забезпечує надання значної частини туристичних послуг, має ряд характерних ознак, виконує важливі функції та є ефективною формою організації дозвілля. Враховуючи те, що туристичні послуги в Україні як вид економічної діяльності почали надаватись порівняно недавно, то є ряд проблем, що потребують детального вивчення та розв'язання.

Література

1. Білецький М., Котик Л. (2020). Сучасні вектори розвитку туризму: тенденції і перспективи країн європейського регіону. *Монографія, ТНПУ*.
2. Король О.Д. (2016). Організація екскурсійних послуг у туризмі. *Навч.-метод. посіб.*, ЧНУ.
3. Покоłodна М.М. (2017). Організація екскурсійної діяльності. *Навч. посібн., ХНУМГ ім. О.М. Бекетова*.
4. Ніколаєнко, В. В. (2020). Проблеми та перспективи екскурсійної діяльності в Україні. *Кваліфікаційна робота, Київ*, 105 с.
5. UA.IGotoWorld.com – туристичний портал

*Ацегейда Інна Павлівна,
старший викладач кафедри туризму, теорії і методики
фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

ФОРМУВАННЯ СТАЛОЇ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧА У СФЕРІ ТУРИЗМУ

Вступ. Провідною світоглядною ідеєю ХХІ століття є розроблена під егідою ООН Концепція сталого розвитку суспільства. У 2019 році Україна також приєдналася до глобального процесу досягнення Цілей сталого розвитку. Кожна глобальна ціль була розглянута з урахуванням специфіки національного розвитку, у результаті чого постала національна система, яка складається із 86 завдань. Ці завдання національного розвитку, індикатори для моніторингу їх виконання та цільові орієнтири для досягнення до 2030 року було відображено в Національній доповіді “Цілі сталого розвитку: Україна”. У 2021 році запроваджено постійний моніторинг індикаторів досягнення Цілей сталого розвитку [1].

Проте, на жаль, війна внесла жакливі корективи у цей процес. За даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України на березень 2024 року наслідки воєнних дій та вплив на лише довкілля оцінюються у сумі 2 379 млрд. грн. [2].

Тому питання туристичної діяльності під час війни та післявоєнного відновлення туризму з урахуванням принципів сталого розвитку потребують подальших досліджень.

Мета статті – дослідити проблему формування сталої поведінки споживача туристичних послуг.

Результати досліджень. Всесвітня туристична організація (UNWTO) як агентство ООН, відповідальне за сприяння відповідальному, стійкому та загальнодоступному туризму дає таке визначення сталого туризму: «Туризм, який повністю враховує свій поточний і майбутній економічний, соціальний та екологічний вплив, задовольняючи потреби відвідувачів, промисловості, навколишнього середовища та приймаючих громад» [3].

У 2013 році Глобальною радою зі сталого розвитку туризму (GSTC) були запроваджені критерії, які описують показники сталості дестинації, які розподілені таких напрямках: демонстрація ефективного сталого управління; максимізація економічних вигод для приймаючої громади та мінімізація негативного впливу; максимізація користі для громад, відвідувачів та культури; мінімізація негативного впливу; максимізація переваг навколишнього середовища та мінімізація негативних наслідків. До кожного напрямку розроблено відповідні індикатори ефективності [4].

Концепцію стійкого туризму на певній території можна реалізовувати враховуючи такі умови:

- створення велосипедних, пішохідних маршрутів, які дозволяють спостерігати за видовим біорізноманіттям без нанесення йому шкоди;

- проведення заходів, що сприяють розвитку місцевої економіки та культури (рекламування місцевих продуктів та послуг та залучення до їх споживання туристів з метою допомоги місцевим виробникам, пропагування культурної спадщини, зокрема через подієвий туризм);

- створення закладів стійкого розміщення (екологічні готелі, ремесленні еко-готелі, а також аналогічні заклади розміщення, такі як фермерські оселі, філософія яких базується на глибокому зв'язку з природою та турботі про навколишнє середовище);

- залучення до відвідування дестинації споживачів із сталою поведінкою, сприянні їх участі у місцевих екологічних проєктах, волонтерських заходах направлених на збереження та відновлення довкілля.

Зупинимося більш детально на проблемі поведінки споживачів туристичних послуг.

Тема сталого розвитку суспільства викликає у різних категорій людей суперечливі почуття. Дослідження організації Ipsos «Що хвилює світ, лютий - 2024» свідчить, що людство у цілому хвилюють глобальні проблеми, зокрема спостерігається досить велике занепокоєння щодо зміни клімату. Громадян різних країн турбують проблеми забруднення води, повітря, зникнення видового біорізноманіття, безпечності харчових продуктів. Але багато людей не хочуть вносити істотних змін у свою особисту поведінку заради вирішення екологічних проблем [5, 6]. Про це, зокрема, свідчить хвиля протестів фермерів проти Європейського зеленого курсу.

Досі спостерігається негативний вплив туристів на сталий розвиток регіонів відвідування, який можна згрупувати за такими напрямками;

- екологічні: забруднення повітря, води, ґрунтів, шум та відходи, руйнування місць проживання диких тварин, знищення рослинності;

- економічні: збільшення нездорової економічної конкуренції та економічного розриву серед місцевих жителів, інфляція;

- соціо-культурні: ризик культурної деградації через вторгнення інших культур, неналежна поведінка туристів, тощо

Сучасним викликом для освіти є розробка програм впливів, щоб налагодити ефективну взаємодію та отримати відповідального споживача і у сфері туризму.

Адже сталий споживач у туризмі змінює власні потреби та уподобання у підтримку принципів сталого розвитку, що проявляється у нарощуванні вимог сталості до усіх складових туристичних продуктів, переважному виборі сталих туристичних пропозицій, у тому числі основних (характерних) і супутніх (додаткових) послуг і товарів, а також сталих туроператорів та турагентів. Сталий споживач демонструє гармонійний розвиток особистості, посилення своєї відповідальності у процесах отримання та споживання туристичних послуг, що враховують інтереси нинішнього та майбутнього поколінь [7].

Стала поведінка споживача у туризмі – це туристична активність людини, включаючи її когнітивну, емоційну та фізичну діяльність, яка безпосередньо пов'язана з процесами вибору переважно сталого туристичного продукту, його купівлі, споживання і після цього, підтримку сталих туроператорів та турагентів, а також демонстрацію посилення відповідальності щодо укріплення потенціалу

сталого туризму для задоволення відповідних потреб нинішнього та майбутніх поколінь [7, с. 50].

Більшість європейських країн уже запровадили університетські програми, що містять навчальні модулі зі сталого та зеленого туризму у контексті формування сталої поведінки споживача. Слід скористатися цим досвідом і в українських закладах освіти.

Модель відповідальної поведінки споживача у контексті сталого туризму має включати наступні виміри:

- вибір видів туристичних продуктів, що відносно зменшують впливи на природні об'єкти і споживання будь-яких матеріальних ресурсів;
- вибір туристичних товарів та послуг з більш довгим життєвим циклом і таких, що сприяють сталому розвитку суспільства;
- мінімізація свого впливу на стан навколишнього середовища у процесі споживання туристичних продуктів;
- зменшення кількості відходів у процесі споживання туристичних продуктів.

Zero Waste (з англ. - нуль відходів) — це етична, економічна, ефективна та далекоглядна мета, спрямована на те, щоб люди змінювали свій спосіб життя та практику, для підтримки стійких природних циклів, де всі викинуті матеріали перетворюються, щоб стати ресурсами, які може використати хтось інший. Відносно застосування в бізнесі, концепцію «нуль відходів» можна охарактеризувати як розробку та управління продуктами і процесами для систематичного уникнення та усунення обсягу та токсичності відходів і матеріалів, збереження та відновлення всіх ресурсів, а не їх спалювання чи захоронення.

В основі Zero Waste лежать 5 ключових принципів (5R):

- Refuse (відмовитись). Суть в тому, щоб не купувати зайвого та відмовитися від товарів, які шкодять екології.
- Reduce (зменшувати). Полягає в скороченні споживання тих чи інших товарів.
- Reuse (повторне використання). Означає, що багатьом речам можна дати друге життя, що суттєво скорочує споживання та викиди.
- Recycle (переробити). Цей принцип закликає збирати сміття (пластик, скло, папір) та здавати на переробку.
- Rethink (переосмислити). Говорить про усвідомлення того, що в основі дій людини має бути свідоме споживання [8, с. 257].

У навчально-виховному процесі закладів освіти слід активно використовувати методи формування екологічної особистості. Серед них варто виділити такі:

- *екологічна лабілізація* (від лат. *labilis* – нестійкість) – полягає в цілеспрямованій корекційній дії, у результаті чого виникає психологічний дискомфорт, обумовлений розумінням традиційних технологій діяльності, що чинять негативний вплив на довкілля;
- *екологічна асоціація* (від лат. *associatio* – поєднання) – встановлення зв'язку між природними образами,

- *художня репрезентація природних об'єктів* (від англ. representatoin - представляти) – відображення природних об'єктів у творах мистецтва;
- *екологічна ідентифікація* (від лат. identificare – ототожнення) – порівняння людини з певним природним об'єктом;
- *екологічна експектація* (від англ. expection – чекання) – психологічне навіювання на зустріч з природою;
- *екологічна емпатія* (від гр. empatheia – співчуття) – співчуття природному об'єктові;
- *екологічної рефлексії* (від лат. reflexio – відбиття) – погляд на свої екологічні дії збоку;
- *екологічна ритуалізація* (від англ. ritual – обряд) – організація екологічних обрядів;
- *екологічна турбота* – участь у догляді за рослинами та тваринами.

Висновки. Орієнтирами розвитку цивілізованого світу є 17 цілей стійкого розвитку. До початку повномасштабного військового вторгнення Україна досить успішно стала на цей шлях. Однак війна внесла серйозні корективи у плани нашої держави. Після перемоги туристичну інфраструктуру України необхідно буде відбудовувати, не забуваючи про цілі стійкого розвитку. А зараз працювати над формуванням сталої поведінки споживача у різних сферах. Зокрема, у туризмі такий споживач буде задовольняти не лише економічні інтереси громади, але й не буде руйнувати, а навпаки сприятиме відновленню навколишнього середовища, зберігатиме об'єкти культурної спадщини та національної самобутності населення регіону. З цією метою у закладах освіти слід використовувати навчальні модулі зі сталого та зеленого туризму, активно застосовувати методи формування екологічної особистості, міждисциплінарний підхід, що інтегрує відповідні знання різних дисциплін.

Література

1. Козуб, В. О., & Козуб, С. О. (2022). Моніторинг впровадження глобальних цілей сталого розвитку в Україні. *Матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 10 листопада 2022 р. Держ. біотехнологічний ун-т. Харків, 494 с.*
2. Наслідки воєнних дій та вплив на довкілля. <https://ecozagroza.gov.ua/>
3. Сталій розвиток. <https://www.unwto.org/sustainable-development>
4. Критерії Глобальної ради зі сталого розвитку туризму. <https://www.gstcouncil.org/gstc-criteria/gstc-destination-criteria/>
5. Levkulych, V., Chervona, L., Iehupov, M. (2022). Communicative resources of socio-economic development and pedagogical activity in the context of globalization challenges. *SHS Web of Conferences 141, 03012 (2022) MTDE 2022.* <https://doi.org/10.1051/shsconf/202214103012>
6. Що хвилює світ, лютий – 2024.
7. Безугла Л. С., Палехова Л. Л., Белобородова М. В. (2024) Управління сталою поведінкою споживачів у туристичній діяльності: *навч. посіб. Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка».* Дніпро: Акцент, 185 с.
8. Іващенко І.М. (2023) Zero Waste в індустрії гостинності. *Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції молодих учених «Культура та інформаційне суспільство XXI століття», м. Харків, Ч. 2, 256-258.*

Бардей Олег Ігорович
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 242 Туризм
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Науковий керівник:
Мозолев Олександр Михайлович,
професор кафедри туризму,
теорії і методики фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
доктор педагогічних наук, професор

МІЛІТАРИ-ТУРИЗМ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Вступ. Розвиток людства завжди був пов'язаний із боротьбою за ресурси, що спричиняло численні війни. Сьогодні, в умовах воєнного стану в нашій країні, складно говорити про розвиток туризму у повоєнний час. Втім, все ж таки, потрібно проєктувати роботу туристичної галузі та індустрії гостинності у післявоєнний період, окреслювати перспективи розбудови туристичної індустрії та території України. Одним з перспективних напрямків розвитку післявоєнного туризму в Україні, на нашу думку, може стати мілітарі-туризм.

Мілітарі-туризм – це один з видів екстремального туризму, що характеризується відвідуванням природних або штучно створених людиною об'єктів ведення бойових дій, пов'язаний із певним ступенем ризику для туриста, під час якого відбувається мобілізація фізичних та психологічних резервів людини, в результаті якого вона отримує позитивні емоції і незабутні враження. Мілітарі-туризм у вузькому сенсі – подорожі в місцях бойових дій в цілях огляду визначних пам'яток і бойових зіткнень. Мілітарі-туризм також вживається в більш широкому сенсі – туристичні сервіси, які можуть включати піші та автомобільні подорожі а також польоти на бойових літаках і вертольотах по місцях бойових дій, відвідування військово-історичних музеїв і історичних місць воєнних баталій в різних країнах; участь в реконструкціях знаменитих битв [1].

Метою статі є дослідження сучасних видів мілітарі-туризму в світі та визначення перспектив його розвитку у післявоєнній Україні.

Результати дослідження. Мета екстремального туризму полягає в наданні можливості людині отримати нові відчуття та враження, які максимально пов'язані з безпекою до власного життя та здоров'я. Головним чинником розвитку екстремального туризму являються соціально-психологічні потреби туристів, що пов'язані з сучасними тенденціями і запитам туристичного ринку.

Мілітарі-туризм не можна тлумачити в звичайному розумінні туризму та відносити до відпочинку. Мілітарі-туризм має два різнопланові напрямки розвитку та відповідно різні туристичні продукти. З одного боку ідея цього туризму полягає в тому, щоб задовольнити потреби подорожуючих в історичному плані. Туристи відвідують різні місця відомих боїв, історичні воєнні об'єкти, музеї, відвідують пам'ятники, меморіали та переобладнані в музеї військові об'єкти. Також в деяких музеях відвідувачі можуть приміряти

обладунки рицарів. Деякі туристи хочуть дізнатися більше про ту чи іншу історичну епоху. Вони хочуть краще розуміти власну історію, відчувати ці зміни століть і спробувати себе в ролі учасників тих подій [2, 3]. Мілітарі-туризм є унікальною можливістю побачити історію не через фільм або книги, а наживо. З другого боку – задовольнити потреби людей, які цікавляться історичною чи сучасною військовою технікою або прагнуть отримати надзвичайний досвід учасника бойових дій. Туристичні продукти, що пропонуватися туристам цієї групи будуть зосереджені на можливості використання військової техніки та озброєння. Такі туристи мають змогу покататися на воєнній техніці, або зайти на палубу підводного човна, постріляти зі зброї чи взяти участь у військових маневрах. Мілітарі-туризм в Європі для задоволення потреб цієї групи туристів є досить популярним, особливо в тих місцях, де армія має багату історію і гарну технічну базу. Тут існує чотирнадцять асоціацій мілітарі-туризму. Створюють навіть особливі туристичні фірми, які проводять різноманітні подорожі до місць реальних військових конфліктів [4].

Ідея мілітарі-туризму не є новою. Мілітарі-туризм має давню історію й значні перспективи розвитку, саме тому цей вид туризму набув поширення закордоном, де користується значною популярністю. Найбільш активно мілітарі-туризм розвивається у таких країнах як США, Ізраїль, Франція, Чехія, Латвія, Німеччина, Фінляндія, Велика Британія, Китай, Польща, Швеція. У багатьох країнах світу створюються спеціальні асоціації військового туризму, які беруть на себе контроль за координуванням дій у розвитку мілітарі-туризму [1, 5].

Існує декілька підвидів мілітарі-туризму:

- відвідування історичних місць ведення бойових дій та музеїв;
- життя в армійських умовах і участь у програмах військової підготовки, скаутинг, відвідування різних військових об'єктів та полігонів;
- катання на військовій техніці, військових літаках та вертольотах, стрільба з різних видів зброї;
- відвідування «гарячих» точок планети та місць бойових дій;
- нелегальні тури безпосередньо в зону військового конфлікту [6].

Нелегальні подорожі в зону військового конфлікту характеризуються великою небезпекою для туриста, а отже є найбільш екстремальними. На початку 1990-х, під час війни в Югославії, такі тури пропонували декілька туроператорів. Сьогодні у США діють туристичні компанії Warzone Tours та Untamed Borders, які спеціалізуються саме на цьому напрямку надання туристичних послуг. Такі тури організуються до Сирії, Афганістану, Лівану.

Найболіснішим викликом для розвитку туристичної сфери нашої країни стало повномасштабне вторгнення російської армії на територію України 24 лютого 2022 року. Це привело у перші місяці війни майже до зникнення організованої туристичної галузі. З часом туристичні оператори почали відновлювати свою роботу. Послуги туристичних фірм були спрямовані на наданні можливостей відпочинку закордоном жінок та дітей, а для чоловіків пропонувались можливості пройти процес реабілітації в готелях Закарпаття та Прикарпаття [7].

Продовження воєнних дій на території України, руйнування історичної та культурної спадщини, загибель людей, подвиги захисників батьківщини

створюють потенційні ресурси, які можуть стати основою для розвитку мілітарі-туризму в Україні у майбутньому. Зокрема цікавими для туристів будуть міста де велись запеклі бої: Чорнобаївка, Бахмут, Ірпінь, Авдіївка, острів Зміїний та інші. Всього за пару тижнів маленьке село Чорнобаївка на Херсонщині стало відомим на всю Україну і далеко за її межами. Загалом понад 26 разів Збройні Сили України знищували ворожу техніку в великій кількості на території аеродрому.

Від початку повномасштабного вторгнення російської армії набуло популярності показ різних зразків ліквідованої воєнної техніки ворога, що виставляли в обласних центрах кожного куточка України. Мілітарі-туризм на території України буде актуальним ще тривалий час, щоб переконати світове суспільство у злочинах, які відбувалися в Маріуполі, Бучі, Бородянці, Ірпені, Харкові, Ізюмі та інших містах і селах.

Висновки. Війна та туризм лише на перший погляд несумісні поняття. Але в багатьох країнах світу післявоєнне відновлення стало поштовхом для подальшого економічного та туристичного розвитку. Прикладом є такі країни як: США, Ізраїль, Франція, Чехія, Німеччина.

Мілітарі-туризм, як вже давно відома туристична галузь, тільки починає розвиватись в Україні. На прикладі закордонного досвіду та з використанням власного потенціалу, наша країна може претендувати на одну з найбільш привабливих для мілітарі-туристів. З огляду до відновлення територіальної цілісності країни та посилення обороноздатності, мілітарі-туризм може стати частиною стратегії національного туристичного розвитку. Це може сприяти збільшенню числа відвідувачів та прибутку від туристичної галузі в Україні.

Література

1. Кушнар'ов, В., & Поліщук, О. (2018). Мілітарі-туризм як інноваційний напрям екстремального та пізнавально-розважального туризму. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Туризм*, (1), 107-118
2. Сідор, Р.В., Мозолев, О.М. (2020). Стан та перспективи розвитку туризму в Україні. *Актуальні проблеми розвитку освіти в сфері фізичної культури та спорту: матеріали III всеукр. наук-практ. конф.* Хмельницький : ХГПА, 126–130.
3. Хмара, М.А., & Торченко, О.В. (2021). Перспективи розвитку екстремального туризму в Україні. *GRAIL OF SCIENCE*, (4), 443-448.
4. Levkulych, V., Chervona, L., Iehupov, M. (2022). Communicative resources of socio-economic development and pedagogical activity in the context of globalization challenges. *SHS Web of Conferences* **141**, 03012 (2022) *MTDE 2022*. <https://doi.org/10.1051/shsconf/202214103012>
5. Білоусова, А. Ю., & Шрамко, К. В. (2022). Феномен мілітарі-туризму. *Національний університет "Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка"*, 461-462.
6. Сардак, С. Т. С. (2018). Потенціал «темного» туризму в країнах Європи. *Економіка і суспільство*, (19), 27-34.
7. Білоусова, А. Ю., & Шрамко, К. В. (2022). Феномен мілітарі-туризму. Doctoral dissertation, *Національний університет Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка*.

ШЛЯХИ ТА ЗАСОБИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАВЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В НАРОДНИХ ШКОЛАХ ПОДІЛЬСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – СТОЛІТТЯ

Вступ Друга половина ХІХ століття в Російській імперії характеризується проведенням реформ в освітній галузі. Зародження капіталістичного устрою в Російській імперії, який вимагав освічених робітників призвів до глибокої кризи всієї феодально-кріпосницької системи, яскравим проявом якої було реформування освітньої галузі. Незважаючи на реакційну політику імперського уряду в галузі народної освіти, потреба в освічених працівниках сприяла виникненню та розвитку різних типів шкіл. Для розуміння сутності народної освіти розглянемо особливості організації навчального процесу в початкових школах Подільської губернії.

Аналіз літературних джерел засвідчує велику увагу сучасних істориків педагогіки до різних аспектів досліджуваного питання, зокрема це питання висвітлено в наукових працях І. Вовк, М. Євтуха, Б. Ступарика, М. Ярмаченка, І. Сесака, Л. Дровозюка.

Мета статті – дослідження заходів місцевих органів влади, священників та педагогів щодо організації навчального процесу початкових школах губернії.

Результати дослідження. Період розвитку початкової освіти в другій половині ХІХ століття характеризується багатовекторністю навчальних закладів. Внутрішня структура народної освіти складалася з трьох ланок.

На початок 80-х років ХІХ століття зміст навчання та утримання початкових навчальних училищ був визначений лише в загальних рисах. Обсяг знань для всіх сільських шкіл регламентувався, по суті, лише „Правилами та програмами іспитів для бажаючих скористатися пільгою щодо відбування військової повинності”, затвердженими ще 1874 року [1, арк.8].

Основними предметами викладання у школах були: Закон Божий, російська мова, арифметика. У двокласних міністерських школах, які становили собою вищий і закінчений ступінь елементарної освіти, вивчалися ще й історія, географія, природознавство, основи планіметрії, креслення, церковний спів. Крім загальноосвітніх предметів, у деяких сільських школах учні навчалися також ремесел.

Для управління початковими училищами створювалися губернські та повітові училищні ради. Губернська рада, під головуванням єпархіального архієрея, складалася з губернатора, директора училищ та двох членів від губернських земських зборів.

Повітова рада складалася з представників внутрішніх справ та народної освіти, яких призначав губернатор та інспектор навчального округу, духовного відомства, двох представників повітових земських зборів та представників тих відомств, які мали свої училища у повіті, а також представника міського самоврядування.

Повітова рада могла обрати головою будь-якого зі своїх членів. Обов'язки повітових рад, окрім розпливчато сформульованих „спостереження” та „підкування” над народними училищами, полягали у вирішенні проблем їхньої установи. Губернські ради здійснювали також нагляд за діяльністю повітових.

Усі господарські та фінансові питання шкіл та забезпечення вчителів платнею повністю покладалися на тих, хто заснував школи та ніс основні витрати.

Хоча школа повинна була навчати дітей всіх без винятку національностей та віросповідань утім з 1880-х років було значно обмежено вступ до початкових училищ євреїв.

З 1891 року шкільна мережа церковного відомства поповнилась за рахунок тисяч так званих вільних селянських шкіл та шкіл грамоти. Їх взяв під свою опіку Синод. У зв'язку з цим він розробив і видав цілу низку указів і положень щодо освітньої діяльності православних шкіл: у 1886 р. затверджуються „Програми навчальних предметів для церковнопарафіяльних шкіл”, в 1891 р. були вироблені особливі „Правила про школи грамоти”, в 1896 р. – „Положення про керівництво школами церковнопарафіяльними і грамоти відомства православного віросповідання”.

Наприкінці XIX – початку XX ст. відчувалася втрата авторитету православної церкви серед населення, що негативно позначилося на викладанні Закону Божого. Постало питання про зміни в системі церковної освіти. З цією метою розширилася підручкова база навчання. Так, для викладання церковнослов'янської мови почали використовувати настінні таблиці, Буквар, Октоїх, книгу М. Ільмінського „Обучение церковнославянской грамоте в начальном народном училище”.

Російську мову опановували за книгами „Славяно-русская подвижная азбука”, „Азбука” священника В. Нікольського, „Русская азбука” тощо. Правопис вдосконалювали за підручниками В. Гербача „Методическое руководство к обучению письму”, В. Пожарського „Полный курс русского чистописания”, „Русская скоропись”. Для вивчення арифметики використовували підручники А.І. Гольденберга, О. Воронова, Т. Лубенця.

Предмети релігійного змісту займали майже 2/3 всього навчального плану. Проте, у двокласних церковнопарафіяльних школах уже вводилися елементи фізики, хімії, ботаніки, зоології, астрономії, читалися лекції про відомих історичних діячів. При деяких церковнопарафіяльних школах засновувалися й діяли хори. Здібні до музики учні розучували та виконували молитви та церковні пісні, що впливало на формування в учнів музичного смаку та сталого інтересу до культури. Проте, в цій справі існувало чимало проблем: нестача кваліфікованих викладачів музики; самі співи в навчальному плані займали другорядне положення; учнів часто вчили не по нотах, а на слух.

При церковнопарафіяльних школах діяли бібліотеки, які забезпечували необхідною літературою учителів, і учнів. Тут концентрувалися підручники й видання, схвалені Синодом. Відмітимо, що наповненість цих бібліотек була помітно вищою, аніж світських [2, с.25].

Слід зазначити, що навчання та ставлення учителів до учнів не було формальним. Обов'язково вівся класний журнал. Учителі прагнули до того, щоб

учні не тільки заучували, але й розуміли матеріал. Методами покарання до порушників дисципліни були: догана, розмова у присутності учнів, залишення після уроків, позбавлення обіду, виклик батьків до школи тощо. Постанова Синоду від 16-30 січня 1891 р. заборонила застосування тілесних покарань [3, с.254].

Головною метою роботи вчителів було прищеплення дітям морально-етичних норм православної віри, смиренності і покори, охайності, поваги до старших, працелюбства.

Церковнопарафіяльні школи повинні були обов'язково святкувати 19 лютого як день звільнення селян від кріпосної залежності. Спеціальною постановою Синоду учнів звільняли від навчання 11 травня, на честь Дня святих Кирила та Мефодія.

Наприкінці терміну навчання, в травні, проводилися випускні іспити. Для цього створювалася спеціальна комісія, до складу якої входили члени педагогічної ради школи, представник від єпархіальної училищної ради та керівник школи – священик. Учні, які закінчили школу на «відмінно», отримували похвальні грамоти, книги, іноді подарунки від місцевої єпархіальної влади або попечителя школи. Всі інші отримували книги релігійно-морального характеру.

На початок 1897 р. в українських губерніях діяло 13424 початкові школи, в яких навчалось 703670 учнів. Школи розподілялись за різними відомствами. Так, Міністерству народної освіти підпорядковувалось 5349 шкіл, у яких навчалось 338326 учнів, Святійшому Синоду – 8061 школа, у якій навчалось 364452 учні, а іншим відомствам належало всього 14 шкіл, у яких навчалось 892 учні [4, с.46].

Більшість шкіл перебувала в жалюгідному становищі, про що свідчить статистика, за якою в 1876 р. на дитину з бідних верств населення казна витрачала за рік 4 копійки, тоді як на панича – 867 – 1000 руб.[6, с.35].

Для більшості випускників церковнопарафіяльних шкіл освіта на цьому завершувалася. Однак, найбільш здібні могли продовжувати навчання в інших освітніх закладах вищого типу, щоб здобути собі професію.

Головна роль в церковнопарафіяльних школах відводилася учителю, який повинен бути зразком чесності, старанності, своєю поведінкою демонструвати приклад жителю села. Він не мав відвідувати шинок разом з селянами.

Освітня сфера Подільської губернії в другій половині XIX – на початку XX ст. постійно відчувала гостру потребу і нестачу не тільки шкільних приміщень, обладнання, підручників, методичних посібників та наочних матеріалів (карт, схем, графіків, діаграм), але й підготовлених педагогічних кадрів. Враховуючи те, що в Подільській губернії, окрім духовної семінарії, не існувало інших вищих навчальних закладів, як, до речі, й в багатьох інших російських губерніях, питання кадрового забезпечення весь час стояло на порядку денному. Як свідчать архівні та документальні матеріали, становище вчителів Подільського краю, як і в більшості інших губерній Російської імперії, було вкрай важким, малооплачуваним, їх освітньо-професійний рівень був недостатнім, а убогість матеріального забезпечення, відсутність нормального житла, морально-політична приниженість, низький престиж педагогічної праці зумовлювали велику плінність вчительських кадрів, особливо сільської школи тощо.

У 1861 р. заробітна платня сільського народного вчителя коливалася в межах 30 - 120 руб. за рік, до кінця XIX ст. вона становила від 240 до 300 руб. Ще менше отримували вчителі церковнопарафіяльних шкіл, їхні оклади – близько 120 руб. за рік і лише з 1896/97 навчального року були збільшені до 180 руб. за рік. Через мізерні статки народному вчителеві важко було утримувати родину, давати своїм дітям належну освіту.

Педагогічна служба народного вчителя тривала як правило шість – вісім років. Величезною була плінність учительських кадрів, і відповідно багато з'являлося учительських вакансій. Хоча тривала вчительська робота давала право на пенсію (учитель із 30-річним педагогічним стажем одержував пенсію в розмірі 100% платні), з кожних 100 учителів до 25-річного педагогічного стажу допускали лише п'ять-шість осіб.

Так, наприклад, у Подільській губернії в 1868 р. із 1159 церковнопарафіяльних шкіл тільки в 538 таких закладах викладали вчителі з певною освітою (серед яких були й відставні солдати, унтер-офіцери, волосні писарі, грамотні селяни тощо), а в інших були місцеві дячки, паламарі, інколи священники. Із усіх учителів лише 813 отримували зарплату, мінімум якої складав 4 рублі, а максимум доходив до 240 рублів за рік.

Висновки. Таким чином, для організації навчального процесу імперським урядом було проведено типологізацію навчальних закладів, створено структури в губернських центрах та повітах, які відповідали за діяльність шкіл, розроблено програми та навчальні плани. Для належного навчального процесу освітнім закладам необхідні були шкільні приміщення, навчальне обладнання, підручники. Негатив у роботу шкіл вносила заробітна плата вчителів та їх рівень кваліфікації. В перспективі вбачаємо впровадження даної теми у навчальні програми для формування у майбутніх педагогів професійного навчання.

Література

1. Державний архів Хмельницької області. Ф 315. Оп.1. Спр.9875. 7-12.
2. Крыжановский Е.М. (1889). Основы «Дидактики» в связи с основами церковно-приходской школы Церковно-приходская школа.Октябрь.
3. Петренко І.М. (2008). Церковнопарафіяльні школи Лівобережної України в системі освітньої політики уряду Російської імперії (1884–1917 рр.). *Полтава*, 218 с.
4. Сесак І. В. (2009). Освітні заклади Поділля у другій третині XIX ст. *Освіта, наука і культура на Поділлі. Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський*. Васькович Г.(1996) Шкільництво в Україні (1905 – 1920 рр.). Київ. Поліграфкнига, 359 с.
5. Перерва В. С. (2011). Церковно-шкільна революція у Подільській єпархії другої половини XIX ст.: головні події та виконавці. *Освіта, наука та культура на Поділлі. Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський*. Т 18, 29-38.
6. Кудла, М. (2021). Роль і місце церковнопарафіяльних шкіл у розвитку початкової освіти (друга половина XIX – початок XX століття). *Перспективи та інновації науки*, (5 (5)).

*Вавринчук Максим Олександрович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 242 Туризм
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Науковий керівник:
Гільберг Тетяна Георгіївна,
завідувач кафедри теорії та методик природничо-
математичних дисциплін і технологій ХОШПО,
кандидат географічних наук, доцент*

ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ: СТРУКТУРА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ

Постановка проблеми. Закарпаття традиційно є частиною Карпатського регіону, де перспективи туристично-рекреаційної індустрії були і залишаються одними з найкращих в Україні. Її природно-ресурсний потенціал у поєднанні з вигідним географічним положенням в центрі Європи та існуючий багаторічний досвід і напрацювання у сфері рекреації є достатньо вагомою передумовою пріоритетного розвитку системи туризму, санаторно-курортного лікування, оздоровлення та відпочинку, орієнтованих як на внутрішнього споживача, так і на обслуговування іноземного контингенту. Разом з тим, аналіз сучасного стану інвестиційного процесу в регіонах та областях свідчить про його неефективність, ігнорування соціально-економічних потреб регіонів, областей та їх населення, крайній ступінь монополізації цього процесу при формуванні та особливо при його здійсненні.

Аналіз досліджень і публікацій. Значну увагу туризму у сфері міжнародних фінансів та перспективам його розвитку в Україні приділяли Попова Ю.М. та Макаренко М.Ю. [2]; особливостям залучення інвестицій за умов виходу з кризи – Марцин В.С. [1]; питанням регіонального інвестиційного менеджменту у сфері туризму – Молнар О.С. [3]; питанням розвитку регіональних туристичних комплексів – Шиманська В. [5] тощо.

Метою статі – характеристика туристичної потенціалу Закарпатського регіону.

Виклад основного матеріалу. Рекреаційний потенціал – це сукупність природних, природно-технічних, соціально-економічних комплексів та їхніх елементів, що сприяють відновленню та розвитку фізичних і духовних сил людини, її працездатності [4, с.4]. Виділяють природні, історико-культурні та соціально-економічні рекреаційні ресурси.

До природних рекреаційних ресурсів відносяться сприятливі кліматичні умови, родовища лікувальних мінеральних вод, лікувальні грязі, гідрологічні та ландшафтні особливості місцевості - гори, передгір'я, озера, морське узбережжя.

Історико-культурні рекреаційні ресурси – це культурні об'єкти, пам'ятки історії, архітектури, етнографічні особливості місцевості, які є важливим фактором задоволення потреб пізнавально-культурної рекреації.

Соціально-економічні рекреаційні ресурси включають матеріально-технічну базу рекреаційних об'єктів, частину матеріального виробництва, яка

забезпечує потреби рекреації, об'єкти інфраструктури, трудові ресурси, зайняті в рекреаційному господарстві.

Туристично-рекреаційний потенціал Закарпаття розглядається через можливість ефективного використання наступної сукупності ресурсів та напрямів:

- бальнеологічні ресурси (мінеральні води, лікувальні грязі, озокерит);
- лісові ресурси (міські ліси, лісопарки, ліси зелених зон ...);
- водні рекреаційні ресурси (ріки, озера, ставки, водосховища, водоспади);
- спелеоресурси (печери);
- природно-заповідні території та об'єкти;
- пам'ятки історії та культури, архітектури (монастирі, замки тощо);
- санаторно-курортні комплекси («Лумшори», «Поляна», «Синяк», «Шаян»);
- зимові види туризму та спорту (гірськолижний слалом, сноуборд);
- сільський зелений туризм.

Природні рекреаційні ресурси - природні та природно-техногенні системи, тіла, явища природи, які мають комфортні властивості для рекреаційної діяльності і їх можна використати для її організації протягом певного часу.

Основними природними рекреаційними ресурсами Закарпаття є бальнеологічні, до яких відносяться лікувальні мінеральні води, лікувальні грязі та озокерит.

В Україні підземні мінеральні води об'єднуються в 2 основні групи:

- води без специфічних компонентів і властивостей, лікувальний вплив яких визначається їхнім іонним складом та загальною мінералізацією;
- води специфічного складу, лікувальна дія яких визначається наявністю в них біологічно активних компонентів у підвищених кількостях [3, с.8].

До родовищ вод без специфічних компонентів і властивостей відносять *вуглекислі води* – це один із найцінніших різновидів мінеральних вод, які здавна використовуються у лікувальній практиці. До вод типу Нарзан належать мінеральні вуглекислі води районів Ужгорода, с. Ужок, Рахова, с. Угля Тячівського району, с. Вишково Хустського району, с. Голятин Міжгірського району. Води типу Боржомі зосереджені, в основному, в Мукачівському та Свалявському районах Закарпаття. Деякі води цього типу містять фтор, бром, бор та йод.

Дуже цінними різновидами вуглекислих мінеральних вод є *води типу Єсентуки*. Найбільші родовища цього типу на Закарпатті зосереджені поблизу сіл Драгове і Вишкове Хустського району, а також сіл Сойми і Верхня Бистра Міжгірського району. Води цього типу часто містять у значних кількостях такі біологічно активні компоненти, як бор, залізо, магній, кремнієву кислоту. Води єсентуцького типу використовуються санаторіями "Верховина" і "Шаян" на Закарпатті.

Мінеральні води типу Арзни відрізняються від інших типів вуглекислих вод хлоридним натрієвим складом і високою мінералізацією (до 30 г/л). На Закарпатті такі води відомі в долині р. Уж та її приток поблизу сс. Кострино і Сіль Великоберезнянського району. Медичними показаннями для лікування вуглекислими мінеральними водами є:

- виразка шлунку та дванадцятипалої кишки;

- хронічний гастрит;
- хронічні коліти у фазі ремісії;
- хронічний гастрит;
- хронічний холецистит (бактеріальний) у фазі ремісії;
- функціональні розлади (дискінезії) жовчних шляхів по гіпер- або гіпотонічному типу;
- стан після перенесеного вірусного гепатиту;
- стан після операційних втручань на жовчних шляхах - не раніше 3-4 місяців після операції;
- цукровий діабет легкого та середнього ступенів важкості.

Залізисті води. На Україні такі води зустрічаються рідко. В гірсько-складчастій області Карпат зустрічаються в зоні поширення вуглекислих мінеральних вод. Залізисті вуглекислі мінеральні води відомі у високогірній частині Закарпаття поблизу с. Келечин і Кобилецька Поляна Рахівського району.

Арсенисті води. Оскільки арсен має яскраво виражену токсикологічну дію, то прийом всередину арсенистих вод строго регламентується. Води з підвищеним вмістом арсену (5-10 мг/дм³) встановлені на Україні в межах одного родовища вуглекислих мінеральних вод в с. Кваси Рахівського району. Ці води виділяються в окремий джульїнський тип. Води джульїнського типу використовуються в санаторії "Гірська Тиса" на Закарпатті [3, с.11]. Медичними показаннями для лікування залізистими та арсенистими водами є:

- захворювання органів кровотворення, залізодефіцитні анемії різної етіології, в тому числі після радіаційних уражень;
- професійні захворювання, хронічні отруєння солями важких металів (свинець, мідь, олово та ін.);
- порушення обміну речовин - цукровий діабет, сечовий діатез; лейкози.

Кремністі мінеральні води (терми). Підземні води такого типу в Україні найбільш поширені серед Закарпатських вуглекислих, менше азотних терм: перші – Ужгородське та Іванівське родовища; другі – Березівське родовище. Азотні кремністі терми найбільш поширені у світі. На Закарпатті виділяється декілька родовищ таких вод: Деренівське, Ужгородське, Карпатське, Лісарня, Боржавське.

Кремністі води Закарпаття почали використовувати останніми роками в санаторіях "Карпати", "Перлина Карпат", "Промінь" та інших.

Радіоактивні (радонові) мінеральні води. Радіоактивність підземних вод забезпечується, в основному, наявністю в них радону, рідше радію. Родовищ радонових мінеральних вод в Україні дуже багато. Води цього типу виявлені також і в Карпатах, зокрема у Рахівському районі Закарпаття.

Медичні показання для лікування радіоактивними (радоновими) водами є захворювання:

- опорно-рухового апарату: остеохондроз хребта; травматичні ураження кісток та суглобів;
- серцево-судинної системи: ішемічна хвороба серця (без нападів стенокардії та порушень ритму); гіпертонічна хвороба 1-2 ступеню; ревматизм з мінімальним ступенем активності; варикозне розширення вен;

- нервової системи: неврози; залишкові явища перенесених арахноїдиту, радикуліти; - гінекологічні: хронічні запалення жіночих статевих органів; безпліддя; реабілітація після гінекологічних операцій;
- шкіри: нейродерміт; екзема; трофічні виразки [3, с.15].

Аналізуючи величину незадіяного потенціалу експлуатаційних запасів мінеральних лікувальних вод Закарпатської області, слід відмітити, що санаторно-курортна сфера має тут надзвичайно великі перспективи розвитку. За сприятливих економічних умов наявність такої великої кількості незадіяних експлуатаційних запасів мінеральних вод може становити значний інтерес для інвесторів.

Лікувальними бальнеологічними ресурсами Закарпаття є також лікувальні грязі. Із чотирьох видів лікувальних грязей в області зустрічаються лише торфові грязі. Вони застосовуються в нагрітому стані для торфолікування на курортах та в позакурортних умовах.

Синяцьке родовище торфових грязей у Закарпатті за своїми фізико-хімічними показниками відноситься до низько мінералізованих слабосульфідних низькозольних торфових грязей низинного підтипу. Одним із стародавніх і широко розповсюджених в багатьох країнах в наші часи методів лікування є використання для лікування цілого ряду захворювань спелеоресурсів (мікроклімату печер, шахт).

Лікування *мікрокліматом* здійснювалося в алергологічній лікарні м. Солотвино (Тячівський район Закарпатської області) на глибині 300 м у товщі соляного пласту Солотвинських соляних шахт. Профіль оздоровниці – лікування хворих на бронхіальну астму інфекційно-алергічної форми за спеціально розробленою методикою. На даний момент шахта закрита, тому-що через застарілу систему водовідведення ґрунтові води затопили більшість шахт. Утворена спеціальна комісія, що повинна вирішити що вигідніше законсервувати солерудник або відновити його роботу.

Лісові ресурси є одними із важливих видів рекреаційних ресурсів Закарпаття. Всі ліси Закарпаття, за винятком лісів заповідних зон, можуть використовуватися для рекреаційно-туристичних потреб. Проте основне навантаження припадає на ліси рекреаційного призначення (міські ліси і лісопарки; ліси зелених зон, в тому числі лісопаркові зони відпочинку; ліси округів санітарної охорони курортів; смуги вздовж постійних трас туристичних маршрутів міжнародного та загальнодержавного призначення).

Найбільші площі зелених насаджень припадають на Ужгород і Мукачеве. Курортні ліси виконують важливі захисні, санітарно-гігієнічні та рекреаційні функції. Вони підтримують дебіт мінеральних джерел, створюють сприятливі умови для лікування, оздоровлення та відпочинку населення.

В регіоні курортні ліси виділені навколо всіх санаторіїв та санаторно-курортних комплексів. Забезпеченість курортними лісами досить висока. Найбільші площі курортних лісів виділені навколо курортів "Поляна", "Сонячне Закарпаття" та "Квітка Полонини" (загальна площа 2,6 тис. га) [3, с.18].

Аналізуючи умови та стан освоєння рекреаційних ресурсів області, необхідно зупинитися на значенні і ролі туризму. Природні, кліматичні та ландшафтні умови Закарпаття сприятливі для організації різноманітних за

видами, формами і способами проведення активних форм відпочинку. Найбільш популярними і поширеними на сьогодні в Карпатах є гірськолижний та пішохідний туризм. Не дістали ще достатнього розвитку такі перспективні і цікаві його види як екотуризм, велотуризм, водний та кінний туризм, сільський зелений туризм тощо.

Карпатські гори ідеальні для розвитку зимових видів туризму і спорту, причому як для любителів, так і для професіоналів: гірськолижного слалому, стрибків з трампліну, сноуборду. Це практично єдине місце в Україні, придатне для облаштування гірськолижних трас і спусків за найвищими світовими вимогами і стандартами. Гірськолижний туризм набуває дедалі більшого розвитку практично у всіх областях з гірськими територіями. У Закарпатській області найбільш відомими зимовими курортами є: Воловець, Драгобрат, Міжгір'я, Подобовець, Рахів, Ясіня, на яких функціонує понад 40 витягів.

Сільський зелений туризм як альтернативна форма організованим видам відпочинку, починає набувати все більшої популярності, зокрема, у традиційних туристичних зонах Закарпаття [6]. На Закарпатті зупинитись на відпочинок у приватних власників можна в м. Воловець, м. Рахові, с. Ясіня, с. Синевир, с. Лазещина, с. Верхнє Водяне, с. Ужок, с. Малий Березний, с. Вишково.

Незважаючи на широкий туристично-рекреаційний потенціал Закарпаття, процес його становлення й інтенсивність освоєння перебуває на початковій стадії. Причинами такого стану є відсутність дієвої інвестиційної стратегії і неефективне реформування туристично-рекреаційного комплексу загалом.

Висновки. Західний регіон (Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська та Волинська області) є одним з пріоритетних зон для внутрішніх та іноземних інвестицій в Україні. Так як в даному регіоні може бути ефективним створення виробництва з використанням місцевих природних ресурсів – сірки, калійної та кухонної солі, вугілля, нафти та газу, а також розвиток мережі оздоровчих курортно-туристичних комплексів.

Проте, в сучасних умовах регіональні туристичні комплекси мають ряд серйозних проблем: низька якість туристично-рекреаційних послуг; слабка інфраструктура; високий рівень зносу основних фондів; стагнація розвитку внутрішнього і в'їзного туризму.

Отже, для підвищення ефективності інвестиційної діяльності в туристичній галузі необхідно:

- максимально ефективно використовувати рекреаційні ресурси та конкурентні переваги;
- розширити базу інвестиційних ресурсів через пільгові механізми податкової, митної та кредитної політики;
- створити умови для запровадження інноваційних технологій;
- спростити проблеми організаційно-бюрократичного характеру;
- розбудувати та модернізувати інфраструктуру регіонального розвитку;
- вдосконалити функціонування фондового ринку, підготувати та підвищити кваліфікацію кадрів з даного виду інвестування.

Інвестиції, що органічно поєднуюватимуться з національними зусиллями та ресурсами даватимуть високий інтегральний ефект на основі застосування більш прогресивних засобів праці, підвищення кваліфікації працівників та покращення

використання наявних туристичних ресурсів. Оптимальне використання потенційних можливостей туристично-рекреаційних ресурсів, підприємств туристичного бізнесу й історико-культурного потенціалу дозволить не тільки покращити економічну ситуацію, але й матиме вплив на соціальний рівень життя населення та на розвиток інфраструктури в конкретному регіоні.

Література

1. Марцин В.С. (2011). Особливості залучення іноземних інвестицій за умов виходу з кризи. *Проблеми науки*, (3), 2-10.
 2. Попова Ю.М., Макаренко М.Ю. (2010). Туризм у сфері міжнародних фінансів та перспективи його розвитку в Україні. *Економіка і регіон*. (1), 157-160.
 3. Пітюлич М.І., Кушнір Ю.Б., Лавренюк Є.С., Молнар О.С. (2007). Регіон: соціально-економічні трансформації. *Монографія, Ужгород, Карпати*, 416 с.
 4. Статистичний збірник «Регіони України» (2010). *Державний комітет статистики України, Київ*, Ч.2. 804 с.
 5. Шиманська В. (2010). Розвиток регіонального туристичного комплексу як засіб підвищення конкурентоспроможності держави. *Вісник Київського інституту бізнесу та технологій*, 3(13), 123-124.
 6. Мозолєв, О. М. (2022). Сучасний стан та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Україні. *The VI International Scientific and Practical Conference «Innovations technologies in science and practice*, 576-579.
 7. Інвестиції та інноваційний розвиток (матеріали Державного агентства України з інвестицій та інновацій до парламентських слухань «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів»).
- URL: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/doccatalog/document?id=48726>.

*Вербіцький Олександр Віталійович,
студент групи МТ-51 спеціальності 242 «Туризм та рекреація»
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник:
Долинська Олеся Олегівна,
доцент кафедри туризму, теорії і методики
фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
доктор філософії, доцент*

РОЛЬ РЕКЛАМИ В ТУРИСТИЧНІЙ ГАЛУЗІ

Вступ. Реклама в туристичній галузі відіграє ключову роль у привертанні уваги мандрівників та стимулюванні їх до відвідування різноманітних місць відпочинку. Цей сегмент реклами допомагає розкрити потенціал різних туристичних напрямків, підкреслити їхні унікальні характеристики та зацікавити цільову аудиторію.

Мета статті – розглянути значення реклами в туристичній галузі та її вплив на споживачів.

Результати дослідження. Реклама – це процес публічного повідомлення про продукт, послугу, подію або ідею з метою привернення уваги цільової аудиторії та стимулювання її дій, таких як покупка, участь чи підтримка. Це ключовий елемент маркетингової стратегії, спрямований на залучення уваги споживачів та підвищення свідомості про конкретний продукт або послугу. Реклама використовує різноманітні канали комунікації, такі як телебачення, радіо, інтернет, преса, соціальні медіа тощо, для досягнення максимального охоплення аудиторії. Основна мета реклами - переконати, зацікавити та переключити споживачів, змусити їх взяти участь у певній дії або взяти участь у певному процесі.

Реклама в туристичній галузі часто виступає як перший крок у залученні туристів. Завдяки інноваційним рекламним кампаніям, мандрівники можуть дізнатися про нові напрямки, готелі, екскурсії та інші пропозиції. Креативна презентація туристичних об'єктів у рекламі спонукає людей роздумувати про подорожі та планувати їхні майбутні відпочинки [2].

Ефективна реклама здатна збільшити попит на певний туристичний продукт або послугу. Шляхом демонстрації привабливих аспектів подорожі, таких як красиві пейзажі, розкішні готелі чи захоплюючі пригоди, реклама примушує потенційних туристів мріяти про цю подорож і, в кінцевому підсумку, придбати пакет турів або забронювати місце в готелі.

Реклама також відіграє важливу роль у формуванні образу та іміджу туристичних напрямків або конкретних місць. Посилення позитивних асоціацій через естетичне візуальне оформлення, захоплюючі історії та відгуки клієнтів сприяє побудові привабливого іміджу того чи іншого місця.

Реклама також має значний вплив на рішення клієнтів щодо вибору конкретного туристичного продукту чи послуги. Відгуки і рекомендації, які можна зустріти в рекламних матеріалах, а також соціальні мережі та спеціалізовані туристичні веб-сайти, можуть вплинути на вибір місця відпочинку або компанії, яка надає послуги [1].

Після того як клієнт вже скористався послугою або продуктом, реклама може допомогти створити повторний попит. Рекламні кампанії, спрямовані на задоволення клієнтів, а також нагадування про існуючі або нові пропозиції, можуть збільшити вірогідність того, що клієнт знову обере даного оператора або вибере той же напрямок для подорожі.

У туризмі існує різноманіття видів реклами, які використовуються для привертання уваги потенційних мандрівників. Ось деякі з найпоширеніших видів реклами у туристичній галузі:

1) Телевізійна реклама. Рекламні ролики на телебаченні - ефективний спосіб донести інформацію про туристичні напрямки, готелі, туроператорів та інші послуги до великої аудиторії.

2) Радіореклама. Реклама на радіо може бути ефективною для привертання уваги мандрівників, особливо коли вони знаходяться в дорозі або в русі.

3) Преса. Реклама в газетах, журналах та інших друкованих виданнях може бути спрямована на конкретні цільові аудиторії та надати докладнішу інформацію про подорожі.

4) Інтернет-реклам. Рекламні банери, спонсоровані публікації на веб-сайтах, реклама в соціальних мережах і рекламні ролики на YouTube - усі ці форми реклами в Інтернеті можуть бути дуже ефективними для привертання уваги молоді та технологічно освіченої аудиторії.

5) Пряма реклама. Розсилання листівок, електронних листів або SMS-повідомлень потенційним клієнтам може бути ефективним способом нагадати їм про існуючі або майбутні пропозиції.

6) Відео-матеріали та фотографії. Створення відео-турів, віртуальних турів або високоякісних фотографій місць відпочинку може сприяти зацікавленості та залученню уваги мандрівників.

7) Участь у виставках та ярмарках. Представництво на туристичних виставках та ярмарках дозволяє показати свої послуги перед великою аудиторією, в тому числі інших учасників галузі та потенційних клієнтів.

Ці види реклами можуть використовуватися окремо або в поєднанні, залежно від цілей рекламної кампанії та цільової аудиторії [3].

Висновки. Реклама в туристичній галузі відіграє важливу роль у привертанні уваги, стимулюванні попиту, створенні образу, впливі на рішення клієнтів та створенні повторного попиту. Правильно сплановані та реалізовані рекламні стратегії допомагають підвищити конкурентоспроможність туристичних продуктів та послуг, сприяючи розвитку та популяризації туристичної різних напрямків туристичної галузі.

Література

1. Горбаль, Н.І. (2009). Оцінка та формування витрат на рекламну діяльність в системі маркетингу підприємства : *автореф. дис.канд. екон. наук; НУ «Львівська політехніка», Львів, 20 с.*
2. Долинська, О.О. Шоробура, І.М., Біницька, О.П. (2023). Інновації в туризмі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія. Тернопіль.* 2(55), 58-64.
3. Миронов, Ю.Б. (2002). Особливості реклами в туризмі. *Зб. наук. пр. студентів, асп. і викл. Львів: Видавництво ЛКА, Вип. 5, 289-292.*

Веселовський Нікіта Олександрович
*студент групи Т-11(б) спеціальності 242 «Туризм»
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник:
Гуцал Людмила Антонівна,
в.о. завідувача кафедри туризму, теорії і методики
фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
кандидат педагогічних наук, доцент*

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ДІЛОВОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Вступ. Аналіз напрямків розвитку туризму, проведений Т. Власюк показав, що 62 % міжнародних туристичних подорожей відбуваються з метою відпочинку, діловий туризм складає 20 %, а решта – 18 % припадають на інші види

туристичних подорожей [1]. Отже діловий туризм займає одне з провідних місць у туристичній галузі. Діловий туризм – це вид туризму, який спрямований на задоволення потреб та інтересів підприємств, компаній та організацій [2].

Мета статті – дослідити шляхи розвитку ділового туризму в Україні в період дії воєнного стану.

Результати дослідження. Досліджуючи сучасний стан розвитку туристичної сфери, перш за все варто розглядати її як складну систему, що перебуває під дією зовнішніх та внутрішніх чинників. Зараз нестабільна політична ситуація в країні у зв'язку з розгортання повномасштабної війни, що привело до втрати позицій на туристичному ринку. В нинішній час туристичному бізнесу доводиться або призупинити свою діяльність, або ж переформатовуватися у інший вид, зокрема, переїжджати і займатися волонтерством та підлаштовуватися до умов воєнного часу. Нова реальність життя в Україні в умовах воєнного часу потребуватиме нових пріоритетів [3]. З 24 лютого 2022 року частина туристичних підприємств закрилась, інші переорієнтували свою діяльність на волонтерство, надаючи свій транспорт для евакуації біженців та для закупівлі чи перевезення гуманітарної допомоги з-за кордону.

У тилових регіонах внутрішній туризм поступово відновлюється. Туристичні фірми організують тури Львівською, Івано-Франківською, Закарпатською та Тернопільською областями. Ресторанно-готельний бізнес з початком війни переформатувався у певні центри для здійснення волонтерської діяльності - розміщення біженців, центри гуманітарної допомоги та організація харчування для Збройні Сили України та Територіальна оборона. Асоціація готелів та курортів України розпочала акцію «Visit Ukraine in future» для підтримки української готельної спільноти, яка бере участь у забезпеченні тилу під час військових дій та несе великі фінансові втрати з початком війни [4]. Іноземці, які хочуть підтримати Україну, можуть зробити «благодійні бронювання» номерів в українських готелях на будь-який день протягом воєнного стану, відвідати готелі зможуть - після перемоги України у війні. Зокрема, завдяки додатку Airbnb було заброньовано близько 61 тис. ночей майже на 2 мільйонів доларів США.

Щодо внутрішнього туризму, то війна в Україні змусить перебудувати усю сферу туризму. За сприяння Державного агентства розвитку туризму буде розроблено проект маршрутів пам'яті: частину зруйнованих окупантами об'єктів збережуть для історії, щоб показати, які злочини вчинила країна-агресор в Україні. Мери міст також будуть відновлювати інфраструктуру так, щоб залишити деякі місця недоторканими [4]. Також український проект 360war.in.ua створив панорамні фото із звільнених міст Київщини - Бучі, Ірпеня, Гостомеля, Бородянки, Макарова і Горенки.

З перших днів війни ці міста київської агломерації зазнали масованих авіа ударів і звірств окупації. Кадри зі страченими в Бучі, розстріляними цивільними в евакуаційних машинах з Ірпеня, найбільш зруйнованим містом Київщини Бородянкою облетіли весь світ. Проект дозволяє всім охочим побачити в 3D масштабі, як виглядають деокуповані міста, що мужньо захистили Київ ціною

зруйнованих домівок і втрачених життів. В розробці також кадри з Чернігова - північної культурної столиці України. Місто зазнавало щоденного артилерійського вогню по житлових кварталах, його руйнування часто порівнюють до Маріуполя. Окрім якісних панорамних кадрів фотографа Дмитра Малишева, також надається короткий опис до кожного міста про трагічні події, що відбулись після початку війни [5]. Окрім якісних панорамних кадрів фотографа Дмитра Малишева, також надається короткий опис до кожного міста про трагічні події, що відбулись після початку війни.

Протягом останніх місяців команда Державного агентства розвитку туризму (ДАРТ) докладає суттєвих зусиль, аби українське туристичне середовище глибше інтегрувалось у європейську спільноту, а також веде роботу з десятками ключових держав світу для нівелювання будь-якої співпраці з Росією на міжнародній арені. Тепер Європейська туристична комісія (ЄТК) офіційно запросила ДАРТ приєднатись до організації. Під час Загальних зборів члени ЄТК - керівники національних туристичних органів (НТО) Європи - висловили свою повну солідарність з Україною і прийняли рішення про початок процедури надання членства ДАРТ щонайменше на три роки на безкоштовній основі. По закінченню цього терміну буде прийняте додаткове рішення про стандартне членство. Основна місія ЄТК - представляти інтереси національних туристичних органів Європи, просувати європейські країни як туристичної дестинації у всьому світі, надавати унікальну експертизу своїм членам та стійку базу для стратегічної співпраці та обміну досвідом. Рішення про компліментарне членство в ЄТК для України надасть змогу ДАРТ користуватися всіма ресурсами цієї організації і залучати інвестиції і фонди у побудову туристичних локацій. Комісія має намір створити Фонд допомоги, кошти з якого буде направлено на відновлення туристичної та рекреаційної інфраструктури України [4].

Висновки. Діловий туризм в останні двадцять років в Україні набував все більшого значення в умовах глобалізації ринку товарів і послуг та розвитку бізнес-спільноти. Російська воєнна агресія проти нашої країни внесла суттєві зміни в повсякденне життя українців та розвиток всіх видів туризму. Після 24 лютого 2022 року діловий туризм в Україні був вимушений змінити свій напрямок розвитку в бік забезпечення армії транспортом, оджею, гуманітарною допомогою та новітніми технологіями для потреб воїнів.

Література

1. Власюк, Т. М. (2022). Аналіз розвитку міжнародного ринку туристичних послуг. *Інтеграція науки і освіти: розвиток культурних і креативних індустрій*. Київський національний університет технологій та дизайну, 174-176.
2. Андренко І. Б. (2014). Діловий туризм: навчальний посібник. Харків: ХНУМГ, 165 с.
3. Мозолєв, О. (2022). Російська військова агресія: виклики для освіти України. *Collection of scientific papers «SCIENTIA» (April 1, 2022. Kraków, Poland)*, 58-60. <https://doi.org/10.36074/scientia-01.04.2022>
4. Прищепа, Д. А. (2023). Вплив війни на розвиток туристичної діяльності в Україні. *Кваліфікаційна робота. за спеціальністю 242 «Туризм»*. Львів: ЛНУП, 65 с.

5. Баженова, С., Пологовська, Ю., & Бикова, М. (2022). Реалії розвитку туризму в Україні на сучасному етапі. *Наукові перспективи*, 5 (23).

*Гулюк Олександр Олександрович,
студент групи Т-11(б) спеціальності 242 «Туризм»
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

Науковий керівник:

*Мозолев Олександр Михайлович,
професор кафедри туризму,
теорії і методики фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
доктор педагогічних наук, професор*

ЗМІСТ ТА НАПРЯМКИ ЕКСПЕДИЦІЙНОГО ТУРИЗМУ

Вступ. Експедиційний туризм є однією з складових наукового туризму. Головною ознакою наукового туризму є орієнтація на здобуття нових наукових знань. Пітер Куявінський характеризує науковий туризм як специфічну форму туризму, що має відношення до наукової практики та приносить зиск не лише науці, а й туристичній галузі, адже дослідницькі статті та наукові роботи, написані за результатами такої туристичної подорожі, мають не лише наукову цінність, а й активно сприяють популяризації місць та країн, які відвідали туристи-дослідники» [1]. Таким чином, експедиційний туризм це частина наукового туризму, якій характеризується науково-дослідною роботою під час проведення експедиції до віддалених регіонів та складно доступних місць з метою їх вивчення та подальшої популяризації серед туристів.

Мета статті – охарактеризувати зміст та напрямки експедиційного туризму.

Результати дослідження. За науково-дослідною спрямованістю експедиційний туризм поділяється на:

1. Археологічний туризм: пов'язаний з дослідженням археологічних пам'яток, розкопками та вивченням стародавніх цивілізацій.

2. Етнографічний туризм: включає в себе дослідження традицій, звичаїв, мови, культури та способу життя маловідомих народів та етнічних груп.

3. Природознавчий туризм: спрямований на вивчення природних явищ, геологічних формацій, сучасних та стародавніх екосистем, дослідження різноманіття природи та фауни.

Археологічний туризм – це вид туризму, метою якого є дослідження та вивчення історично значущих пам'яток, місць та об'єктів. Це включає відвідування стародавніх міст, археологічних розкопок, музеїв та інших місць, де зберігаються артефакти та документи минулих епох. Туристи мають можливість побачити історичні об'єкти на власні очі, вивчити їхню архітектуру, дізнатися про життя давніх цивілізацій та зрозуміти їхню культуру і традиції. Цей вид туризму приваблює людей, які цікавляться минулим, археологією, історією та культурою різних періодів [2].

Археологічний туризм не тільки дозволяє людям насолоджуватися красою і таємничістю стародавніх місць, а й сприяє охороні та популяризації культурної

спадщини. Ще одним важливим аспектом археологічного туризму є збереження та захист археологічних пам'яток. Оскільки туристичний інтерес до археологічних об'єктів зростає, їх охорона та реставрація стають все більш важливими. Популярність археологічного туризму також спонукає уряди та організації вживати заходів для захисту археологічних об'єктів від руйнування, забруднення та незаконних розкопок. туризм археологічними місцями сприяє культурному обміну та взаєморозумінню між народами. Туристи можуть відчувати багатство і розмаїття світової культурної спадщини та дізнатися про історію і традиції різних країн.

Археологічний туризм є важливим джерелом освітніх і наукових знань. Відвідуючи археологічні об'єкти та беручи участь в екскурсіях, туристи можуть поглибити свої знання про історію та культуру різних цивілізацій. Крім того археологічний туризм стимулює наукові розвідки та дослідження на археологічних об'єктах [3].

Етнографічний туризм – це форма подорожей, метою яких є вивчення та дослідження різних аспектів культури та побуту, зокрема традицій, звичаїв, мов, ремесел та архітектури різних народів і груп. Цей вид туризму дає можливість туристам дізнатися і відчувати розмаїття світових культур і зануритися в автентичний традиційний спосіб життя різних народів, таким чином сприяючи збереженню культурної спадщини і підтримуючи місцеві громади. Етнографічний туризм спрямований, перш за все, на вивчення культури і традицій різних народів та етнічних груп. Туристи мають можливість дослідити унікальні аспекти культури, які відрізняються від їхньої власної місцевої культури, такі як мова, мистецтво, кухня, ремесла, музика і танці. Вони можуть брати участь у майстер-класах народного мистецтва, спостерігати за місцевими фестивалями та релігійними церемоніями.

Другим важливим аспектом етнографічного туризму є захист і популяризація культурної спадщини. Популярність етнографічного туризму може спонукати місцеві органи влади та громади зберігати власні культурні традиції, мистецтво та ремесла як туристичні ресурси. Збереження цінних аспектів культури сприяє подальшій ідентифікації та самобутності громади і забезпечує спадщину для майбутніх поколінь. Етнографічний туризм сприяє міжкультурному обміну та взаєморозумінню. Подорожі до інших країн і регіонів дозволяють туристам досліджувати і розуміти культурні відмінності та схожість, розширюючи їхні культурні горизонти і покращуючи розуміння світу. Взаємодія між туристами та місцевим населенням сприяє обміну досвідом і знаннями, сприяє розумінню різних культурних особливостей і зміцнює міжкультурну гармонію.

Етнографічний туризм відіграє важливу роль у збереженні та популяризації мов та інших культурних традицій, які існують у багатьох частинах світу. Вивчення мов, народної музики, танців та інших аспектів культури може сприяти їх збереженню та передачі майбутнім поколінням. Таким чином, етнографічний туризм є важливим інструментом збереження культурного розмаїття та розвитку міжкультурного діалогу.

Природничий туризм – це форма подорожей, спрямована на дослідження та розвиток природного середовища. Він підвищує обізнаність людей про

важливість біорізноманіття та підтримання екологічної рівноваги, пропагує здоровий спосіб життя та відповідальне ставлення до довкілля. Однією з головних цілей природного туризму є освіта, яка надає туристам можливість дізнатися про різні аспекти природи, включаючи геологію, біологію, екологію та інші науки [5].

Природний туризм також сприяє розвитку екологічного способу життя. Подорож до заповідників, парків та інших природних об'єктів спонукає людей брати активнішу участь у збереженні довкілля. Беручи участь у різних екологічних проєктах, таких як прибирання сміття на узбережжі, відновлення лісів, моніторинг і захист вразливих видів, туристи не тільки роблять позитивний внесок у збереження природи, а й відчують себе частиною екологічного руху [6]. Природний туризм важливий для збереження психологічного та фізичного здоров'я людини. Відвідування та взаємодія з природними місцями має терапевтичний ефект і допомагає людям розслабитися, зняти стрес та покращити настрій. Він заохочує людей активно досліджувати та захищати природу, водночас сприяючи їхньому фізичному та психічному благополуччю.

Висновки. Таким чином, експедиційний туризм це частина наукового туризму, якій включає археологічний, етнографічний та природний туризм. Археологічний туризм відіграє важливу роль у збереженні та популяризації культурної спадщини, захисті археологічних об'єктів та сприянні міжнародному обміну і взаєморозумінню. Етнографічний туризм спрямований на вивчення та дослідження культурної спадщини різних народів і груп. Він надає туристам можливість дізнатися і зрозуміти розмаїття культур світу, збагачуючи їхній досвід і розширюючи культурні горизонти. Природний туризм надає туристам можливість дізнатися про різноманіття природного середовища і необхідність збереження довкілля.

Література

1. Kujawinski, P. (2018). Colliders, Sundials and Wonder: When Science Is Your Destination. *The New York Times*, May 28. URL: <https://www.nytimes.com/2018/05/28/travel/science-tourism-cern-fermilab.htm>
2. Фоміна, М. В. (2020). Розвиток археологічного туризму на Півдні України. *Кваліфікаційна робота. Харківська державна академія культури. Харків*, 70 с.
3. Мозолев, О.М. (2021). Критерії розвитку якості освіти у сфері туризму, фізичної культури і спорту. *Multidisciplinary academic research and innovation. Abstracts of XXVII International Scientific and Practical Conference. Amsterdam, Netherlands*. 453-458.
4. Мелько, Л. Ф. (2013). Етнографічний туризм як складова культурно-пізнавального туризму. *Туризм у контексті сучасного виміру: Збірник наукових праць. Київ, Університет «КРОК», Вип. 1*, 61-65.
5. Шестопад Д.А., Мозолев О.М. (2021). Теоретико-методичні та історичні передумови формування екологічного туризму. *Актуальні проблеми розвитку освіти в сфері туризму, фізичної культури та спорту : матеріали IV всеукр. наук-практ. конф. ХГПА*, 178–182.

6. Мозолев О.М. (2021). Напрямки розвитку екологічного туризму серед молоді України. *The XXVI International Science Conference «Topical issues of practice and science», May 18 – 21, 2021, London, Great Britain.* pp. 795-798.

Гурський Денис Олегович,
студент групи Т-21(б) спеціальності 242 «Туризм»
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник:
Ацегейда Інна Павлівна,
старший викладач кафедри туризму, теорії і методики
фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСКУРСІЙ НА ІСТОРИЧНУ ТЕМАТИКУ ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Вступ. На сьогоднішньому етапі розвитку подій на території України продовжують утворюватись ресурси, які будуть основою для розвитку туризму в майбутньому. Початок російсько-української війни ще у 2014 році (анексія АР Криму, окупація Донбаської та Луганської областей та проведення там активних бойових дій) та повномасштабне вторгнення росії на територію України 24 лютого 2022 року стали причиною масштабних руйнувань міст та сіл, створення оборонних споруд, виникнення певних ландшафтних утворень в процесі активних бойових дій (вибухи, випалювання, затоплення тощо), залишків зруйнованої зброї та масштабні поховання постраждалих, що викликає цікавість та бажання вшанувати всіх постраждалих під час війни у великій кількості людей. Ми живемо у час трагічної історії нашої держави і віримо у перемогу України [1]. Після завершення війни актуальними будуть різні види туризму. А у програму турів слід включати історичні екскурсії.

Метою дослідження є аналіз методики проведення екскурсії на історичну тематику у післявоєнній Україні.

Результати дослідження. Слово екскурсія походить від латинського «*excursio*» - поїздка. З самого початку екскурсія була лише прогулянкою, що мала практичні цілі, наприклад, вихід за місто на пошук і збирання лікарських трав, тощо. [2, с. 18]. Сьогодні екскурсія - це процес пізнання людиною навколишнього світу, що передбачає ознайомлення з об'єктами «наживо», тобто в місцях їхнього розташування. При цьому огляд пам'яток відбувається під керівництвом кваліфікованого фахівця - екскурсовода та супроводжується його розповіддю. Процес пізнання на екскурсії підпорядкований завданню розкриття певної теми. Екскурсовод передає аудиторії бачення об'єкта, оцінку визначного місця, розуміння історичної події. Йому не байдуже, що побачать екскурсанти, як вони зрозуміють почуте. Він своїми поясненнями підводить екскурсантів до необхідних висновків і оцінок, досягаючи тим самим потрібної мети.

Історичні екскурсії присвячені ознайомленню з історією краю, у т.ч. з певним періодом. Вони можуть бути археологічними, етнографічними, військово-історичними та біографічними [3, с. 23]. Археологічні екскурсії

побудовані на показі артефактів, виявлених у місцях розкопок древніх поселень, поховань, городищ тощо. Передбачають ознайомлення з предметами давньої матеріальної культури, що несуть інформацію про минуле (рештки споруд, господарські знаряддя, зброя, одяг, предмети культу й поклоніння та ін.). Етнографічні екскурсії передбачають ознайомлення з культурою та побутом місцевого населення. Для цього можуть відвідуватися профільні музеї. Найцікавішими з-поміж них є скансени – музеї просто неба, де відтворене стародавнє село зі спорудами, реконструйованими в первісному вигляді з відповідним природним оточенням (наприклад, селянські садиби різних соціальних прошарків населення, млини-вітряки, кузня, корчма, сільська управа, церква та ін.). Біографічні екскурсії розривають життєвий шлях видатних людей.

Військово-історичні екскурсії передбачають відвідування місць, де відбувалися значимі військові події, з показом військово-інженерних споруд – фортець, башт, бастионів, земляних валів та ін. В зонах ведення активних бойових дій в російсько-українській війні на території України створюється велика кількість оборонних споруд, які відіграють важливе місце у збереженні життя військових та в перебігу битв. Варто зауважити, що кожна така оборонна споруда вже супроводжується, а в майбутньому буде ще більше, історіями перебігу битв та збереження життя або жителів, або військових. Такі оборонні об'єкти ввійшли в історію як фортеці і в післявоєнний період мають стати історичними пам'ятками, що крізь роки передаватимуть пам'ять про силу та мужність українських захисників, які незламно стояли на захисті не однієї фортеці, а всієї України [4, с. 213].

Історична екскурсія повинна ґрунтуватися на точному документальному матеріалі, що забезпечує науковість і достовірність змісту розповіді екскурсовода. В основі побудови маршруту історичної екскурсії лежить хронологічний або тематико-хронологічний принцип, що забезпечує системність та послідовність викладу матеріалу [5, с. 177].

Історичні екскурсії мають унікальну особливість не лише інформувати, але ще поглиблювати розуміння минулого та стимулювати історичну свідомість учасників. При підготовці цього виду екскурсій необхідно враховувати такі ключові аспекти:

- *мотивація екскурсантів*. Важливо довести слухачам, що історія – це важливий атрибут сучасності. Вона допомагає зберігати та передавати культурну спадщину, розширює знання про минуле і сприяє розвитку історичної свідомості;
- *регулювання мети екскурсії*. Наприклад, познайомити з певним історичним періодом, подією чи особою, або розвинути аналітичні та критичні навички учасників;
- *взаємозв'язок методів і прийомів екскурсії*: Необхідно підібрати основні методи і прийоми, які будуть використані під час екскурсії. До них належать візуальні демонстрації, інтерактивні вправи та використання автентичних матеріалів;
- *підбір об'єктів відвідування із* зазначенням їх історичного значення та зв'язку з обраною темою;

- *прогнозування очікуваних результатів*. Це може бути поглиблення знань, розуміння історичних процесів та підтвердження власного ставлення до подій минулого;
- *організаційні питання*: звернути увагу на організаційні аспекти туру, такі як час і маршрут, безпека учасників, спеціальне обладнання та потреба в додаткових ресурсах.

Основна мета – зацікавити учасників і підготувати їх до глибшого розуміння історичної інформації та досліджень.

Серед методичних прийомів проведення історичної екскурсії можна рекомендувати наступні:

- *Приєм демонстрації об'єкта* – прийом показу, за допомогою якого проводиться спостереження тільки зовнішнього вигляду об'єктів, або окремих його частин. Цей прийом спрямований на накопичення зорових вражень екскурсантами.
- *Приєм екскурсійного аналізу* – дає змогу досліджувати екскурсійні об'єкти шляхом уявного ділення спостережуваного на компоненти, із виділенням окремих деталей, ознак та елементів для більш детального вивчення. Цей метод часто використовується на різноманітних екскурсіях за їх тематикою та формою проведення, оскільки об'єктивне й правильне сприйняття екскурсійних об'єктів можливе лише при їхньому уявному розчленуванні на складові частини.
- *Зорова реконструкція* – суть цього методу полягає у вербальному відновленні первісного вигляду історичної будівлі. Мета цього методу-дати туристам можливість "візуально" відновити пам'ятне місце, будівлю, споруду або історичну подію, яка там відбулася, до її первісного вигляду.
- *Зорове порівняння* – метод, який використовується для порівняння об'єктів або груп об'єктів з метою виявлення їхньої схожості та відмінностей.
- *Локалізація подій* – метод, який використовується для відображення історичних місць, подій та явищ відповідно до локального середовища, в якому вони відбувалися.
- *Показ меморіальної дошки* – відбувається на основі аналізу об'єкта та подій, пов'язаних з ним.
- *Показ наочних посібників* – використовуються для доповнення або збагачення візуального обсягу і сприйняття об'єкта або пов'язаної з ним події.
- *Панорамний показ* – демонструють панораму міста, історичних місць і заздалегідь обраної точки і є загальним знайомством з багатьма туристичними об'єктами.
- *Методичний прийом руху* – прийом показу який полягає у пересуванні екскурсантів і дозволяє виявити найхарактерніші деталі об'єктів. Наприклад, можна показати об'єкт не зосереджуючись на зупинці, історичні місця можна показувати саме цим прийомом [4; с. 93 - 94].

Важливість використання демонстраційних методів в історичних екскурсіях полягає в тому, щоб забезпечити глибше і переконливіше розуміння історичних об'єктів, подій і фактів. Завдяки використанню різних методів показу,

таких як відео, реконструкції та виставки, учасники туру мають змогу більш детально побачити минуле, відчути атмосферу того часу так краще зрозуміти хід історії. Це сприяє глибшому зануренню в історію, підвищує інтерес і пам'ять до подій та періодів, сприяє засвоєнню та запам'ятовуванню матеріалу [6].

Висновки. Туризм у післявоєнний період повинен демонструвати українцям і всьому світу наслідки російсько-української війни, яка триває ще з 2014 року. Під час історичних екскурсій необхідно вшановувати пам'ять всіх постраждалих, здійснювати патріотичне виховання задля формування особистості, наділеної громадянською відповідальністю та національною самосвідомістю. Для цього слід ефективно використовувати широкий арсенал методів та прийомів.

Література

1. Мозолев, О. (2022). Російська військова агресія: виклики для освіти України. Collection of scientific papers «SCIENTIA» (April 1, 2022. Kraków, Poland) 58-60. <https://doi.org/10.36074/scientia-01.04.2022>
2. Нездоймінов С.Г. (2011.) Організація екскурсійних послуг. *Навч.-метод. Посіб. Австропрінт*, 216
3. Король О.Д. (2016). Організація екскурсійних послуг у туризмі. *Навч.-метод. посіб.*, ЧНУ, 144.
4. Барвінок Н. В. (2022) Перспективи розвитку воєнного туризму на території України після закінчення російсько-української війни. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. Вип. 18(2). 206-217
5. Покоłodна М.М. (2017). Організація екскурсійної діяльності. *Навч.посібн., ХНУМГ ім. О.М. Бекетова*,180.
6. Кампов, Н. С., Касинець, О. В., & Щур, І. Ф. (2019). Навчально-тематичні екскурсії та їх роль у професійному становленні майбутніх фахівців туризму. *Науковий вісник Мукачівського державного університету, Серія «Педагогіка та психологія», 2(10), 78-80. DOI 10.31339/2413-3329-2019-2(10)-78-80.*

*Гуцал Людмила Антонівна,
доцент кафедри туризму,
теорії і методики фізичної культури та валеології
Хмельницької науково-педагогічної академії,
кандидат педагогічних наук, доцент*

ЗНАЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ У РОЗВИТКУ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ

Вступ. Туристична галузь має великий потенціал розвитку, незважаючи на закриті кордони, у зв'язку з воєнним станом, епідемією, що спричинили кризові явища в світовій економіці. Особливе місце сьогодні займає розвиток внутрішнього туризму в Україні. Популяризацію регіонів Хмельницької області та розробкою нових ідей організації туризму в регіоні здійснюють здобувачі освітньо-професійної програми «Туризм і рекреація» Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

Мета статті – висвітлення значення сільського зеленого туризму у розвитку Хмельниччини.

Результати дослідження. Сучасна ситуація в сільських регіонах країни вимагає пошуку нових, перспективних напрямків розвитку господарської діяльності з метою подолання економічних і екологічних негараздів. Одним із таких напрямків може бути розвиток аграрного туризму.

Викладачі та студенти кафедри туризму, теорії і методики фізичної культури та валеології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії працюють над вивченням видів та можливостями сільського зеленого туризму Хмельниччини, дослідженням інфраструктури та подальшою розробкою туристичного регіону. Особливість освітньо-професійної програми «Туризм і рекреація» полягає у вивченні туристичної діяльності в умовах становлення та розвитку територіальних громад, що сприятиме популяризації регіонів України у світовому туристичному просторі. Формування загальних та спеціальних компетентностей здобувачів у галузі туризму, із врахуванням туристичних можливостей Хмельницької області [1].

Туризм визначений як пріоритетна галузь розвитку економіки України та Хмельницької області. Визначення цілей освітньо-професійної програми Туризм орієнтоване на постійний попит у фахівцях за даною спеціальністю. Випускова кафедра тісно співпрацює з Департаментом економічного розвитку, курортів і туризму Хмельницької обласної державної адміністрації досліджуючи туристичний ринок. Одним з важливих напрямів розвитку туризму в Хмельницькій області є сільський зелений, агротуризм, лікувально-оздоровчий туризм та ін., що базується на моніторингу вітчизняної сфери туризму та ринку освітніх послуг.

Стратегією розвитку Хмельницької області на 2021-2027 роки визначено туризм одним із пріоритетних напрямів розвитку нашого краю. Хмельниччина має значні можливості для розвитку туристичного та рекреаційного потенціалу. Зростання попиту на внутрішній туризм, у тому числі зелений, сільський та оздоровчо-лікувальний підвищить популярність пам'яток культурної спадщини, об'єктів природно-заповідного фонду, курортів та спонукатиме до подальшої популяризації регіону. Так, у Грицівській тергромаді агрооселі об'єдналися у садібний кластер сільського туризму «Оберіг». «Оберіг» координує роботу місцевих «зелених» підприємств, взаємодіє з органами місцевої влади та громадськими організаціями, забезпечує дотримання стандартів з обслуговування туристів, займається освітньою діяльністю. Староушицька тергромада туризм визначила пріоритетним напрямком. У громаді запустили туристичний проект «Зелений маршрут», «Легенди Пониззя». Крупецька тергромада відома своїми Голубими озерами. Новодунашецька тергромада – найбільшим магнітом цієї громади можна назвати село Малиївці. Летичівська і Меджибіцька те громади вирізняються тим, що, окрім історичних та природних родинок, ця місцевість популярна серед паломників зі всього світу та ін. [2].

У Кам'янці розпочався новий туристичний сезон. У його рамках відкрили новий екскурсійний маршрут до Ходоровців (Ходорівці розташовані за 11,2 кілометрів від Кам'янця-Подільського вздовж річки Кармалітанка). В основі проекту – знайомство з автентичною подільською кухнею, місцевим колоритом,

приємною туристичною локацією біля ставка. Все це організували місцеві мешканці, небайдужі підприємці спільно з міською владою, щоб відроджувати давні традиції, розвивати екотуризм, прививати любов до свого, рідного.

В умовах війни кожна галузь має працювати, а в тилкових містах – має працювати посилено. Адже це – економіка. А економіка – це життя громади, забезпечення війська, – наголошують у мерії.

Унікальність Кам'янця – в його історичних, культурних особливостях. Тому серед інших галузей туризм займає одне з основних місць». До відкриття туристичного сезону в Кам'янець-Подільському організували «Родинний вікенд». До програми увійшли: Пікнік з родиною біля ратуші; патріотичні родинні активності; бібліо-флешбук «Без гад житів» читання всією родиною; презентація нової екскурсії «Ремесла рідного краю»; традиційна вишивка, українська хата, кухня та ін.

Розвиток сільського зеленого туризму має на меті розв'язання соціальних, економічних та фінансових проблем територіальних громад області [3]. Наприклад у мерії Кам'янець-Подільського оприлюднили кілька показників туристичної галузі у воєнний період. До туристично-інформаційного центру від 24 лютого 2022-го по березень 2023-го звернулося 103 іноземці (Польща, Велика Британія, Ізраїль, Іспанія, США). 117 074 туристи, за даними ТЩУ, відвідали музейні об'єкти (Старий Замок, Галерея мистецтв, Ратуша, Музей старожитностей, Виставкова зала і туристично-інформаційний центр). Найбільше – з Київської, Харківської, Донецької, Дніпропетровської, Одеської, Миколаївської областей. У громаді сьогодні працюють близько 50 закладів розміщення – готелів, хостелів, апартаментів. Нових готелів за період війни відкрито не було. Деякі припиняли свою роботу на період опалювального сезону. Попри війну, продовжує розвиватися торгівельна галузь громади – нові магазини, ресторани та кафе, розширюється фірмова торгівля підприємств-виробників продовольчих товарів. Минулого року з'явилися нові заклади швидкого харчування, кафе, кав'ярні (наприклад, «Coffee Street», «Berry Wine», «Black Cocaine Coffee»), пекарня грузинської випічки [4].

На Хмельниччині майже кожна територіальна громада має перспективи для надання послуг у сфері сільського зеленого туризму. На сайті Департаменту інформаційної діяльності, культури, національностей та релігій Хмельницької військової державної адміністрації розміщена інформація щодо осель/садиб, які надають послуги у сфері сільського туризму у Хмельницькій області.

Висновки. Сільський зелений туризм в Хмельницькій області є перспективним та пріоритетним напрямком розвитку туристичної діяльності Хмельницької області. Розвиток сільського зеленого туризму має на меті розв'язання соціальних, економічних та фінансових проблем територіальних громад області. Хмельницька область має значні потенційні можливості динамічного розвитку туристичної індустрії й відповідної інтеграції у світовий туристичний простір. З урахуванням цього уряд має сприяти створенню організаційно-правових та економічних засад становлення сільського зеленого туризму як високорентабельної галузі економіки, сприяти залученню міжнародного досвід.

Література

1. Департаменту інформаційної діяльності, культури, національностей та релігій Хмельницької військової державної адміністрації. <http://kultura.km.ua/archives/14597>
2. Гуцал, Л.А. Значення освітньо-професійної програми «Туризм» для розвитку регіонального туристичного потенціалу. *Актуальні проблеми розвитку освіти в сфері туризму, фізичної культури та спорту: матеріали VI Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Хмельницький, 21-22 березня 2023 р.)* ХГПА, 34-37.
3. Мозолев, О.М. (2022). Сучасний стан та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Україні. The VI International Scientific and Practical Conference «Innovations technologies in science and practice», February 15 – 18, 2022, Haifa, Israel. С. 576-579.
4. Роїк, А.П., Долинська, О.О. (2023). Особливості розвитку сільського зеленого туризму сьогодні. *Актуальні проблеми розвитку освіти в сфері туризму, фізичної культури та спорту: матеріали VI Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Хмельницький, 21-22 березня 2023 р.)* ХГПА, 87-90
5. Бабіна, Є. С. (2022). Розвиток сільського (зеленого) туризму у Хмельницькій області: стан та перспективи. *Кваліфікаційна робота. Вищий навчальний заклад у кооперації «пoltавський університет економіки і торгівлі», Полтава, 77 с.*

*Долинська Олеся Олегівна,
доцент кафедри туризму, теорії і методики
фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
доктор філософії, доцент*

КУЛЬТУРНИЙ ТУРИЗМ

Постановка проблеми у загальному вигляді. Культурний туризм один із популярних форм туризму, що швидко розвивається у світі. Він базується на відвідуванні культурних пам'яток, заходів та подій, що мають історичне, художнє, архітектурне, мистецьке або етнографічне значення. В сучасному світі культурний туризм є досить актуальною темою дослідження, оскільки він відображає суспільні та культурні процеси в різних країнах та регіонах. Дослідження культурного туризму дозволяє досліджувати історію, культуру та національний дух різних народів, а також їх взаємодію.

Аналіз досліджень та публікацій. Культурний туризм у своїх працях вивчали: М. Бондаренко, В. Герасименко, М. Мальська, В. Худо, О. Гнаткович, С. Назарова, С. Дичковська.

Мета статті – розкрити зміст культурного туризму, як інструменту популяризації національного мистецтва.

Результати дослідження. Сьогодні туризм стає сполучною ланкою між народами, країнами і континентами, інструментом активного пізнання світу, спілкування і зміцнення дружби між людьми, засобом виховання любові до

рідної землі і здорового способу життя. Серед особливостей, що визначають мотивації туризму: відпочинок й оздоровлення; культура і гостинність; подорожі; інтерес до нових знань; дослідження культур та ін. Культурний туризм охоплює всі аспекти подорожі, за допомогою якої людина дізнається про життя, культуру, звичаї іншого народу. Туризм, таким чином, є важливим засобом створення культурних зв'язків і міжнародної співпраці [2].

Культурний туризм - це вид туризму, спрямований на відвідування різних культурних місць та подій, що мають історичну, художню, архітектурну, музичну, літературну та іншу цінність для культурного розвитку та спадщини країни. Цей вид туризму орієнтований на збільшення свідомості та розуміння різноманітних культур, традицій та історії різних країн і народів. Культурний туризм може включати в себе відвідування музеїв, галерей, театрів, концертних залів, історичних пам'яток, місць релігійного значення, фестивалів та інших подібних подій.

Залучення мистецтва в культурний туризм має давню історію. Ще з давніх часів мистецтво вважалося важливим атрибутом культури та приваблювало подорожуючих. Одним з найбільш відомих прикладів такого туризму є Гранд тур, який був популярним серед британських аристократів у XVII-XIX століттях. Це була подорож по Європі, під час якої молоді люди знайомилися з культурою та мистецтвом Італії та інших країн. У XX столітті залучення мистецтва в культурний туризм стало більш систематичним та організованим. Були засновано міжнародні організації, зокрема Міжнародна рада музеїв та ЮНЕСКО, які працюють на підтримку культурної спадщини та збереження музейних колекцій. Також почали розвиватися мистецькі фестивалі та виставки, що стали приваблювати туристів з усього світу. У сучасному світі залучення мистецтва в культурний туризм стало значно більш розгалуженим та різноманітним. Країни та регіони активно працюють над розвитком та підтримкою мистецтва та культурної спадщини для приваблення туристів. Такі країни, як Італія, Франція, Іспанія та Японія, відомі своїми великими мистецькими колекціями та культурними подіями, які щороку приваблюють мільйони туристів з усього світу.

Україна має багатоглибку історію розвитку, на всіх історичних етапах розвивалося і мистецтво на території України. Українське мистецтво має велике значення як для культурного життя самої країни, так і для світової культури загалом. Українське мистецтво – це сукупність усіх творів мистецтва, створених за всю історію розвитку України. Українське мистецтво включає в себе різноманітні напрямки: народне мистецтво, художню різьбу, живопис, графіку, театральне та кінематографічне мистецтво, літературу, музику, скульптуру, декоративне мистецтво, музику та інші напрямки.

Одним з найбільш відомих напрямків українського мистецтва є українська народна художня творчість, яка відображає багату історію, традиції та культуру українського народу. Українське народне мистецтво включає в себе вишиванки, гончарство, килими, різьблення, мальовництво та інші види народної творчості.

Українське народне мистецтво є складовою частиною культури України. Воно відображає світосприйняття, психологію, етичне походження, прагнення українського народу. Через українську творчість, музику, танці, пісні, фольклор та декоративно-ужиткове мистецтво передається історія нашого народу. Ці види

мистецтва розвивалися як єдиний комплекс і завжди були органічно пов'язані з життям та побутом.

Україна має значний потенціал для розвитку культурного туризму, що зумовлено, насамперед, значною кількістю унікальних історичних та культурних пам'яток. З огляду на складне історичне минуле та багатовікове співіснування багатьох народів і релігій, Україна володіє значним культурним та туристичним потенціалом. На державному обліку в Україні перебуває понад 130 тис пам'яток, із них: 57206 – пам'ятки археології (418 з яких національного значення); 51364 – пам'ятки історії (147); 5926 – пам'ятки монументального мистецтва (45); 16293 – пам'ятки архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва та ландшафтні [1].

Культурний туризм може бути важливим інструментом для популяризації національного мистецтва та культури. Цей вид туризму спрямований на відвідування різних культурних місць, включаючи мистецькі.

Одним з основних завдань культурного туризму є збільшення свідомості та розуміння національної культури, традицій та історії. Крім того, він може стати джерелом підтримки та збереження національного мистецтва, а також розвитку туристичного бізнесу та інфраструктури.

Для популяризації національного мистецтва через культурний туризм необхідно створити різноманітні програми та маршрути, які включають відвідування музеїв, галерей, театрів, музичних фестивалів та інших подій, що присвячені національному мистецтву. Також важливо забезпечити доступність цих місць для туристів, зокрема, за допомогою розробки інфраструктури та транспортних засобів.

Висновки. Розвиток культурного туризму є перспективним та пріоритетним напрямком розвитку туристичної галузі України. Для підтримки та збереження національного мистецтва потрібно організувати та рекламувати різноманітні мистецькі виставки та фестивалі, де місцеві художники та митці зможуть продемонструвати свої творіння туристам. Такі заходи можуть стати платформою для обміну досвідом та інтернаціонального спілкування між митцями та туристами. Розвиток культурного туризму буде мати позитивний вплив на мистецькі об'єкти: популяризація, розвиток інфраструктури прилеглої місцевості, підняття національно-патріотичного духу, отримання коштів до бюджету. Отже, культурний туризм може бути важливим інструментом для популяризації українського мистецтва у світі.

Література

1. Божко Л. Д. (2011). Культурний туризм як важливий чинник соціально-культурного розвитку регіонів України. *Культура України : зб. наук. праць.* (32), 169-179.
2. Шевелюк, М. М. (2020). Поняття культурного туризму та його класифікації. *Питання культурології.* (36), 99–109. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.36.2020.221051>

*Долинський Євген Володимирович,
професор кафедри германської філології та перекладознавства
Хмельницького національного університету
доктор педагогічних наук, професор*

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ПЕРЕКЛАДАЧА В ТУРИСТИЧНІЙ ГАЛУЗІ

Вступ. В сучасному світі, туризм є однією з найшвидше зростаючих галузей, що створює потребу у високоякісних міжкультурних комунікаціях. У зв'язку з цим роль перекладачів у туристичній галузі стає дедалі важливішою. Перекладачі в цій сфері забезпечують взаєморозуміння між туристами та місцевими жителями, відіграючи ключову роль у створенні комфортної та безпечної подорожі.

Результати дослідження. Перекладач – це фахівець з високим рівнем володіння однією або декількома мовами, який здійснює переклад текстів, усного мовлення або мовних виразів з однієї мови на іншу. Робота перекладача включає розуміння не лише словесного змісту тексту, а й виразу відповідного контексту, стилю, тону та інших мовних аспектів, що впливають на передачу повідомлення. Перекладачі використовують свої мовні та культурні знання для забезпечення якісного та точного перекладу у різних сферах, включаючи туризм, медицину, право, науку та інші. Одні з основних викликів з якими зіштовхуються перекладачі, що працюють у туризмі – це культурні відмінності. Кожна країна має свою унікальну культуру, традиції та спосіб мислення, які можуть впливати на сприйняття. При перекладі необхідно враховувати ці відмінності та адаптувати мовлення та зміст для цільової аудиторії [1].

Існує кілька особливостей роботи перекладача в галузі туризму, які варто враховувати:

1) Мовна компетентність. Перекладачі в туристичній сфері повинні володіти високим рівнем володіння мовою з якою вони працюють, а також мовою країни, у якій вони працюють. Це включає не лише вміння перекладати текст, а й розуміння культурних та соціальних контекстів, що впливають на спілкування.

2) Технічна компетентність. Завдяки сучасним технологіям перекладачі в туристичній галузі можуть використовувати різноманітні інструменти, такі як перекладачі онлайн, мобільні додатки для перекладу, аудіо гідди тощо. Розуміння та вміння використовувати ці технології є важливим аспектом професійної діяльності.

3) Міжкультурна чутливість. У туризмі має місце безпосереднє спілкування між представниками різних культур. Перекладачі повинні мати велику чутливість до культурних відмінностей та вміти відповідно адаптувати комунікацію, щоб уникнути непорозумінь або конфліктів.

4) Знання туристичної галузі. Перекладачі в туризмі часто мають справу з специфічною лексикою та термінологією, пов'язаною з галуззю. Знання туристичної індустрії, її особливостей, послуг та туристичних секторів є ключовим для якісного перекладу.

5) Комунікативність. Успішний перекладач у туризмі повинен мати високий рівень емпатії та вміння ефективно спілкуватися з різними типами людей. Відкритість до нових вражень та здатність швидко адаптуватися до змін в ситуаціях є також важливими якостями.

У світі швидко зростаючого туризму роль перекладачів стає все більш визначною. Їхнє завдання полягає не лише у забезпеченні високоякісного перекладу, а й у створенні зв'язків між культурами, сприяючи тим самим взаєморозумінню та гармонії в світі подорожей [2].

Висновки. Переклад у туристичній сфері – це складний та відповідальний процес, який вимагає уваги до дрібниць та розуміння особливостей мови та культури. Шляхом використання ефективних стратегій та урахуванням культурних відмінностей, перекладачі можуть забезпечити успішну адаптацію текстів для різноманітних аудиторій та забезпечити їх високу ефективність.

Література

1. Dolynskiy I. V. (2022). Development of Interpretation Skills in Future Escort Interpreters for Work in International Tourist Activity. *Journal for Educators, Teachers and Trainers*, Vol. 13(1). 310 –324.
2. Yurko, N. A. (2016). Abbreviations in tourism industry: the main peculiarities of structural components. *Proceedings of the Topical Issues of Scientific Researches: XLIII International Scientific Conference, Chernivtsi, Ukraine: Laboratoriia dumky*, pp. 9-11.

*Жмурко Дарія Олександрівна ,
студентка групи Т-11(б) спеціальності 242 «Туризм і рекреація»
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник:*

*Мойсюк Глона Анатолівна ,
викладач кафедри культурології та зарубіжної літератури
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

ЕКОТУРИЗМ У НАЦІОНАЛЬНИХ ПАРКАХ ТА ЗАПОВІДНИКАХ УКРАЇНИ

Вступ. Сучасна екологічна криза та загострення проблеми збереження навколишнього середовища підштовхують суспільство до пошуку нових, екологічно чистих форм відпочинку. У цьому контексті екологічний туризм стає одним із найбільш привабливих напрямків розвитку туристичної галузі, сприяючи взаємодії з природним середовищем та відкриттю нових перспектив для сталого розвитку. Україна, з своїм багатим природним розмаїттям та унікальними ландшафтами, має значний потенціал для розвитку екологічного туризму [1]. Однак, необхідно систематично вивчати та аналізувати цей сегмент туристичного ринку з метою ефективного використання природних ресурсів та забезпечення їхнього довгострокового збереження.

Мета статті – аналіз та систематизація інформації щодо розвитку екотуризму в національних парках та заповідниках України.

Результати дослідження. Україна, яка багата на природні ресурси та мальовничі пейзажі, пропонує безліч можливостей для розвитку екологічного туризму. Від Карпатських гір з їхніми високими вершинами та густими лісами до південних степів та дикої природи в заповідниках на Дніпрі. Кожен регіон України має свої унікальні особливості, які можна використовувати для приваблення туристів.

Особливу увагу варто звернути на національні парки та заповідники, які є справжнім скарбом екологічного туризму в Україні. Національні парки, такі як Карпатський біосферний заповідник, Шацький національний парк та заповідник «Асканія-Нова», пропонують туристам можливість насолоджуватися дикою природою, спостерігати за рідкісними видами тварин та рослин, а також брати участь у екологічних програмах та заходах з охорони навколишнього середовища.

Карпатський біосферний заповідник є одним із основних осередків розвитку рекреації та туризму у Східній Європі. Заповідник характеризується значним ландшафтним різноманіттям та поширенням унікальних природних рекреаційних об'єктів. Позитивний вплив на розвиток рекреаційно-туристичної діяльності у Карпатському біосферному заповіднику має розвинута транспортна доступність, широка мережа готелів, кафе та ресторанів, етнічна різноманітність тощо. Одним із основних завдань заповідника є створення сприятливих умов для організації та проведення у його межах рекреації туризму з дотримання природоохоронного режиму, що забезпечує невиснажливе використання природних ресурсів [2].

Для досягнення цих цілей заповідник активно співпрацює з місцевими громадами, владою та міжнародними організаціями з метою розробки ефективних стратегій управління природними ресурсами та рекреаційним потенціалом регіону.

Заохочення екологічно свідомого туризму та рекреації сприяє не лише економічному розвитку регіону, але й забезпечує довгострокову стійкість природних екосистем. Розвиток інфраструктури та послуг у межах заповідника має бути збалансованим з важливістю збереження природних ландшафтів та екосистем, що є основою для приваблення туристів у цей унікальний регіон.

Шацький національний природний парк сприяє розширенню мережі екологічного туризму в Україні. Важливою складовою частиною використання рекреаційних об'єктів парку є водні ресурси, зокрема озера, придатні для організації відпочинку та оздоровлення. За геолого геоморфологічними особливостями Шацький озерно-карстовий ландшафт не має аналогів в Україні. Тут міститься 24 озера площею 6,5 тис. га. До об'єктів зони регульованої рекреації, в якій відбувається короткостроковий відпочинок та оздоровлення населення, належить група озер – Світязь, Люцимер, Чорне Велике, Кримно, Острів'янське, Пулемецьке, Луки, Перемут із прилеглими до них лісовими масивами. У зоні стаціонарної рекреації, призначеної для розміщення готелів, мотелів, кемпінгів та інших об'єктів обслуговування відвідувачів, простягається озеро Пісочне [3]. Озеро Пісочне відзначається своєю природною красою та чистотою води, що робить його привабливим місцем для відпочинку та туризму.

Шацький національний природний парк забезпечує можливість не лише відпочити в природному середовищі, але й оздоровитися, насолоджуючись чистим повітрям та красою природи. Різноманітність озер та ландшафтів робить цей парк унікальним для екологічного туризму в Україні.

«Асканія-Нова» – це унікальний біосферний заповідник, розташований в Херсонській області. Він відомий своїми степовими екосистемами, дикими тваринами та багатоміліонною історією. Заповідник є популярним туристичним напрямком, але важливо, щоб туризм в цьому місці був екологічно чистим і стійким [4].

З початком повномасштабної війни в Україні екологічна система в заповіднику опинилась під загрозою. Основними проблемами Асканії-Нової в теперішній час є окупація, обстріли, забруднення та зміна гідрологічного режиму. Частина заповідника окупована російськими військами. Це ускладнило роботу науковців та природо охоронців, а також створило ризик для екосистеми. На території заповідника проходять постійні обстріли, які неодноразово призводили до пожеж та гибелі тварин. Надходження нової техніки ворога, боєприпасів та постійні дії забруднюють ґрунт та воду що має негативний вплив на флору і фауну заповідника. Пошкодивши Каховську ГЕС, колосально змінився рівень води в водосховищі що може негативно вплинути на водно-болотні угіддя Асканії-Нової.

Продовження розвитку інфраструктури національних парків та заповідників, підтримка екологічно чистого туризму сприятиме збереженню природних ресурсів та забезпечить стале зростання туристичного потенціалу України, сприяючи його розвитку та популяризації серед відвідувачів. На нинішньому етапі розвитку екотуризму існує проблема у тому, що недостатньо використовують об'єкти рекреаційної зони для внутрішнього й міжнародного туризму, що насамперед пов'язано з воєнним станом в країні.

Висновки. Україна, після завершення війни, має великий потенціал стати важливим центром екологічного туризму в Європі. Важливо розвивати цей напрямок, залучаючи інвестиції у створення інфраструктури, підтримку малих підприємств у сфері туризму та проведення екологічних кампаній для збереження природного довкілля.

Література

1. Мозолєв О.М. (2021). Напрямок розвитку екологічного туризму серед молоді України. *The XXVI International Science Conference «Topical issues of practice and science», May 18 – 21, 2021, London, Great Britain.* pp. 795-798.
2. Карабінюк, М. М., Буряник, О. О., Роман, Л., & Карабінюк, Я. В. (2021). Рекреаційно-туристична діяльність у Карпатському біосферному заповіднику: динаміка, сучасний стан та проблеми розвитку. *Людина та довкілля. Проблеми неоекології. Вип. 35, 115-130.*
3. Головач, І. І., & Фесенко, К. М. (2021). Особливості функціонування туристичної дестинації в Україні на прикладі Асканія Нова. *The 7th International scientific and practical conference “Modern directions of scientific research development, BoScience Publisher, Chicago, USA.* p. 354.

4. Нетробчук, І. М. (2012). Використання рекреаційної зони Шацького національного природного парку в екотуристській діяльності. *Природа Західного Полісся та прилеглих територій Географія*. (9), 119-124.

*Загоруй Вікторія Павлівна,
студент групи Т-41 гуманітарного факультету
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник:
Долинська Олеся Олегівна,
доцент кафедри туризму, теорії і методики
фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
доктор філософії, доцент*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Вступ. Сільський (зелений) туризм стає все більш популярним серед туристів, які шукають альтернативи традиційному міському відпочинку та хочуть насолодитися природою, місцевою культурою. У багатьох країнах світу зелений туризм став популярний та користується великим попитом серед туристів. Туристичний ринок Європейського Союзу вражає різноманітністю сільського зеленого туризму, включаючи садиби для відпочинку, ферми для органічного виробництва, еко-туризм, гірський туризм, відпочинок на фермах тощо.

Метою статті є дослідження перспектив розвитку сільського зеленого туризму в Україні.

Результати дослідження. Сільський (зелений) туризм – це форма туризму, яка акцентується на природному середовищі та сільському житті. Він включає в себе відвідування сільських територій, ферм, садиб та інших природних атракцій. Основна ідея зеленого туризму полягає в тому, щоб туристи мали можливість насолоджуватися природою, пізнавати місцеву культуру та традиції, а також взаємодіяти з місцевим населенням [2].

Дослідженням питання розвитку і тенденції зеленого туризму в Україні займалися О. Бойко, О. Долинська, А. Ключник, Л. Півньова, С. Мазур, О. Мозолев, А. Прилуцький, О. Сердюкова та інші.

Найбільшого розвитку та популярності регіональний сільський зелений туризм в Україні набув у 2020-2021 роках. Останнім часом статус внутрішнього туризму значно збільшується, особливо в умовах пандемії та війни на територіях нашої країни. Зокрема, все більшої популярності набуває сільський зелений туризм та його різновиди.

Глобальна пандемія COVID-19 та викликана нею низка карантинних обмежень суттєво вплинула на світовий та внутрішній туристичний ринок кожної з держав, змінивши масовий попит туристів на популярні місця, місяцями які є не менш туристично привабливими, проте з меншою кількістю відвідувачів.

Закриття кордонів і закриття більшості відомих туристичних напрямків у поєднанні з суворими обмеженнями стимулювали пошуків неорганізованих туристичних подорожей і відкрили більше перспектив для розвитку зеленого туризму [3].

За даними опитування, проведеного Агентством розвитку туризму, станом на 17 лютого 2022 року лише 38% українців віком від 15 до 70 років подорожували Україною. При цьому, популяція подорожуючих складає 48% мешканців великих міст, і 41 % мешканців маленьких міст і сільських місцевостей. Водночас лише 7% з подорожуючих назвали метою своєї поїздки саме сільський туризм. 18% подорожуючих вказали, що надають перевагу більше пішій прогулянкам, тим саме обираючи маршрут і вивчаючи місцевості самостійно, особливо у маленьких містах чи селах [1].

Питання розвитку багатофункціональності зеленого туризму останнім часом все більше потрапляє в центр уваги країн Європейського Союзу. Країни ЄС прагнуть диверсифікації сільської економіки з переходом від сировинного виробництва до економіки виробництва послуг (service-based economy) [4].

Аналіз досвіду інших країн показує, що розвиток сільського зеленого туризму має свої переваги:

- 1) екологічно орієнтований спосіб життя населення (відпочинок у чистих природних зонах, споживання екологічно чистих продуктів харчування);
- 2) відновлення етнокультурних особливостей (народна творчість та промисловість, традиції, обряди тощо);
- 3) розвиток соціально-економічної структури в сільській місцевості;
- 4) покращення житлового фонду, об'єктів комунального господарства та сільської інфраструктури;
- 5) збільшення джерел доходів та кількості робочих місць у сільській місцевості;
- 6) формування стійкої державної позиції щодо охорони навколишнього природного середовища та контролю раціонального природокористування;
- 7) підвищення культурного та освітнього рівня громадян тощо [5].

Сприяння розвитку сільського зеленого туризму є перспективним і пріоритетним напрямом сучасної туристичної діяльності, спрямованим на вирішення економічних, соціальних і фінансових проблем сільських громад.

Висновки. Головним фактором майбутнього успіху сільського зеленого туризму є поєднання диференційованих пропозицій, спрямованих на задоволення важливих потреб споживача. Водночас, активний розвиток сільського зеленого туризму неможливий без підтримки та активної участі у його розвитку місцевого населення, а також підтримки і зацікавленості місцевих органів влади.

Література

1. Звіт за результатами опитування «Проведення дослідження внутрішнього та виїзного туризму українців». URL: <https://drive.google.com/file/d/1VbzkC8sG9muJGJjEUCFkzBfAsIVbke9A/>.
2. Мозолев, О.М. (2022). Сучасний стан та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Україні. *The VI International Scientific and Practical Conference «Innovations technologies in science and practice», February 15 – 18, 2022, Haifa, Israel, 576-579.*

3. Бойко В.О., Ключник А.В., Півньова Л.В. (2020). Зміцнення конкурентоспроможності підприємств екологічного (зеленого) туризму *Вісник Херсонського Національного Технічного Університету*, (3 (74)), 213-222.
4. Долинська О.О. (2021). Сільський туризм Хмельницької області: сучасний стан та перспективи розвитку. *Вісник Одеського національного університету. Серія географічні та геологічні науки. ТОМ 26. Випуск 1(38)*, 105-117.
5. Мазур С.А., Прилуцький А.М. (2018). «Сільський туризм як перспективний напрям розвитку внутрішнього туризму». *Ефективна економіка*, (2).

*Затерка Анастасія Іванівна,
студентка групи Т-21(б) спеціальності 242 «Туризм»
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник:
Цимбалюк Світлана Миколаївна
старший викладач кафедри туризму,
теорії і методики фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

Анімація як напрям туристичної діяльності

Вступ. Зростання зацікавленості туристів у незвичайних та інтерактивних форматах подорожей приводить до збільшення популярності анімації, як одного з напрямів туристичної діяльності. Однак, не зважаючи на потенціал, що надає анімація у вигляді розважальних шоу, інтерактивних екскурсій та ігрових форматів, існують проблеми технічного обмеження, фінансових витрат та нестабільної популярності. Анімація, як напрям туристичної діяльності, привертає значну увагу туристів [1].

Мета статті – розкрити потенціал анімації, як ефективного інструменту у туристичній діяльності.

Основні завдання статті включають:

- аналіз анімаційних технологій у туризмі, визначення їх ролі та значення в контексті сучасних туристичних потреб;
- вивчення переваг і викликів пов'язаних з імплементацією анімаційних програм у туристичні послуги;
- вивчення впливу анімації на різні аспекти туристичного ринку, таких як рівень задоволення від подорожі та стимулювання туристичного попиту.

Результати дослідження. Туризм є одним з провідних і найбільш динамічних секторів економіки. Сьогодні створення сталого розвитку туризму можливе лише за умови постійного підвищення якості послуг, здатних задовольнити потреби сучасного туриста в організації свого дозвілля. Високий рівень якості туристичного продукту є необхідною умовою розвитку туристичного бізнесу.

В даний час формується новий напрямок у сфері туризму – туристична анімація, яка стала специфічним туристичним продуктом і необхідним

елементом туристичних програм. У словнику туристичної термінології анімаційний сервіс визначається як відродження розважальних, рекреаційних та розважальних програм для туристів. Анімація – це організація розважального та спортивного дозвілля.

Соціокультурна анімація має багатосторонній характер, що відповідає різноманітності потреб, інтересів та запитів відпочиваючих. Метою соціокультурної анімації є активне залучення людини до культури, заснованої на творчості, створення умов для зняття психологічного стресу, розкриття інтелектуальних можливостей особистості, звільнення ініціативи, включення в реальне життя [2].

Соціальні функції анімаційної діяльності визначаються вченими по-різному. Вони трактуються наступним чином:

- виробництво нових знань, норм, цінностей, орієнтацій і значень;
- накопичення і зберігання нових знань, норм, цінностей, орієнтацій і значень;
- відтворення духовного процесу через підтримку його наступності;
- комунікативне забезпечення знакової взаємодії між суб'єктами діяльності, їх диференціацію і єдність;
- створення соціалізованої структури взаємин, опосередкованих культурними компонентами;
- зняття виробничого стомлення, відновлення втрачених сил, надання психологічної розрядки за допомогою ігор і розваг.

Анімація в туризмі може бути представлена:

- анімаційними заходами (свята, кінофестивалі, конкурсні програми, шоу-маскаради, карнавальні ходи і т.д.)
- анімаційними театральними діями (лицарські турніри, гумористичні шоу-клоунади, гладіаторські бої, костюмовані бали, вечори зустрічі з казковими героями і т.п.)
- анімаційними експозиціями (музейне шоу, костюмовані експозиції). Сюди можуть входити анімаційні шоу-музеї, коли туристів і екскурсантів на експозиції зустрічають «ожилі» історичні персонажі або коли ввечері в готелі організується шоу, але не споглядальне, а з безпосереднім активною участю туристів;
- анімацією в тематичних парках (атракціони, зустрічі з героями мультфільмів, супершоу);
- спортивною анімацією (колективні та індивідуальні спортивні ігри, змагання, аеробіка, шейпінг, йога, танцювальні вечори);
- готельною анімацією (розважальні, спортивно-оздоровчі заходи, вечори відпочинку, робота мініклубів, кафе, барів).

Основне завдання - створити туристу комфорт, щоб йому було цікаво, щоб він відчував себе учасником програми, щоб відпочинок запам'ятався йому як краще його проведення часу.

Анімаційний сервіс включає малі та великі форми надання розважальних заходів, змагальні ігрові програми, дегустацію страв та алкогольних напоїв із залученням елементів театралізації. Ревіталізація досягається не стільки драматичною та сценарною роботою, скільки залученням туристів до акції, їх участю в ній.

Аніматорів називають фахівцями з організації дозвілля на туристичних підприємствах, в санаторно-курортах та інших закладах охорони здоров'я. Однак сучасна концепція анімації дещо ширша. Анімація в туризмі розглядається як діяльність з розробки та надання спеціальних програм для проведення вільного часу. Анімаційні програми включають спортивні ігри та змагання, танцювальні вечори, карнавали, ігри, хобі, заходи, які є частиною сфери духовних інтересів. Отже, тур-аніматор є фахівцем, який займається розробкою індивідуальних та колективних анімаційних програм [3].

Розробка анімаційних програм є особливим видом діяльності, тому підготовка висококваліфікованих фахівців з анімації є соціально важливим завданням. Аніматор займається розробкою індивідуальних і колективних програм дозвілля, орієнтує туристів на різноманітність його видів, організовує їм повноцінний відпочинок, що є не тільки засобом позбавлення від втоми, а й засобом нейтралізації негативних аспектів повсякденного життя.

Професійний аніматор у собі повинен розвивати такі важливі якості, як компетентність, комунікабельність, організаційні навички, здатність працювати з людьми, високу культуру спілкування, нестандартне мислення, ділову винахідливість, лідерство, фантазію. Аніматори, зазвичай, мають яскраві футболки, які дозволяють туристам побачити і познайомитися з ними здалеку. На футболці - листівка з ім'ям аніматора та прапорами країн, мовами яких він розмовляє. Вони доброзичливі. Новоприбулого туриста зустрічають, як старого знайомого. Хороша пам'ять на обличчя - професійний обов'язок аніматора.

Робота аніматорів цікава, весела і непроста. Вранці аніматори проводять заняття з аеробіки, розважають туристів на пляжі. Протягом дня їх супроводжують на екскурсіях та шопінгу (вони допоможуть знайти магазин, де дешевше і вигідно з продавцем). Увечері – шоу, а потім ще потрібно перекуситися, що відвідувачі бару не нудьгують [4].

Таким чином, анімаційні програми створюються аніматорами для розваги гостей, відновлення (відпочинку) їх здоров'я. Однак, одна і та ж програма може викликати позитивні емоції у одних людей, а в інших – навпаки. Процес сприйняття запропонованих анімаційних програм залежить від багатьох факторів: віку учасників або глядачів; рівня освіченості; статі; етнічної приналежності; настрої на момент реалізації даної програми і т.д.

Саме тому важливо диференціювати споживачів даних послуг заздалегідь, мати в запасі кілька різних програм або заходів, щоб задовольнити різні смаки. Загальна програма анімації готується таким чином, щоб розважальні та спортивні елементи були різноманітні за своєю формою, цікаві туристам і щоб у проведених заходах було задіяно чим більше учасників [5].

Вечірні шоу повинні повторюватися не частіше, ніж один раз на два тижні, з розрахунку зазвичай двотижневого перебування гостей у готелі. Сценарій, музика, світло, хореографія, костюми - все чітко продумується і організовується членами команди і керівником, який часто сам бере участь у шоу-програмах.

Під час обіду і перед вечерею аніматори зустрічають гостей біля входу в ресторан, бажають приємного апетиту, знайомляться з новоприбулими гостями, спілкуються з тими, з ким сьогодні грали, підсаджуються за столики, і намагаючись не допускати паузи в розмові, розважають гостей і запрошують

взяти участь в іграх і розважальних шоу після обіду. А зайняті у вечірньому шоу аніматори проводять репетиції вечірнього спектаклю.

Висновки. Отже, туристична анімація є важливим елементом розвитку туристичної індустрії, сприяючи створенню сталого туризму через надання різноманітних розважальних та рекреаційних програм для відпочиваючих. Вона відображає сучасні підходи до задоволення потреб туристів у розвагах та відпочинку, включаючи спортивні ігри, культурні заходи та активні вечірки. Розвиток цього напрямку вимагає висококваліфікованих фахівців, здатних адаптуватися до різноманітних вподобань і потреб відпочиваючих. Диференціація програм і заходів допомагає задовольнити різноманітні смаки та інтереси гостей, забезпечуючи їм незабутні враження від відпочинку. Таким чином, туристична анімація відіграє важливу роль у забезпеченні якісного туристичного досвіду і сприяє розвитку сучасної туристичної галузі.

Література

1. Байлик, С.І., Кравець, О.М. (2008). Організація анімаційних послуг в туризмі: Навч. посібник. Харків: ХНАМГ, 197с.
2. Mozolev, O., Dolynska, O., Khmara, M., Shorobura, I., Romanyshyna, O., Aliexsieiev, O. and Kravchuk, L. (2021). Research of Priorities in Providing Animation Services for Different Age Groups of Tourists from Ukraine. *Open Journal of Social Sciences*, 9, 97-108. DOI:10.4236/jss.2021.910007
3. Ковальчук, Т. І., Мельничук, Т. Ф. (2013). Організація роботи у сфері дозвілля: інформаційна складова: монографія.. Київ, 535 с.
4. Петрова, І. В. (2005). Дозвілля в зарубіжних країнах. Підручник. Київ: Кондор, 408 с.
5. Паскаль, О. В. (2022). Система культурно-дозвілльєвої роботи. Навчальний посібник. Одеса, Університет Ушинського, 146 с.

***Каштан Вікторія Вікторівна,**
студентка групи Т-41 гуманітарного факультету
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник:*

***Гільберг Тетяна Георгівна,**
доцент кафедри туризму, теорії і методики
фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
кандидат географічних наук, доцент*

РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Вступ. Рекреаційно-туристичні ресурси широко поширені і відіграють ключову роль у економіці країн. Природні та історичні умови забезпечують значну базу для розвитку рекреаційно-туристичної індустрії в Україні. Головні фактори, які роблять ці ресурси привабливими, включають природу, клімат, історію, мистецтво, архітектуру та релігію. Україна має багате минуле, що залишило нам різноманітні архітектурні шедеври, чудові пам'ятки, витвори

неперевершеної краси, поетичні легенди, які й сьогодні захоплюють нас. Кожна людина, що зустрічається з природними дивами, прагне жити краще сьогодні й передати майбутнім поколінням те, що створено руками минулих поколінь. Тернопільська область володіє значними ресурсами для розвитку туризму.

Мета статті – розкрити сучасний стан рекреаційно-туристичних ресурсів Тернопільської області.

Результати дослідження. Тернопільська область, розташована на заході України, славиться своєю багатомітовою культурною спадщиною, мальовничою природою та неповторними історичними пам'ятками. Завдяки цим унікальним факторам, область має великий потенціал для розвитку туризму та рекреації.

Тернопільська область популярна серед туристів завдяки великій кількості історичних пам'яток та значним рекреаційно-туристичним ресурсам. Зручне географічне положення, сприятливі кліматичні умови, різноманітність флори і фауни, розвинена транспортна мережа та велика кількість історичних пам'яток культури та архітектури формує в області значний туристичний потенціал.

До головних природних об'єктів, які привертають увагу туристів, варто відзначити Товтровий кряж, Кременецькі гори, Дністровський каньйон і карстові печери. В цілому, Тернопільська область налічує п'ятнадцять відсотків всіх природних пам'яток України, зокрема, це переважно об'єкти спелеології. Найбільш чудовою окрасою області для туристів є відомі карстові печери, які створюють вражаючу кам'яну країну казкового вигляду. Заповідники і заказники Тернопільщини охоплюють близько 8,9% площі області. У області налічується 419 природних пам'яток, 89 заказників, 18 парків-пам'яток садового мистецтва, 9 дендропарків, 4 заповідних урочища, 3 ботанічні сади, а також державний природний заповідник «Медобори» та регіональні ландшафтні парки «Зарванія» і «Загребелля» [2].

Тернопільська область включає частини історичних земель Східної Галичини та Південної Волині. В архітектурному вираженні її спадщина представлена замками XIV – XVII століть, унікальними пам'ятками дерев'яного церковного будівництва, а також католицькими і православними храмами. Усього на державному обліку перебуває 1178 пам'яток архітектури й містобудування, з яких 180 мають національне значення.

Більше третини всіх замків України знаходиться на території Тернопільської області. Особливо добре збереглась замкова гора Бона у Кременці та паладово-замковий комплекс у Збаражі. Проте багато замків потребують реставрації, зокрема у Скалі-Подільській, Скалаті, Микулинцях, Бережанах, Золотому Потоці, Чорткові, Тербовлі та інших районах [1].

Тернопільщина вражає своєю різноманітністю природних ландшафтів. На території області знаходяться чимало заповідних та природно-ландшафтних парків, які пропонують відвідувачам можливість насолоджуватися величністю природи. З 10 Державних історико-архітектурних заповідників, які є в Україні, два розташовані в Тернопільській області – Кременецько-Почаївський та Бережанський. Крім того, тут також є один із чотирьох Національних історико-архітектурних заповідників, а саме «Замки Тернопільщини».

Тернопільська область пропонує багато можливостей для активного відпочинку. Любителям екстриму та спортивних заходів буде цікаво відвідати

вело доріжки, сплави по річках. Крім того, на території області розвинуті бази відпочинку, які пропонують різноманітні види активностей, від водних видів спорту до верхової їзди. В області є всі умови для розвитку санітарно-курортного відпочинку. Тернопільська область має 9 санаторно-курортних закладів та закладів відпочинку (7 санаторіїв та 2 бази відпочинку).

Висновок. Тернопільська область володіє значним потенціалом для розвитку рекреаційно-туристичної сфери, сприяє розвитку різноманітних видів туристичної діяльності. Від неповторної природи до багатшарової культурної спадщини, вона пропонує щось для кожного типу відпочинку. Завдяки цим унікальним ресурсам, Тернопільщина залишається одним із найпопулярніших напрямків для туристів та подорожуючих, які бажають відкрити для себе красу та багатство західноукраїнського краю.

Література

1. Дударчук К.Д. (2013). Історико-культурні туристичні ресурси Тернопільської області: стан збереження та використання. Тернопіль: ТНПУ ім. В.Гнатюка, 26-27.
2. Заставецька О.В. (2001). Географія Тернопільської області : навч. посіб. Тернопіль : Підручники і посібники, 304с.

*Королюк Віталіна Олександрівна,
студентка групи Т-11(б) спеціальності 242 «Туризм»
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник:
Ацегейда Інна Павлівна,
старший викладач кафедри туризму, теорії і методики
фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

ПІЗНАВАЛЬНИЙ (ЕКСКУРСІЙНИЙ) ТУРИЗМ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА РОЗВИТОК В УКРАЇНІ Й СВІТІ

Вступ. Пізнавальний (екскурсійний) туризм – це вид туризму, що передбачає відвідування різних місць і об'єктів, які мають історичну, культурну, природну або іншу цінність з точки зору пізнання та освоєння нових знань і вражень. Він зазвичай включає проведення екскурсій, огляди музеїв, пам'яток архітектури, природних заповідників, а також активний відпочинок з вивченням культурного та природного середовища. Ця форма туризму сприяє розширенню знань, культурному обміну та розвитку особистості [1].

Аналіз досліджень та публікацій. Вивченням та дослідженням пізнавального (екскурсійного) туризму займаються: М. Браун, Д. Вільямс, С. Джонсон, Д. Міллер, Е. Сміт, Л. Харріс та інші. З українських дослідників: Г. Вишнеvsька, В. Грановська, Г. Гарбар, М. Драгомирецька, В. Ки́фяк, В. Маховка, О. Никига, І. Павлік, П. Пуцентейло, Л. Савранчук, М. Суцшинська, В. Федорченко, І. Черниш, Ф. Шандор та інші.

Мега статті – розглянути значення пізнавального (екскурсійного) туризму, дослідити його перспективи й важливість для інтелектуального та культурного зростання суспільства.

Результати дослідження. Пізнавальний туризм став неодмінною складовою сучасного світового туристичного простору, викликаючи зростання інтересу до культурних, історичних та природних аспектів різних регіонів. Цей вид туризму надає можливість подорожувати з метою збагачення знань, розширення світогляду та глибшого розуміння різноманітних аспектів життя.

Метою пізнавального (екскурсійного) туризму є:

- надати туристам можливість вивчати та освоювати нові місця, історію, культуру та природу через відвідування цікавих об'єктів і місць;

- сприяти розвитку освіти, розширенню знань та світогляду, надаючи можливість туристам вивчати історію, культуру, архітектуру, природні явища;

- залучити увагу до збереження та підтримки історичних, культурних та природних об'єктів, а також до розвитку туристичної інфраструктури для їх збереження та використання;

- сприяти розвитку туристичної індустрії, створюючи робочі місця, сприяючи розвитку підприємництва та збільшенню обігу грошей у місцевих громадах.

Пізнавальний (екскурсійний) туризм важливий для освіти молоді та дозволяє вивчати нові місця, історію та культуру у живому форматі. Відвідування музеїв, пам'яток, архітектурних споруд тощо, надає можливість отримати персональний досвід, що робить навчання більш ефективним, допомагає розширити світогляд, оскільки він дає можливість побачити різноманітність культур, традицій, мов та історій. Цей досвід сприяє розумінню та повазі до інших культур та способів життя. Відвідування музеїв, галерей та історичних пам'яток сприяє підтримці та збагаченню культурного розмаїття світу. Також екскурсійний туризм може збільшити мотивацію до навчання, оскільки він надає конкретні приклади та практичний досвід, що допомагає усвідомити важливість навчального матеріалу [2].

Перспективи розвитку пізнавального (екскурсійного) туризму досить обіцяючи, оскільки цей вид туризму набуває все більшої популярності серед подорожніх, сприяє привабленню нових туристів і розширенню аудиторії. Розвиток нових цікавих маршрутів, зокрема в маловідомих районах або з використанням нових технологій, може залучити більше людей до пізнавального туризму, також співпрацюючи з місцевими жителями та органами влади, розробляючи спільні проєкти й покращуючи якість послуг у сфері пізнавального туризму, забезпечуючи комфорт та безпеку для подорожніх, задовольняючи потреби різних категорій туристів. Також цей вид туризму активно застосовує сучасні технології, такі як віртуальна реальність, додатки для мобільних пристроїв або інтерактивні екскурсії, може зробити подорожі більш захопливими та цікавими для туристів.

В Україні пізнавальний (екскурсійний) туризм і загалом туристична сфера діяльності досить сильно постраждала, у зв'язку із подіями які розпочалися ще у 2014 році, а також COVID-19, через що туристичним агенціям довелося досить сильно підлаштовуватись під сучасні реалії [3]. На жаль, через повномасштабні бойові дії, що розпочалися у 2022 році була знищена досить вагома кількість

туристичної інфраструктури та рекреаційних ресурсів. Частину цих ресурсів неможливо відновити, тоді як на відновлення інших піде досить багато коштів та часу. На деякий час ведення туристичного бізнесу було майже неможливим і якоюсь мірою навіть небезпечним. Але ми маємо прагнути розвитку цієї сфери у післявоєнний період [4].

Висновки. Загалом, пізнавальний туризм має великий потенціал у світі та Україні й ставить собі мету сприяти освіті, культурному обміну та розвитку місцевих громад. Пізнавальний (екскурсійний) туризм проявляє динамічний розвиток та великий потенціал у привабленні подорожніх. Його популярність постійно зростає, спонукаючи до постійного розширення та удосконалення туристичних маршрутів та екскурсійних пропозицій. Розвиток нових цікавих маршрутів, співпраця з місцевими громадами та органами влади, а також використання сучасних технологій сприяють залученню різних категорій туристів та забезпеченню їхнього комфорту та безпеки. Використання віртуальної реальності, мобільних додатків та інтерактивних екскурсій робить подорожі ще більш захопливими та цікавими для туристів. Подальший розвиток цього виду туризму вимагає уваги та підтримки на різних рівнях: від місцевих урядів до міжнародних організацій.

Література

1. Безкопильний, А. М. (2023). Історико-культурні ресурси як об'єкт розвитку туризму (на прикладі Львівської області). *Кваліфікаційна робота. Львів*, 76 с.
2. Никига, О. (2017). Пізнавальний туризм: сутність та особливості організації. *Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку туризму в регіонах України: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (18–19 травня 2017 р., м. Львів). Львів*, 81–84.
3. Мозолев, О.М., Хмара, М.А. (2021). Проблеми та перспективи розвитку туристичної галузі України в умовах пандемії COVID-19. *The 1 International Science Conference on Multidisciplinary Research, January 19-21, 2021, Berlin, Germany*, 1086–1090.
4. Кицяк, В. Ф. (2003). Організація туристичної діяльності в Україні. *Чернівці: Книги-XXI* ст. 300 с.

Кривицька Катерина Русланівна,

студента групи Т-21б спеціальності 242 «Туризм і рекреація»

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Науковий керівник:

Цимбалюк Світлана Миколаївна,

старший викладач кафедри туризму,

теорії і методики фізичної культури та валеології

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В МАЛИХ МІСТАХ ТА СЕЛЯХ В УКРАЇНІ

Вступ. Туризм – це не лише галузь економіки, а й ключовий фактор формування культурного обличчя та економічного розвитку країни. Україна з її

багатою історією, унікальною природною красою та національною народною культурою має великий потенціал для розвитку туризму. Однак у цьому контексті особливого значення набувають малі міста та села, які можуть стати не лише об'єктами подорожей, а й джерелом стабільного доходу для місцевого населення. Незважаючи на свій потенціал, розвиток туризму в малих містах і селах в Україні зіткнувся з серйозними проблемами. Від відсутності інфраструктури та низької якості послуг до недостатньої уваги до збереження культурної спадщини, ці аспекти потребують термінового вирішення, щоб реалізувати весь потенціал індустрії туризму.

Мета статті – аналіз проблем, які породжують розвитку туризму в малих містах і селах України.

Результат дослідження. Перші зародки для розвитку сільського туризму в Україні з'явилися в середині 90-х років ХХ століття, відтоді його популяризувала громадська некомерційна організація «Асоціація розвитку сільського туризму в Україні», заснована у 1996 році. В Україні є всі передумови для розвитку рекреаційної діяльності в сільській місцевості, яку можна розглядати як специфічну форму допоміжної господарської діяльності на селі з використанням потенціалу природи та культури місцевості або як форму малого підприємництва. Це дає можливість певною мірою вирішити проблему зайнятості сільського населення, підвищити його добробут і продовжити використання природного, історико-культурного потенціалу села. Українське село має багаті рекреаційні ресурси, які досі не використовуються належним чином. Найціннішим туристичним ресурсом села є мальовнича українська природа, де більшості містян бракує спілкування. Зелений туризм в різних регіонах України дозволяє використовувати різноманітні елементи оздоровчої дії природи: ландшафтотерапія, кліматотерапія, банотерапія та ін. Крім того, українське село має багатий пізнавальний потенціал, пов'язаний із маловідомою історико-етнографічною спадщиною, сільською культурою та побутом, туристичною діяльністю та народними промислами. Жителі великого міста України вважають сільське життя та культуру села надзвичайною екзотикою, особливо якщо це села гуцульські, молдавські, болгарські, грецькі тощо [1].

Своєрідна тенденція на відпочинок у сільській місцевості, загальні поняття, пов'язані з сільським туризмом і екотуризмом, що останніми роками набуває сили в Європі, знайшли своє застосування для визначення форм туристичного руху і в Україні. Зокрема, відпочинок в селах було визначено як «сільський зелений туризм» (green rural tourism або green village tourism). Він охопив широкий спектр форм відпочинку на селі: від стаціонарного відпочинку у сільській місцевості (власне сільський туризм), відпочинку в туристичних центрах і на курортах, що розташовані у селищах і малих містах, до відпочинку у сільських садибах (агротуризм). Визначення сільського туризму як «зеленого» підкреслює його проєкологічну орієнтацію [2].

Екологічний туризм – це різновид пізнавального туризму. Такий туризм дає можливість поспостерегати за природними об'єктами, познайомитися з життям живої природи, вивчити зв'язки живих організмів, виконати заходи природоохоронного характеру. Перевага еко-туризму полягає в наступному: у збагаченні туристів життєво важливими знаннями; в емоційному оздоровленні

(позбавленні від міського стресу); формуванням толерантного ставлення до незнайомої культури і етносів; Виробництво екологічно чистих продуктів харчування; розвиток спеціальної освіти, спрямованого на придбання туристських і природоохоронних професій [3]. Наслідуючи приклад європейської туристичної практики у країні почали з'являтися нові форми екотуризму, такі як природні парки, еко-курорти, еко-котеджі, екостежки, глемпінги та інше.

Еталонний еко-комплекс має добре підготовлений персонал і професійних путівників, що взаємодіють з гостями. Він розташований у незайманих природних територіях, часто маючи велике екологічне значення та програми захисту навколишнього середовища. Еко-комплекси підтримують етичну практику працевлаштування та сприяють місцевій економіці. Вони застосовують передові технології для зменшення споживання енергії та оптимізації управління відходами. Еко-курорт, хоча схожий на еталонну модель, відрізняється своїм призначенням та зазвичай розташований біля водних об'єктів, спрямований на розважальні та особисті послуги, такі як природні спа-центри та заняття йогою. Еко-котеджі та кемпінги – це невеликі будиночки або майданчики, що знаходяться в природних районах, з мальовничими краєвидами. Багато з них адаптовані для проживання та пристосовані до сучасних потреб туристів. Сільські еко- комплекси – це прості приватні помешкання, розташовані у сільській місцевості або невеликих селах, які надають можливість побачити екзотичну дику природу, але залишаються зв'язаними з цивілізацією. Еко-ферми – це сільські проєкти, які використовують фермерські будинки та інші приміщення ферм з метою отримання додаткового доходу для фермерів та малих громад [6].

Говорячи про об'єкти екологічного туризму України, в основному ми говоримо про території природно-заповідного фонду. Об'єктами еко-туризму є національні природні парки, заповідники, ландшафтні парки, ботанічні, дендрологічні і зоологічні парки, заказники, резервати і т.д. Щорічно на таких територіях зростає кількість туристичних послуг, що надаються відвідувачам. Серед найпоширеніших послуг можна виділити екскурсії по еко-стежках, кінні прогулянки, рибальство, відвідування печер, оренда човнів або яхт, дельтапланеризм, каякінг, катання на лижах і багато-багато іншого. Вибір туристичних послуг залежить вже від особливостей природних територій, а також інвестиційної підтримки. Географічно туристичну карту України можна поділити на частини: Карпатський регіон, Донбас, Причорномор'я, Полісся. Деякі зони більш розвинені, ніж інші. Наприклад, найбільш популярною туристичною зоною в Україні залишається Карпатський регіон. Це пояснюється наявністю там гір Карпат, великої кількості пам'яток і унікальною природою. На другому місці Причорномор'я. Наявність морського узбережжя робить цю територію привабливою для туристів не тільки нашої країни. Разом з тим, вже зараз можна помітити позитивну тенденцію розвитку туристичного потенціалу інших регіонів України. А тісна співпраця держави і бізнесменів сприяє прискоренню цього процесу [5].

Розвиток сільського зеленого туризму спонукає до покращення благоустрою сільських садиб, вулиць, в цілому сіл, стимулює розвиток соціальної інфраструктури. Суттєву роль відіграє розвиток сільського зеленого туризму у

підвищенні культурно-освітнього рівня сільського населення. Готуючись приймати і обслуговувати відпочиваючих, члени селянських родин мимоволі змушені поповнювати свої знання з ведення домашнього господарства, гігієни і санітарії, приготування їжі тощо, а спілкування з гостями розширює їх кругозір, дає змогу зав'язати нові знайомства, завести друзів в інших населених пунктах [4]. До виробництва несільськогосподарської продукції та надання послуг також належать туризм та розвиток ремесел. Народні ремесла є невід'ємною частиною культури та побуту традиційного українського суспільства. З одного боку вони пов'язані із господарством та освоєнням природних ресурсів, а з іншого – є частиною духовної культури народу, оскільки відображають творчість та знання народу. Ремесло, тобто дрібне виробництво ручним способом, слугувало для задоволення особистих побутових потреб, на замовлення чи продаж. Географічне розташування України, її природні багатства сприяли розвитку значної кількості ремесел та художніх промислів [2].

Забезпечення ефективного та повного використання природних ресурсів і людського потенціалу дозволить вирішити проблеми рекреаційного використання та охорони навколишнього середовища. Це також сприятиме покращенню територіального положення об'єктів зеленого туризму та забезпеченню матеріальної підтримки домогосподарств через моделі кластерної організації та державно-приватного партнерства. Для відновлення інтенсивності туристичної міграції в туристично привабливих сільських територіях необхідно створити міжгалузеву координацію та міжрегіональне співробітництво. Це забезпечить раціональне використання рекреаційних ресурсів та підвищить ефективність витрачання коштів обласного та місцевих бюджетів на природоохоронні цілі. Використання фінансово-економічних важелів сприятиме дотриманню принципів сталого розвитку сільських територій та забезпеченню обсягів інвестицій у зелений туризм. Пряма економічна підтримка дозволить підприємцям пропонувати пільгові податкові ставки, надавати субсидії та кредити на пільгових умовах, отримувати дотації від міжнародних організацій та неурядових трасових фондів для фінансового оздоровлення сільського бізнесу [5].

Сільський зелений туризм може бути корисним як для відпочиваючих, так і для сільських громад, регіонів і держави в цілому, оскільки сприяє розвитку багатьох пов'язаних з ним галузей економіки. Його розвиток сприятиме збереженню селянства, як носія української ідентичності, культури і духовності, це додаткові можливості для популяризації української культури, поширення знань та інформації про історичні, природні, етнографічні особливості України, що заслуговує на всіляку підтримку з боку держави [4].

Відзначимо, що головною метою туристичної політики держави є створення конкурентоспроможного на світовому ринку вітчизняного туристичного продукту, збільшення обсягів реалізації туристичних послуг, валютних надходжень, надходжень до бюджетів усіх рівнів, створення додаткових робочих місць, впровадження на основі міжнародного досвіду ефективної моделі інвестиційної політики в галузі туризму. Україна стикається з недостатньою правовою базою у сфері сільського зеленого туризму. Цей вид туризму не має чіткого визначення в законодавстві та зазнає перешкод у своєму

розвитку. Попри наявність законопроектів та ініціатив з розробки відповідного законодавства, їхнє прийняття та впровадження затягуються, що уповільнює розвиток цієї галузі. Необхідно створити умови для правового забезпечення сільського зеленого туризму, зокрема, встановити чіткі правила щодо надання послуг у цій сфері. Недоліки у законодавстві породжують невизначеність статусу сільських господарств, які бажають займатися агротуризмом, та створюють несприятливі умови для розвитку цього напрямку. Формування туристичної політики та регулювання сільського зеленого туризму в Україні вимагає координації зусиль різних владних і громадських структур. Це ключове завдання для ефективного розвитку галузі. У сучасних умовах економічної кризи необхідно партнерство між владою, бізнесом та громадськими організаціями для стабілізації та збільшення попиту на сільський туризм. Однак існуючі методи регулювання туристичної галузі потребують удосконалення, враховуючи сучасні тенденції та міжнародний досвід. Нові підходи до стратегії розвитку туризму та управління господарською діяльністю мають бути в основі цього процесу [7].

Російсько-українська війна завдала серйозної шкоди туристичній галузі України. У центральному, східному та південному регіонах країни туризм майже зупинився. Замість звичного розвитку внутрішнього туризму ми спостерігаємо масову внутрішню міграцію та виїзд українців за кордон, часто не з туристичною метою, а зумовлений військовою ситуацією (наприклад, втеча військових біженців). Для розвитку туризму в умовах постійної військової загрози важливо вивчати досвід інших країн, які пережили подібні військові конфлікти. З початку вторгнення Росії 24 лютого 2022 року туристична галузь України зіткнулася з важкими викликами. Втрати через падіння як внутрішнього, так і зовнішнього туризму значні, оскільки значна частина території країни залишається окупованою, а бойові дії тривають. Надання Україні статусу кандидата до вступу в Європейський Союз відкриває нові можливості для розвитку різних секторів суспільної практики. Однак це також вимагає перегляду діяльності різних структур, що передбачає не лише оновлення їх функціоналу, але й змістовне переосмислення взаємодій між державними інституціями та територіальними громадами. Туризм має великий об'єднувальний потенціал і може сприяти швидкому обороту коштів та позитивному іміджу країни, спрощуючи вибір державних інвестицій. Він також може вирішувати різні важливі для України питання, такі як протидія монополізації капіталу, боротьба з корупцією, запозичення закордонного досвіду та підвищення життєвих стандартів. Оптимізація взаємодій між різними інституціями та узгодження адміністративної, економічної та культурної політики можуть служити моделлю для вирішення подібних завдань іншими сферами життєдіяльності суспільства.

Висновки. Аналіз проблем і перспектив розвитку туризму в малих містах і селах України свідчить про необхідність системного підходу до вирішення складних завдань, що постають перед цими регіонами. Важливо відзначити, що розвиток туризму в селах і малих містах має потенціал не тільки для залучення інвестицій і створення робочих місць, але й для збереження культурної спадщини, збагачення місцевого життя та покращення якості життя людей. Досягнення цих цілей потребує активного державного втручання, розвитку партнерства між владою, бізнесом та державними органами, а також

впровадження кращих практик та інноваційних підходів до розвитку туристичної інфраструктури та послуг. Незважаючи на існуючі проблеми, розвиток туризму в малих містах і селах має великий потенціал для забезпечення сталого розвитку цих територій та гармонізації інтересів місцевого населення, туристів і бізнесу. Правильні зусилля та інвестиції можуть зробити малі міста та села привабливими туристичними напрямками, зберігаючи при цьому свою унікальність та автентичність.

Література

1. Бойко В. О. (2021). Екологічний туризм як складова зеленої економіки. *Ефективна економіка*. (4), URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.4.73>
2. Василенка, Н. І. (2010). Диверсифікація виробничої діяльності сільського населення Львівської області. *Економіка АПК*, (3), 84-90.
3. Гловацька, В. В. (2006). Сільський зелений туризм: сутність, функції, основи організації. *Економіка АПК*, (10), 148-155.
4. Мозолев, О.М. (2022). Сучасний стан та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Україні. The VI International Scientific and Practical Conference «Innovations technologies in science and practice», February 15 – 18, 2022, Haifa, Israel. С. 576-579.
5. Кирилов, Ю. Ю., Грановська, В. Г., Колокольчикова, І. В., Сакун, А. Г., Нікітенко, К. С., Кацемір, Ю. В. (2020). Регіональна диверсифікація сільських територій з обмеженим просторовим розміщенням об'єктів зеленого туризму. *Журнал екологічного обліку і менеджменту*, 8 (4), С. 351-363.
6. Мозолев О.М. (2021). Напрямки розвитку екологічного туризму серед молоді України. The XXVI International Science Conference «Topical issues of practice and science», May 18 – 21, 2021, London, Great Britain. pp. 795-798.
7. Степанов, В. Ю. (2018). Сільський зелений туризм в Україні: проблеми та перспективи. *Актуальні проблеми державного управління*, (1), 79-83.

Кручок Андрій Юрійович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 242 Туризм
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник:
Долинська Олеся Олегівна,
доцент кафедри туризму, теорії і методики
фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
доктор філософії, доцент

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Вступ. Одним із регіонів, що має перспективи для розвитку туризму в Україні, є Хмельницька область. Цей регіон відрізняється вигідним географічним положенням, сприятливим кліматом і значним туристично-рекреаційним потенціалом. Розвиток туризму є важливим фактором для економіки та

соціальної сфери не лише самої Хмельниччини, а й для всієї країни загалом. Величезні природні ресурси області створюють сприятливі умови для динамічного розвитку туризму та рекреації. Природно-ресурсний потенціал конкретної території формується за участю природних умов і ресурсів. За рівнем забезпечення землями рекреаційного призначення Хмельницька область посідає перше місце в країні, а щодо природних рекреаційних ресурсів – друге місце в структурі її природно-рекреаційного потенціалу.

Мета статті - дослідити перспективи розвитку туристичних ресурсів Хмельницької області.

Результати дослідження. Сьогодні особливо зростає значення регіональної туристичної політики. Одним з регіонів перспективного розвитку туризму в нашій країні є Хмельниччина. Регіон характеризується багатою історією та культурою, великим розмаїттям природних ландшафтів та природних ресурсів. Все це створює передумови для розвитку туризму в Хмельницькій області.

Одним з найбільш привабливих напрямків туризму на Хмельниччині є місто Кам'янець-Подільський з фортецею. Місто має не тільки історичне значення, але і приваблює туристів своєю красою та унікальністю. Крім того, Хмельниччина славиться своїми природними ресурсами. Регіон має багаті природні ландшафти, Подільські Товтри та Дністровський каньйон. Всі ці місця приваблюють туристів своєю красою та незабутніми враженнями.

Ще одним привабливим напрямком туризму в Хмельницькій області є відпочинок на курортах. Найбільш відомий в регіоні Сатанів, який пропонує різноманітні послуги, включаючи мінеральні джерела, лікувальні грязі та інші медичні послуги. Хмельниччина володіє величезним різноманіттям і запасами мінеральних вод. На її території зосереджені перспективні родовища мінеральних, лікувальних вод [1].

Основними завданнями розвитку туризму на Хмельниччині є формування туристично-рекреаційного комплексу, який задовольняв би потреби населення в санаторно-курортному лікуванні, відпочинку і туризмі; формування ринку конкурентноздатних на міжнародному рівні рекреаційних послуг на основі ефективного використання наявних природних і культурно-історичних ресурсів з одночасним збереженням екології, залучення максимальної кількості туристів на територію області, збільшення обсягів надходження коштів, в тому числі валютних, до місцевих бюджетів, збереження чистоти природного середовища та охорона рекреаційних ресурсів області Хмельниччина має величезні природні ресурси для динамічного розвитку туристсько-екскурсійних послуг. На її території зосереджена значна кількість пам'яток природи, державних заказників, історико-культурних пам'ятників, добре розвинута транспортна мережа. Найбільш привабливе туристів – Національний природний парк “Подільські Товтри” площею 261 тис. га. Тут зберігається 60 видів рослин і 80 видів птахів, тварин і комах, що занесені до Червоної книги України. Флора парку становить одну третину від загального складу національних парків України, а фауна – одну п'яту частину фауни нашої країни [2].

Поєднання ландшафтних і історико-культурних ресурсів на території Хмельницької області створює необхідні передумови для активізації розвитку туризму. Крім цього Хмельниччина характеризується відносно невисокою

концентрацією промисловості, порівняно сприятливою екологічною ситуацією і значним потенціалом рекреаційних ресурсів. В області протягом останніх років втілюється в життя програма розвитку туризму і курортів. За останні роки в області проведено оновлення курорту Сатанів, реставрація і ремонт архітектурних комплексів.

Однією з найважливіших перспектив є розвиток культурного туризму, що полягає у відвідуванні історичних та культурних пам'яток, музеїв, галерей та інших культурних закладів. Хмельницька область має багату історію, що означає наявність великої кількості пам'яток, які можуть стати об'єктом культурного туризму. Такі міста як Кам'янець-Подільський, Хмельницький, Красилів, Славута та інші мають багато культурних та історичних пам'яток, які можуть привернути туристів.[4].

Другою перспективою є екологічний туризм. Зараз у світі все більше туристів шукають можливості для відпочинку та відновлення сил в природних умовах. Хмельницька область має всі умови для розвитку цього виду туризму.

Екотуризм – це подорож у практично незвідані куточки природи для спостереження, вивчення та отримання радості від спілкування з природою, а також ознайомлення, а в подальшому, вивчення культурних цінностей і стародавніх, і сучасних, які існують саме на цій території. Цей термін втілює в собі ідею гармонії і гармонізації рекреації та екології і тому отримав популярність. Подорож «серед природи» є найпростішою формою екологічного туризму. Більш розвинена форма екотуризму охоплює світи тварин і рослин, різноманітність життєвих форм, охорону навколишнього природного середовища, історико-культурну спадщину. У світі екологічним є туризм, який здійснюється на природоохоронних територіях. Також екотуризм визначається як різновид природного науково-пізнавального туризму, який передбачає мандрівку в екологічно чисті закуточки планети.

Екотуризм можна визначити як інтегруючий напрямок рекреаційної діяльності, спрямований на досягнення гармонії у відносинах між туристами, туроператорами, природним середовищем та місцевими громадами, що здійснює реалізацію через екологізацію усіх видів туристичної діяльності, охорону природи, екологічну освіту та виховання. Екологічний туризм відіграє вагомий роль в світовій індустрії туризму. Прогнози експертів ВТО (Всесвітньої туристичної організації) свідчать про значні темпи росту у XXI столітті і дають можливість країнам, особливо тим, які розвиваються, одержати чималі прибутки, зробити вагомий внесок в економіку. Великі сподівання покладають на екотуризм в плані розвитку туризму і мандрівок. Розумне використання природних і культурно-історичних ресурсів дозволить уникнути багатьох руйнівних наслідків масового туризму [5].

Проблеми розвитку екотуризму в цілому і в окремих регіонах досліджені ще дуже мало. Екологічний туризм є складовою п'яти основних стратегічних напрямів розвитку туризму. Він об'єднує чималі спектр видів природних ресурсів. Це пішохідний, водний, гірський, спелеотуризм тощо. Організовувати і проводити відпочинок на природі необхідно так, щоб зберегти її різноманіття, чистоту та естетичну красу, не лише для тих, хто відпочиває сьогодні, а й для тих, хто буде відпочивати в майбутньому. Відомо, що екотуризм більшою мірою

спрямований на збереження та охорону навколишнього середовища, традицій наших предків. З усього вище сказаного можна виділи деякі форми екологічного туризму – етнографічні поїздки, флористичні та фауністичні поїздки(половання, мелатичні поїздки), активний екотуризм (рибальство, кінний, піший, водний, велосипедний).

Також варто не забувати про перспективу розвитку сільського зеленого туризму на Хмельниччині. В умовах сучасності сільський зелений туризм – сформувався, як окремий сектор на ринку туристичної індустрії. Економічна криза та криза в сільськогосподарському секторі поступово призвела до виникнення та розвитку зеленого туризму в Україні. Саме тому заведено вважати, що сільський зелений туризм є поштовхом для розвитку економіки у сільських громадах Хмельницькій області. Завдяки тому, що для організації сільського зеленого туризму не потрібна велика сума грошей в його основі може бути звичайна українська сім'я, що проживаючи тут веде своє господарство. На прикладі власної сім'ї ознайомлювати туристів з місцевою культурою й традиціями, що передавались з покоління в покоління. Також постачати продукти власного виробництва до суб'єктів які надають послуги з обслуговування туристів. Надавати послуги з розміщення представляючи для цього власне житло.

До факторів, які впливають на розвиток сільського зеленого туризму Хмельниччини входять:

- мальовничі краї сільської місцевості та цінності, що приваблюють міських жителів;
- багаті рекреаційні ресурси;
- розгалужена транспортна система;
- широкі можливості для полювання і рибальства;
- не забруднена сільська місцевість;
- унікальність історико-географічної спадщини сіл Хмельниччини;
- популярність серед малозабезпеченого населення (через невеликі фінансові затрати);
- народні традиції, кухня, декоративні елементи.

Висновки. Хмельниччина є областю з значним потенціалом туризму, яка може забезпечити розвиток галузі та залучення інвестицій до регіону. Проте, для досягнення цих цілей необхідно зробити значні зусилля, щоб підвищити ефективність туристичної політики в регіоні. Однією з найважливіших кроків є створення чіткої та консистентної туристичної стратегії на регіональному рівні. Це включає розробку цілей, завдань та пріоритетів для розвитку туризму в області, а також встановлення механізмів моніторингу та оцінки результатів.

Для залучення туристів до регіону потрібно активно просувати Хмельниччину як туристичний напрямок. Це може бути здійснене через рекламні кампанії в Інтернеті та соціальних мережах, туристичні каталоги, друковані видання та участь у туристичних виставках та заходах. Також важливо створити сприятливу та дружню атмосферу для туристів, щоб забезпечити їх задоволення від подорожі та позитивний відгуки про регіон.

Важливим елементом туристичної політики на Хмельниччині є розвиток інфраструктури та послуг для туристів. Це включає ремонт та реставрацію історичних пам'яток, розвиток готелів, ресторанів та кафе, розвиток транспортної

системи та послуг з організації туристичних маршрутів та екскурсій. Також важливо забезпечити доступність туристичної інформації та послуг для іноземних туристів.

Література

1. Архієреєв С. І., Баранова В. В., Варава К. М. (2019). Розвиток бальнеологічного туризму в Україні. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія "Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм"*. Вип. 9. 153-163.
2. Баженова С.Е. (2013). Сучасний стан туристичної галузі в Хмельницькій області. *Вісник Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. І. Огієнка. Економічні науки, Вип. 8.*, 211.
3. Долинська О. О. Бальнеологічні ресурси Хмельницької області. *Географія і туризм. Вип. 37.* 110–119.
4. Долинська О.О. (2023). Лікувально-оздоровчий туризм Хмельницької області: Сучасний стан та перспективи розвитку. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія. Тернопіль. 1* (54). 210-216
5. Ткаченко Т. І. (2009). Сталій розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу. Монографія. *Київський національний торговельно-економічний університет*, 463.

Куніцька Катерина Віталіївна

студентка групи ЗПО-63

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,

Науковий керівник:

Онуфрійчук Леся Павлівна,

старший викладач кафедри туризму, теорії і методики

фізичної культури та валеології

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ТА СПОРТИВНОЇ РОБОТИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Вступ. В сучасному світі, де діти все більше часу проводять за комп'ютерами і гаджетами, важливо відновити і підтримати інтерес дітей до активного та здорового способу життя. Одним з ключових елементів такого виховання є організація туристичної та спортивної роботи в початковій школі. Подорожі та спорт допомагають розвивати фізичні та емоційні навички у дітей, сприяють формуванню толерантності, комунікабельності та відповідальності. У цьому контексті важливо взяти на увагу закордонний досвід, оскільки країни, які мають розвинену туристичну та спортивну інфраструктуру, можуть надати цінний досвід та інноваційні підходи у цій галузі.

Чехія, славиться своєю культурою, архітектурою та природною красою. Крім того, країна має розвинену спортивну інфраструктуру, що дає можливість організувати різноманітні спортивні заходи для дітей. Подорожі до Чехії можуть стати джерелом натхнення для школярів, які можуть вивчати нові культури, традиції

та види спорту. Закордонний досвід Чехії у сфері організації туристичної та спортивної роботи може стати важливим ресурсом для виховання та розвитку дітей в початковій школі, сприяючи їхньому всебічному розвитку та формуванню цінних життєвих навичок.

Метою статті є вивчення та аналіз закордонного досвіду, зокрема Чехії, щодо організації туристичної та спортивної роботи в початковій школі.

Результати дослідження. Роль туристичної та спортивної роботи в освітньому процесі набуває все більшої уваги як українських, так і закордонних дослідників і педагогів. Новаторський підхід до використання подорожей та спортивних заходів у шкільному середовищі не лише сприяє фізичному розвитку дітей, але й збільшує їхню мотивацію для навчання та соціальний розвиток. Аналіз існуючих досліджень підтверджує, що туристична та спортивна робота в початковій школі не лише розширюють світогляд учнів, але й розвивають їхні комунікативні та творчі вміння. Дослідження показують, що учні, які беруть участь у пізнавальних подорожах та спортивних заходах, мають кращі успіхи у навчанні та загальний розвиток [1].

Особливо важливим є вивчення закордонного досвіду, зокрема в Чехії, щодо організації туристичних та спортивних заходів для дітей. Чеські школи активно впроваджують подібні програми, спрямовані на розширення кругозору учнів та стимулювання їхнього інтересу до навчання. Зокрема, деякі школи організують відвідини музеїв, фізкультурні змагання та спортивні заходи, які не лише розвивають фізичні навички дітей, але й сприяють формуванню толерантності, взаєморозуміння та співробітництва [2].

Подібний підхід, як у Чехії, може бути корисним для українських шкіл, оскільки він сприятиме не лише розвитку фізичних та інтелектуальних здібностей дітей, але й збільшить їхню мотивацію для навчання та соціальну адаптацію. Такий підхід дозволить створити сприятливе середовище для гармонійного розвитку молодого покоління та підготувати їх до викликів сучасного світу.

Організація туристичної та спортивної роботи в початковій школі в Чехії є важливою складовою освітнього процесу, спрямованого на гармонійний розвиток дітей. Нижче описані система організації та впровадження таких заходів у чеських школах, а також особливості проведення туристичних подорожей та спортивних змагань для дітей.

1. Система організації та впровадження подібних заходів:

- визначення мети та завдань туристичних подорожей та спортивних заходів для дітей;
- розробка програми та графіку проведення подібних заходів, враховуючи вікові особливості учнів;
- пошук та залучення спеціалістів (інструкторів, педагогів, гідів) для організації та проведення заходів;
- привертання уваги батьків та громадськості до цінності туристичної та спортивної роботи в школі.

2. Особливості проведення туристичних подорожей та спортивних змагань:

- вибір місць для туристичних поїздок з урахуванням пізнавальних, культурно-історичних та екологічних аспектів;

- організація розвивальних ігор, спортивних змагань та екскурсій для дітей під керівництвом кваліфікованих інструкторів;

- планування безпечного та комфортного перебування учнів під час туристичних поїздок (наприклад, обов'язкове наявність медичної допомоги та страхових полісів);

- стимулювання конкуренції та співпраці між учнями під час спортивних змагань для підвищення їхнього інтересу та мотивації [1, с. 54].

3. Ключові аспекти успішної організації туристичних та спортивних заходів в початковій школі:

- використання інтерактивних методів та ігрових елементів під час екскурсій та спортивних заходів для залучення уваги та активізації учнів;

- забезпечення різноманітних видів активності під час туристичних подорожей та спортивних змагань для врахування індивідуальних потреб та інтересів учнів;

- взаємодія з батьками та громадськістю для забезпечення підтримки та розуміння важливості туристичної та спортивної роботи в шкільному середовищі;

- аналіз результатів та ефективність проведених заходів для покращення й подальшого вдосконалення програми та методик.

Туристична та спортивна робота в початковій школі має значний вплив на розвиток дітей, оскільки сприяє не лише фізичному здоров'ю, але й соціальній та емоційній сфері їх життя. Давайте розглянемо позитивні аспекти впливу подібних заходів на розвиток дітей та їх соціалізацію та самостійність.

Участь у туристичних подорожах та спортивних заходах сприяє фізичному розвитку дітей. Під час активної діяльності під час екскурсій і змагань, діти розвивають координацію рухів, витривалість та силу. Вони також навчаються працювати в команді, співпрацювати та взаємодіяти з іншими, що сприяє їхньому соціальному розвитку. Крім фізичного розвитку, туристична та спортивна робота допомагає дітям розвивати ментальні навички. Участь у екскурсіях та змаганнях стимулює їхню увагу, концентрацію та пам'ять. Діти навчаються адаптуватися до нових ситуацій, вирішувати проблеми та приймати власні рішення, що сприяє їхньому когнітивному розвитку.

Туристична та спортивна робота сприяє соціалізації дітей. Під час спільних подорожей та змагань, вони навчаються спілкуватися, розвивати емпатію та розуміння інших. Даний досвід допомагає їм встановлювати міцні дружби, вирішувати конфлікти та підтримувати здорові взаємини з однолітками [3, 4]. Участь у спортивних та туристичних заходах сприяє збільшенню самостійності дітей. Вони навчаються планувати свій час, вирішувати проблеми та приймати власні рішення, що формує в них впевненість та самостійність [4].

Туристична та спортивна робота в початковій школі відіграє важливу роль у розвитку дітей, сприяючи їхньому фізичному, ментальному, соціальному розвитку та формуванню самостійності. Вона надає дітям можливість отримати нові знання, навички та досвід, які стануть основою для їхнього успішного життя та самореалізації.

Впровадження туристичної та спортивної роботи в початковій школі в Чехії ґрунтується на комплексному підході до організації та проведення подібних

заходів. Це сприяє гармонійному розвитку дітей, формуванню позитивних цінностей та підвищенню їхньої мотивації для навчання та самореалізації. Розробка та впровадження подібних програм може бути корисною і для українських шкіл, сприяючи розвитку учнів та підготовці їх до викликів сучасного світу [5].

Висновки. Туристичні та спортивні заходи допомагають у формуванні фізичних та емоційних навичок у дітей, сприяють підвищенню їхньої самостійності та відповідальності. За допомогою подорожей та спортивних змагань діти мають можливість пізнати нові культури, традиції та спортивні види діяльності, що розширює їхні горизонти та розвиває креативне мислення.

Впровадження кращих практик з Чехії до українських шкіл може позитивно вплинути на розвиток дітей та підвищити якість освіти. Однак, для успішної реалізації таких заходів, необхідна підтримка від уряду, шкільних адміністрацій та батьківського колективу.

Література

1. Боднар, І. В., Безкоровайної, Г. В., Деркач, О. В. (2018). Міжнародний туризм: маркетинг та організація. Київ: КНЕУ, 540 с.
2. Даниленко, І. (2019). Інновації в туризмі: світові тенденції та досвід країн-лідерів, 23 с.
3. Лисенко, Ю. (2019). Актуальні проблеми та перспективи розвитку спортивного туризму та активного дозвілля в Європі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія: Фізичне виховання та спорт*. 127 с.
4. Mozolev, O., Marusynets, M., Zdanevych, L., Smuk, O. and Chehi, T. (2021) Children's Socialization in Family-Style Orphanages. *Open Journal of Social Sciences*, Vol. 9.No. 7, 154-167. DOI:10.4236/jss.2021.97010
5. Спортивно-подієвий туризм у світі. *Міжнародний вісник: культурологія*. 2019. 22-26 с.

*Лагодюк Павло Михайлович ,
студент групи Т-21(б) спеціальності 242 «Туризм»
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник:
Мозолев Олександр Михайлович,
професор кафедри туризму,
теорії і методики фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
доктор педагогічних наук, професор*

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ПОЯВИ ТА РОЗВИТКУ ВЕЛОСИПЕДНОГО ТУРИЗМУ

Вступ. Велотуризм посідає важливе місце серед всіх інших активних видів туризму. Його особливістю є висока екологічність, можливість пересування в складно доступних місцях, висока фізична активність туристів, поєднання з

природним середовищем. Велотуризм передбачає велосипедні подорожі маршрутами, на яких розташовані туристичні об'єкти екскурсійного характеру. Велоподорожі можуть тривати від однієї до декілька днів, що дозволяє туристами подолати значні відстані і відвідати велику кількість історичних та культурних пам'яток [1].

Мета статті – встановлення історичних аспектів появи та розвитку велосипедного туризму.

Результати дослідження. Діяльність людини з перших днів її існування була обумовлена необхідністю пересування з одного місця в інше з найрізноманітнішими цілями. Саме прагнення потрапити в нові місця лежить в основі сучасного туризму. Розвиток велотуризму безпосередньо пов'язаний з розвитком велосипеду як засобу пересування людини. 6 квітня вважається днем народження велосипеда. Саме в цей день 6 квітня 1818 року у Парижі німецький професор барон Карл фон Дрез продемонстрував сконструйований ним двоколісний засіб пересування, який можна вважати першим прообразом сучасного велосипеда. Перед тим у 1817 році барон на спір на своєму двоколісному засобі проїхав відстань в 70 км за чотири години, що було дуже швидко. Для порівняння: поштовому диліжансу в той час потрібно було витратити вчетверо більше часу, щоб подолати ту ж відстань. У 1868 році французька фірма «Мейер і Ко» розпочала виробництво велосипедів з ланцюговим приводом на заднє колесо. Перший велосипед, схожий на той, що використовується в наші дні, називався Rover. Його було зроблено у 1884 році англійським винахідником Джоном Кемпом Старлі. У 1888 році, шотландський винахідник Джон Бойд Данлоп винайшов надувні шини з каучуку, що зробило подорож на велосипеді більш тривалою та комфортною. З самого початку свого існування велосипед служив не лише засобом транспорту, але й засобом відпочинку, розваги та проведення дозвілля. З 1895 року набули широкої популярності велоподорожі на двомісних велосипедах. З покращенням конструкції велосипедів та поширенням мережі доріг в кінці XIX століття велосипедний туризм набуває все більшої популярності. У Європі та Північній Америці створюються перші велосипедні клуби та асоціації любителів подорожей на велосипедах.

Починаючи з 1905 року, велосипеди в багатьох країнах світу стали виходити з моди через розвиток автомобільного транспорту. Але з середини 60-х років XX століття велосипедні подорожі у розвинутих країнах світу знову увійшли в моду завдяки зростанню популярності здорового способу життя і загальному усвідомленню важливості екологічних проблем. В цей період велосипедний туризм стає більш масовим і популярним серед населення країн Західної Європи та Америки. Він отримує визнання як спосіб активного відпочинку та виду туризму, який сприяє відвідуванню історичних місць, природних парків та рекреаційних зон, пізнання нових культур. Розбудова велосипедної інфраструктури, створення та облаштування нових туристичних маршрутів, популяризація в засобах масової інформації активних видів відпочинку сприяли розвитку та поширенню велосипедного туризму [2].

Нині у світі використовується понад мільярд велосипедів таким чином велосипед – найрозповсюдженіший транспортний засіб. Він став таким завдяки технічній простоті, низькій вартості (включно з експлуатацією), невеликій вазі та розмірам, відсутності потреби в пальному та додаткових елементах безпеки.

На початку XXI століття підвищився інтерес мешканців різних країн світу до активних видів проведення дозвілля та туристичних подорожей. До яких належить: пригудницький туризм; спортивний туризм; експедиційний туризм; спортивно-оздоровчий туризм тощо [3]. Поряд з ними найбільшої популярності в останнє десятиріччя набуває велосипедний туризм. Так, наприклад, Нідерланди відомі своєю великою мережею велосипедних шляхів, спеціально облаштованих для туристичних маршрутів. Місто Амстердам, розглядаються як одне з найбільш велосипедних у світі. Данія має розгалужену інфраструктуру велосипедних шляхів та велику кількість туристичних веломаршрутів. Норвегія знаменита своїми живописними туристичними маршрутами, такими як Різенф'орд та гірські регіони, які приваблюють велосипедистів. Швейцарія має широкую мережу велосипедних шляхів у гірських районах та озерах, що робить її привабливою для проведення велосипедних подорожей. За ствердженням Л. Ю. Матвійчик та М. І. Лепкого пригудницький велотуризм, походить в екзотичні і важкодоступні місця дуже популярний в Європі, де на велосипедах щорічно подорожують близько мільйона людей. У деяких курортних містах Франції, Швейцарії, Італії, Іспанії і Німеччини прогулянки на велосипедах популярніші за автомобілі [4].

В Україні велосипедний туризм через недостатньо розвинуту інфраструктуру та брак коштів ще не став масовим видом відпочинку, проте перспективи для свого подальшого розвитку є [1, 3]. Останніми роками в Україні поступово розпочала розвиватися велосипедна інфраструктура. З'являються велодоріжки, пункти прокату велосипедів та сервіси для велосипедистів. Але все рівно рівень розвитку велотуризму в Україні не на одному рівні з Європою чи наприклад Америкою. Однак важливо розуміти, що в Україні також є чудові можливості для розвитку велотуризму, зокрема в гірських регіонах Карпат, національних парках, курортних зонах Причорномор'я та багатьох міських маршрутах. Як зазначають П. Луб'яний, О. Сусорова та О. Сидорчук у передвоєнні роки велотуризм в Україні набував значне поширення. Зростання його популярності пов'язаний з модою на здоровий спосіб життя, оскільки велоспорт є одним з найбільш екологічних та корисних для здоров'я видів туризму. Він приваблює не тільки відчуттям швидкості, свободи, а й цікавими екскурсіями, а також можливістю повноцінного відпочинку на природі [5].

Висновки. З появою та удосконаленням велосипеда він служив те тільки як засіб пересування, але й став засобом для відпочинку, розваги та проведення дозвілля. Велотуризм – один з видів туризму, в якому велосипед служить головним або єдиним засобом пересування. Поняття «велосипедний туризм» багатозначне і відноситься як до одного з видів активного відпочинку, так і до різновиду спортивного туризму. Велотуризм набув поширення у всьому світі. Серед видів активного відпочинку, велосипедний туризм є лідером за швидкістю пересування і протяжністю маршрутів.

Література

1. Медвідь, Л. І. (2016). Особливості велотуризму та його інфраструктури. Вісник львівського університету. Серія міжнародні відносини, Випуск 40, 162–170.
2. Мозолев, О.М. (2020). Організація молодіжного спортивно-оздоровчого туризму: Навчальний посібник. Хмельницький: Вид-во: ХГПА, 155 с.
3. Парашук, А.М., Мозолев, О.М. (2022). Сутність і специфіка організації спортивного туризму. *Актуальні проблеми розвитку освіти в сфері туризму, фізичної культури та спорту: матеріали V Всеукраїнської наук.-практ. конф.* Хмельницький: ФОП Цюпак А.А., 54-58.
4. Матвійчик, Л. Ю., & Лепкий, М. І. (2019). Географія поширення розвитку спортивного туризму Європи. *Наука майбутнього*, 226-230.
5. Луб'яний, П. В., Сусорова, О. А., & Сидорчук, О. І. (2023). Інновації велотуризму. *Модернізація економіки: сучасні реалії, прогностичні сценарії та перспективи розвитку. V Міжнародна науково-практична конференція (27-28 квітня 2023 р., м. Херсон – м. Хмельницький)*, 372-376.

*Лелюк Денис Олександрович,
студент групи Т-11(б) спеціальності 242 «Туризм»
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник:
Долинська Олеся Олегівна,
доцент кафедри туризму, теорії і методики
фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
доктор філософії, доцент*

ПІДГОТОВКА КЕРІВНИКА ТА ЧЛЕНІВ ГРУПИ ДО ТУРИСТИЧНОГО ПОХОДУ

Вступ. Туристичний похід – це пересування групи туристів за визначеним маршрутом, під час якого туристи долають низку природних перешкод. Туристичний похід також можна розглядати, як вид активного відпочинку. Такі походи загартовують туристів та здійснюються під наглядом керівника туристичного походу. Задля успішного проведення туристичного походу потрібно провезти підготовку, як і туристам, так і керівнику походу.

Мета статті – проаналізувати зміст підготовки керівника та членів групи до проведення туристичного походу.

Результати дослідження. Перед початком туристичного походу туристам необхідно пройти базову підготовку, а саме: тактичну, фізичну та технічну [1]. Тільки після ознайомлення та підготовки туристів до подорожі ми можемо бути впевнені, що ця туристична подорож може бути успішною.

Тактична підготовка – це здатність туриста здійснювати чіткі та цілеспрямовані дії, які допоможуть в подальшому розв'язувати різні індивідуальні та загальні проблеми, які виникли під час походу. Існує два типи тактики, індивідуальна та групова. Завдання групового характеру розв'язують як

на підготовчому етапі, так і безпосередньо на маршруті (зміна плану походу, організація вимушених привалів, перерозподіл обов'язків між учасниками походу тощо). На групову тактику і можливу необхідність її коректування впливають зміни погодних умов, травма або захворювання будь-кого з учасників, незадовільний (фізичний або психологічний) стан групи. Усі тактичні групові дії учасників походу повинні гарантувати безпеку, вирішувати виховні, оздоровчі та освітні завдання. Індивідуальна тактична підготовка учасника походу полягає у вмінні розподіляти сили, раціонально пересуватися, орієнтуватись на місцевості, здійснювати страховку і самостраховку [2]. Після тактичної підготовки група туристів зможе не тільки приймати зважені та чіткі дії у непередбачуваних ситуаціях, а й мислити раціонально та креативно.

Технічна підготовка також відіграє важливу роль в підготовці групи туристів. За допомогою технічної підготовки турист володіє технікою пересування та подолання перешкод на різних видах місцевості. Засвоєння технічних прийомів руху, страхування та самострахування у пішохідних прогулянках і походах відбувається у процесі виконання спеціальних вправ. До цих вправ входять: пересування крутими стежками з відпрацюванням раціональної техніки ходьби (правильне розміщення ніг); відпрацювання прийомів подолання невисоких перешкод (каміння, повалені дерева); подолання чагарників; просування трав'янистими та засніженими схилами; пересування заболоченою місцевістю; здійснення переправи; подолання інших перешкод [1, 2]. Після проходження курсу технічної підготовки туристи можуть впевнено долати різноманітні перешкоди, які будуть траплятись під час проведення туристичної подорожі.

У туризмі, як і в інших видах спорту, досягнення результатів неможливе без постійної фізичної підготовки, яка є основним змістом тренування і водночас безпосередньо пов'язана зі зміцненням і підвищенням загального рівня функціональних можливостей організму. Фізична підготовка туриста – це процес, який спрямований на розвиток і досягнення рівня фізичних якостей (швидкості, спритності, сили, витривалості) [2]. В залежності від мети туристичної подорожі поділяють загальну та спеціальну фізичну підготовку. Загальна фізична підготовка передбачає різнобічний розвиток фізичних здібностей і зміцнення здоров'я; розвиток функціональних можливостей організму як основи спеціальної працездатності і покращення перебігу відновлювальних процесів. Спеціальна фізична підготовка є різновидом фізичної підготовки, адаптованим до особливостей обраного виду туризму. Засобами спеціальної підготовки формують необхідні туристу навички [2]. Фізична підготовка це одна з самих головних складових підготовки туриста до туристичного походу. Завдяки фізичній підготовці турист може витримувати всі труднощі та перешкоди пов'язані з фізичним навантаженням. Спеціальна фізична підготовка необхідна для тих, хто готується до більш складної подорожі, особливо гірської, лижної чи водної [3].

Ще один вид підготовки туристів, це психологічний. Туристська група, перебуваючи тривалий час на маршруті, розв'язує всі завдання життєзабезпечення самостійно, тому дуже важливим є психологічна сумісність. Туристів важливо заздалегідь привчити до труднощів, які трапляються в поході

(складні метеорологічні умови, природні перешкоди та ін.), виховувати здатність швидко приймати рішення у складній обстановці, формувати психологічну стійкість колективу в несприятливих умовах. Значний ефект досягається у спільних тренуваннях учасників групи, походах вихідного дня, змаганнях із різних видів туризму. У створенні позитивного психологічного мікроклімату в групі багато залежить від керівника туристичної групи. На маршруті всі рішення керівника є законом для учасників, а їх правильність і своєчасність гарантує успішне і безаварійне проходження маршруту [4]. Тому необхідно приділяти увагу психологічній підготовці туристів, щоб під час непередбачених ситуацій туристи могли спокійно вирішити проблеми разом з керівником туристичної подорожі.

Для комфортного та безпечного походу туристам потрібно взяти з собою все необхідне. Перш за все для комфортного походу туристу потрібно взяти з собою надійний та комфортний одяг та взуття, яке може витримати всі випробування. Взуття це одне з найважливіх речей яке подрібно туристу під час гірської подорожі,адже правельно підібране взуття зменшить ризик травм. Матеріал взуття повинен відводити вологу зсередини та не пропускати ззовні. Одяг також потрібно ретельно підбирати в залежності від погодних умов. Перша і найголовніша річ для кожного туриста – рюкзак. Він має бути комфортним, містким, мати чітку форму. Гарним вибором буде рюкзак, що має ортопедичну спинку з металевими вставками для підтримки форми. Окремо треба потурбуватися про широкий і зручний поясний ремінь, адже протягом дня більша частина ваги рюкзака має припадати на стегна, де буде закріплюватись саме цим поясом. Важливим пунктом туристичного спорядження є спальник та намет. Також туристам необхідно положити в свій рюкзак посуд, документи, ліхтарик, запаси води, та запаси їжі довготривалого терміну збереження та аптечку [5]. За бажанням можна взяти із собою карти, настільні ігри або м'яч, щоб під час привалу ви могли весело провезти час з іншими туристами. Взявши із собою ці необхідні речі турист може не носити із собою велику кількість непотрібних речей які будуть заважати йому при підйомі та допомогти йому бути готовим до всіх труднощів.

Перш за все керівнику потрібно ознайомити туристів з маршрутом та з метою цього маршруту. Це може бути як і відпочинок з незначним фізичним навантаженням, так і огляд визначних пам'яток. Це вже залежить від вибору самої групи туристів. При виборі шляху підйому на гірських маршрутах потрібно пам'ятати, що вибір шляху маршруту визначається наявністю стежок, що проклали туристи або місцеві жителі. Ці тропи є економічними в плані фізичних навантажень і безпечними.

Для вибору найкращого шляху при відсутності стежок необхідно, як правило, організувати попередню розвідку. Безпечнішим є вибір шляху через перевал по схилу південної експозиції або по місцевості з рідкою рослинністю. При проходженні маршруту по лісисто-трав'янистих схилах потрібно мати альпеншток для самостраховки, а при русі по великому осипу перш ніж наступити на черговий уламок, потрібно переконатися в його стійкості [3]. Щоб проводити туристичні походи по гірським маршрутам експедитору потрібно добре знати місцевість та добре в ній орієнтуватись та надавати туристам поради

та вказівки, як правельно долати перешкоди. Проводячи туристичні маршрути в невідомій вам місцевості, ви можете наражати себе та своїх туристів небезпеці.

Експедитору, який веде групу туристів по гірському маршруту слід скласти докладний опис шляху з зазначенням відстаней між характерними орієнтирами; особливостей місцевості, по якій пролягає маршрут; з характеристикою доріг; з зазначенням орієнтирів, які будуть видні поблизу і вдалині з різних точок та т.д. Такий опис дасть можливість рухатися впевнено, не зв'язуючись в дорозі безперервно з картою [3]. Крім основного маршруту, необхідно мати полегшений запасний варіант. До нього туристи можуть вдатися у разі хвороби одного з учасників або неможливості руху по основному шляху. Тому потрібно чітко дотримуватись маршруту.

Для безпечної подорожі також потрібно чітко скласти розпорядок дня та час самої подорожі. Розпорядок дня гірської подорожі звичайно зміщується на 1-4 години порівняно з розпорядком пішохідного [3]. Це пояснюється тим що вночі за рахунок морозів рухоме каміння закріплюється і рух по цьому камінні стає більше небезпечним. Тому потрібно враховувати години дня та погодні умови в день походу. Режим руху на затяжних підйомах змінюється за рахунок більш частіших зупинок на відпочинок: через кожні 20-25 хвилин підйому повинен відбуватися 10-хвилинний привал. На крутих ділянках 1-2- хвилинні зупинки, не знімаючи рюкзака, роблять через 10-15 хвилин підйому. Темп руху у горах у багатьох випадках залежить від конкретного рельєфу та схилів: на підйомі він, як правило, уповільнений, а на спусках по нескладному шляху – прискорений [3]. Під час самої подорожі потрібно дотримуватись чітких правил руху колони. Туристи під час походу повинні рухатись колоною по одному та не відставати один від одного. При пересуванні по крутих камнепадних схилах та осипах не можна припускати, щоб одні туристи знаходились під іншими: це загрожує скиданням каміння зверху. Також під час походу туристи повинні чітко прислухатись ти виконувати прохання експедитора. Колона повинна бути організована та озайомлена з труднощами маршруту, якщо ж в колоні буде творитись хаос, то це також може спричинити небезпеку. Тому експедитор зобов'язаний правельно розставити колону та пильно стежити за нею.

Найважливіша вимога до всіх туристичних походів – відсутність надзвичайних ситуацій та безаварійність. Для того, щоб туризм став джерелом зміцнення здоров'я і розвитку фізичних сил, кожен турист повинен суворо дотримуватись в похідних умовах правил поведінки і техніки безпеки. Є не так багато нескладних правил, що необхідні для кожного походу - дотримання розпорядку дня, режиму харчування та особистої гігієни всіма його учасниками. Досвідчені туристи вважають, що безпека залежить не стільки від складності маршруту, скільки від підготовленості дисциплінованості учасників походу. Правила поведінки у поході повинен вивчати не лише керівник, а й усі учасники походу, які відповідно до них, проходять всебічну підготовку і виконують вказівки керівника групи. Кожен дорослий турист повинен перед походом прослухати цикл бесід, озайомитися з інструктажами. Обов'язки учасників походу: безумовно виконувати вказівки керівника групи; не бути пасивним, приймати активну участь в організації походу; в процесі підготовки до походу озайомитися з інструкціями щодо питань дотримання правопорядку під час

проходження маршруту та інструктажем з техніки безпеки; протягом усього походу дотримуватись санітарно-гігієнічних правил; надавати допомогу тим, хто її потребує; негайно інформувати керівника групи про погіршення стану здоров'я і травмування; дбайливо та турботливо ставитися до природи, пам'яток історії; приймати обов'язкову участь у підготовці звіту про похід та подавати пропозиції для наступного походу [6]. Тільки після дотримання усіх правил безпеки туристами та експедиторами, туристичний похід може бути успішно проведений та не наразити учасників походу на небезпеку.

Висновки. Підготовка та проведення туристичного походу є складним процесом, який вимагає ретельного планування та організації. Важливо враховувати різноманітні аспекти, такі як маршрут, умови маршруту, погодні умови, безпека та оснащення. Наявність досвідченого керівника та вивчення ділянки маршруту допомагають забезпечити успішний та безпечний похід для учасників. Відповідальне планування та здійснення збільшують задоволення від походу та знижують ризик непередбачених ситуацій

Література

1. Мозолев, О. М. (2020). Організація молодіжного спортивно-оздоровчого туризму: Навчальний посібник. *Хмельницький: Вид-во: ХГПА*, 155 с.
2. Грабовський, Ю. А., Скалій, О. В., & Скалій, Т. В. (2009). Спортивний туризм: Навчальний посібник. *Тернопіль: Навчальна книга–Богдан*.
3. Грицак, Ю. П. (2008). Організація самодіяльного туризму: Навчальний посібник для студентів за напрямом підготовки «Туризм». *Екограф*, 164 с.
4. Пангелов, Б. П. (2010). Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей: навч. посіб. *Київ: Академвидав*, 247 с.
5. Матафонова, О. О., & Онуфрійчук, Л. П. (2023). Як правильно скласти альпіністський рюкзак. *Актуальні проблеми розвитку освіти в сфері туризму, фізичної культури та спорту: матеріали VI Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Хмельницький, 21-22 березня 2023 р.)* ХГПА, 55-57.
6. Кривенцова, І. В., Цимбалюк, Ж. О., & Шип, Н. Є. (2023). Методика організації та проведення туристичного походу. навчально-методичний посібник. *Харків : ХНПУ*, 96 с.

Мариняк Радіон Олегович,
студент групи Т-11(б) спеціальності 242 «Туризм»
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник:
Долинська Олеся Олегівна,
доцент кафедри туризму, теорії і методики
фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
доктор філософії, доцент

РАФТИНГ ЯК ЕКСТРЕМАЛЬНИЙ ВИД ВОДНОГО ТУРИЗМУ

Вступ. Водний туризм – один з різновидів туризму, в основі якого є подолання маршруту водною поверхнею. Сучасний водний туризм розвивається

в рамках оздоровчого, спортивного, пригодницького та екстремального видів туризму в залежності від мети та від організаційних основ самої подорожі [1]. Рафтинг – це різновид водного туризму, що передбачає сплав гірською річкою на каное або спеціальному плоту. Рафтинг захоплива та відважна форма активного відпочинку, яка здатна відкрити туристам світ пригод та водних випробувань. Захоплення цим видом туризму поширюється по всьому світу, приваблюючи людей різного віку та статі.

Мета статті – дослідження історичних аспектів появи та розвитку рафтингу як екстремального виду водного туризму.

Результати дослідження. Водний туризм, як вид активного відпочинку та подорожей, має давню та багату історію. Його коріння сягає ще первісних часів, коли люди використовували плоти та інші плавзасоби для пересування по воді, риболовлі та торгівлі. Наразі найпопулярнішими країнами водного туризму у світі є США, Канада, Швеція, Туреччина, Єгипет, Австралія, Китай, Індонезія, Бразилія, Словаччина, Норвегія [2].

Рафтинг має давню історію, яка походить ще з стародавніх часів. Хоча важко точно встановити, коли саме з'явився рафтинг, але відомо, що древні єгиптяни, користувалися плавзасобами для пересування по річках. Однак рафтинг, як вид спорту та туризму набув поширення лише в другій половині ХХ-го століття.

Поява рафтингу як екстремального виду водного туризму стає можливою в 60-х роках ХХ-го століття, коли люди почали відкривати для себе потенційно небезпечні річки та річкові пороги. Зародження рафтингу відбулося в Америці в 70-х роках ХХ-го століття [3]. Перші рафтингові подорожі були проведені в Колорадо, США. Рафтери відкривали та намагались подолати потенційно небезпечні річки, такі як Гранд-Каньйон, та почали використовувати спеціально розроблені човни для подолання порогів та штурмів. Поступово рафтинг став популярним видом спорту, а згодом і туризму, розповсюджуючись по всьому світу. Від Колорадо та Нової Зеландії до Непалу та Чилі, рафтингові турбази та туроператори пропонують подорожі по річках різної складності. З цього часу рафтинг став популярним видом спорту та туризму, привертаючи мільйони прихильників по всьому світу.

Заняття рафтингом, як і більшості видів екстремального туризму, потребує від туристів наявності певних характеристик:

- високий рівень фізичної підготовленості;
- вміння добре плавати та відсутність боязні знаходження у воді;
- вміння добре орієнтуватись на місцевості;
- вміння працювати у команді;
- вміння керувати плавзасобами;
- вміння надати першу медичну допомогу;
- вміння приймати оптимальні рішення у нестандартних ситуаціях;
- вміння надавати допомогу у складних ситуаціях [4].

Залежно від того, наскільки важко маневрувати річковими порогами, маршрути рафтингу поділяються на 6 рівнів: 1-й та 2-й вважаються легкими, підходять для новачків; маршрути 3-го рівня забезпечують більше адреналіну і

вимагають більше зусиль при проходженні; 4-го рівня можуть бути небезпечними, для них має бути спеціальна підготовка; маршрути 5-го та 6-го рівнів складності – це переважно для спортсменів або дуже досвідчених рафтерів.

Сьогодні рафтинг розвивається не лише як окремий вид спорту, а й як вид екстремального туризму. Туристи з усього світу подорожують, щоб підборкати бурхливі річки та насолодитися захоплюючими пейзажами природи. Рафтинг надає туристам можливість не лише активно проводити дозвілля, а й випробувати себе в можливості долати нові водні перешкоди, зробивши подорож незабутньою та захоплюючою. Рафтинг приваблює людей не лише через красу природи, а й через високий рівень емоційного задоволення які він надає. Плавати по бурхливим річкам, долаючи пороги та штовхаючись з водою, є захопливим випробуванням для будь-якого любителя екстремальних вражень [5]. Проте, разом із захопленням, є і великі ризики. Рафтинг може бути небезпечним, особливо на глибоких та стрімких річках. Для занять цим видом водного туризму потрібна відмінна фізична підготовка, знання правил безпеки на воді та досвід управління човном. Безпека завжди є пріоритетом, і дотримання правил безпеки допомагає зменшити ризик неприємних ситуацій [6].

Варто зазначити, що в Україні попит на всі види водного туризму упав через повномасштабне вторгнення російської федерації. Ще до початку війни в Україні водні види екстремального туризму були не дуже популярні, оскільки в країні мало швидких водойм для пригодницьких сплавів.

Висновки. Водний туризм стає все більш привабливим завдяки своїй унікальності і різноманітності пропозицій. Він пропонує не тільки можливість насолоджуватися красою водяних шляхів та відпочинку на природі, але й сприяє розвитку активних видів рухової активності людини. Рафтинг – це не лише спортивне захоплення, а й спосіб відчути справжню пригоду та взаємодію з природою. Завдяки поєднанню фізичної активності, емоційного напруження та екологічної свідомості, він набуває все більшої популярності серед туристів.

Література

1. Адамовський, К. А., & Мозолєв, О. М. (2023). Спортивно-оздоровчий потенціал водного туризму в Україні. *Актуальні проблеми розвитку освіти в сфері туризму, фізичної культури та спорту: матеріали VI Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Хмельницький, 21-22 березня 2023 р.)* ХГПА, 6-9.
2. Бейдик О. О. (2012). Рекреаційно-туристичні ресурси України: методологія та методи аналізу, термінологія, районування. Київ : ВПЦ «Київський університет», 395 с.
3. Личак І.С. (2013). Водний туризм: навчальний посібник. Біла Церква, 155 с.
4. Mozolev, O., Hutsal, L., Shorobura, I., Dolynska, O., Stoliar, V. (2020). Basic Preparation of a Tourist for Sports and Fitness Hike. *International Journal of Applied Exercise Physiology* www.ijaep.com 9 (12) 99-106. <https://doi.org/10.26655/IJAEP.2020.12.1>
5. Незодіймінов С.Г. (2017). Дослідження туристичного руху на водному транспорті в Україні. *Маркетинг і менеджмент інновацій*, 1, 205-212.
6. Бакало, Н. В., & Маховка, В. М. (2020). Сутність та особливості водного туризму як виду дозвілля та відпочинку. *Theory, science and practice*, 431.

*Матафонова Александра Олександрівна,
студент групи Т-41 гуманітарного факультету
спеціальності 242 «Туризм і рекреація»
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник:
Долинська Олеся Олегівна,
доцент кафедри туризму, теорії і методики
фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
доктор філософії, доцент*

СУЧАСНА ЕКСКУРСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Вступ. Екскурсійна діяльність зазнає постійних змін у сучасному світі, відображаючи соціокультурні, технологічні та економічні тенденції. Екскурсійна діяльність відіграє важливу роль у вивченні культурних, історичних та природних аспектів різних регіонів. З часом ця сфера діяльності зазнає постійних змін, відображаючи поточні соціокультурні, технологічні та економічні тенденції.

Мета статті – розкрити сучасний стан екскурсійної діяльності, висвітлюючи основні напрямки розвитку та виклики, з якими вона стикається.

Результати дослідження. Екскурсійна діяльність – це сфера туристичної індустрії, спрямована на проведення організованих поїздок для відвідування та огляду різних об'єктів, атракцій, історичних або культурних пам'яток, природних ландшафтів тощо. Ця діяльність може включати як індивідуальні екскурсії, так і групові тури, які проводяться під керівництвом спеціально підготовлених гідів або екскурсоводів. Метою екскурсійної діяльності є надання інформації про місцевість, а також забезпечення задоволення учасників від досвіду відвідування нових місць та вивчення культурних аспектів.

Однією з найбільш помітних тенденцій у сучасній екскурсійній діяльності є зростання впливу технологій. Мобільні додатки, віртуальна реальність, доповнена реальність та інші цифрові інструменти стають все більш популярними серед туроператорів та туристів. Це відкриває нові можливості для збагачення екскурсійного досвіду, наприклад, створення інтерактивних екскурсійних маршрутів, в яких туристи можуть взаємодіяти з оточенням.

Сучасні туристи дедалі більше цінують індивідуалізований та автентичний досвід. Вони шукають не лише поверхневе оглядове екскурсійне обслуговування, але й глибоке занурення у місцеву культуру та спілкування з місцевими жителями. Такі вимоги вимагають від туроператорів розвивати нові формати екскурсій, які б задовольняли ці потреби, наприклад, етнографічні, фестивальні або кулінарні екскурсії [1].

Ще одним важливим аспектом є зростання уваги до сталого туризму та екологічної відповідальності. Туристи все більше прагнуть обирати екскурсійні маршрути та послуги, які мінімізують негативний вплив на навколишнє середовище. Це ставить перед туроператорами завдання розробки екологічно

спрямованих екскурсійних продуктів та сприяння сталому розвитку місцевих спільнот.

З розвитком глобалізації екскурсійна діяльність стає потужним інструментом культурного обміну. Туристи мають можливість вивчати та розуміти різноманітні культури, традиції та способи життя. Водночас це ставить перед екскурсоводами виклик збереження культурної спадщини [3].

Інновації в екскурсійній діяльності відіграють ключову роль у збагаченні та покращенні досвіду туристів. Нижче представлені деякі з найбільш значущих інновацій у цій галузі:

1. **Використання віртуальної реальності та доповненої реальності.** Завдяки цим технологіям туристи можуть зануритися у віртуальне середовище або отримувати додаткову інформацію про атракції та історичні місця за допомогою спеціальних пристроїв або мобільних додатків.

2. **Мобільні додатки для самостійних екскурсій.** Розробка мобільних додатків, які надають користувачам можливість проводити самостійні екскурсії, де вони можуть вибирати маршрути, слухати аудіогіди та отримувати інформацію про об'єкти.

3. **Інтерактивні екскурсії та ігрові формати.** Розробка інтерактивних екскурсій з використанням ігрових елементів, які залучають учасників до активного спілкування та взаємодії з місцевими об'єктами та жителями.

4. **Персоналізовані туристичні послуги.** Використання аналітичних даних для створення персоналізованих турпрограм для кожного клієнта, враховуючи їхні інтереси, потреби та переваги.

5. **Екскурсії з використанням дронів.** Використання дронів для зйомки відео та фотографій, що дозволяє туристам отримати унікальний погляд на об'єкти та ландшафти.

Ці інновації сприяють розвитку екскурсійної діяльності та забезпечують туристам унікальний, цікавий та запам'ятовуваний досвід подорожей [2].

Висновки. Сучасна екскурсійна діяльність має відображати соціальні, технологічні та економічні тенденції. Щоб успішно функціонувати в сучасному світі потрібно використовувати інноваційні методи. Актуальними будуть лише екскурсійні маршрути, які враховують індивідуальні інтереси та потреби туристів.

Література

1. Долинська О.О. (2023). Перспективи розвитку фестивального туризму в Хмельницькій області. *Географія та туризм: наук. зб. Київ: Альфа-ПСК. Вип. 71*, 15-19.
2. Долинська О.О. Шоробура І.М., Біницька О.П. (2023). Інновації в туризмі. Наукові записки *Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія. Тернопіль. 2(55)*. 58-64
3. Долинська О.О. (2021). Development factors of the regional tourist complex (Чинники розвитку регіонального туристичного комплексу). *Вісник Хмельницького національного університету. Сер. Економічні науки, 2*, 75-79.

*Мозолев Олександр Михайлович,
професор кафедри туризму, теорії і методики
фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
доктор педагогічних наук, професор*

РОЗВИТОК ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вступ. Розвиток туризму в Україні в останні роки ускладнився через вплив низки зовнішніх і внутрішніх факторів. З поширенням пандемії COVID-19 та впровадженням карантинних обмежень були суттєво обмежені можливості громадян здійснювати туристичні подорожі, зокрема й для лікувально-оздоровчої мети. Безумовно, це вплинуло на стан здоров'я людей, які потребували регулярної профілактичної та лікувально-оздоровчої допомоги, а також на уповільнення розвитку туристичної інфраструктури та лікувально-оздоровчого закладів в Україні [1]. Через воєнну агресію Росії проти України збільшилася кількість постраждалих осіб як військових, так і цивільних. Вони потребують лікування, реабілітації й відновлення як фізичного так і психоемоційного стану. Кількість людей постраждалих від воєнної агресії постійно зростає. Тому на сучасному етапі та в перспективі розвиток лікувально-оздоровчого туризму в Україні набуватиме все більшого значення.

Мета статті – проаналізувати можливості розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні в умовах воєнного стану.

Результати дослідження. Найбільш поширеними територіями для розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні традиційно є Причорноморський регіон та області, що примикають до Карпатських гір. Сприяє цьому м'який клімат, чисте повітря, велика кількість мінеральних вод, наявність лікувальних закладів різноманітної спрямованості. Лікувально-оздоровчий туризм – це подорож до курортних місцевостей з метою оздоровлення та лікування. Мета лікувально-оздоровчого туризму – комплексне використання природних лікувальних факторів і рухової діяльності в лікувально-профілактичних цілях [2].

Лікувально-оздоровчий потенціал Причорноморського регіону України обумовлений насамперед можливістю зробити лікувальні процедури та відновити здоров'я на березі Чорного моря. З початком воєнної агресії лікувально-оздоровчі заклади в Одеській, Миколаївській та Херсонській областях неодноразово підвергались бомбардуванню та знищенню. Тому ми вважаємо, що в умовах воєнного стану, розвиток лікувально-оздоровчого туризму у Причорноморському регіоні є проблематичним та тимчасово недоцільним.

На нашу думку, найбільш перспективним та необхідним є розвиток лікувально-оздоровчого туризму у Карпатському регіоні та навближених до нього областях. Серед усіх регіонів України майже третина рекреаційного потенціалу зосереджена у Карпатському регіоні, який поєднує Закарпатську, Львівську, Івано-Франківську, Чернівецьку та південь Хмельницької області. Особливістю

цього регіону є порівняно висока екологічна безпека та значно менший вплив військових дій природне середовище. Природа Карпат зазнала менших втрат і в багатьох місцях зберегла свій первісний стан. Послання великої кількості природних рекреаційних ресурсів сприяє розвитку лікувально-оздоровчого туризму у Карпатському регіоні та наближених до нього областях.

Українські Карпати мають великі запаси мінеральної води, яку використовують у лікувально-оздоровчих процедурах. Більше половини лікувальних джерел знаходиться у Закарпатській області. Серед них є такі типи води, як: натрієво-кальцієва, хлоридно-натрієва та гідрокарбонатна. Її використовують в санаторіях «Шаян», «Поляна», «Сонячне Закарпаття» та «Синяк». В Закарпатській області у 235 селищах, знаходяться джерела з мінеральними водами. Всього досліджено близько 700 джерел, які можна поділити на 30 типів. В рівнинних частинах Закарпатської області знаходяться біля 50 термальних джерел. Головними бальнеологічними курортами області є селища Солотвино, Шаян, Берегове, Косино, Сойми, Поляна, Синяк та інші [3].

Львівська область лідирує серед областей України за показниками природно-рекреаційних ресурсів. До головних бальнеологічних курортів області належать Трускавець, територія якого включає велику кількість лікувально-оздоровчих та санаторно-курортних закладів. Особливістю лікувально-оздоровчого відновлення у санаторіях міста Трускавець є використання мінеральні води з підвищеним вмістом органічних речовин. Ще одним відомим санаторно-курортним місцем Львівської області є селище Східниця на території якого знаходиться 38 джерел і 17 свердловин мінеральної води «Нафтуся», також відомий своєю мінеральною водою санаторно-курортного комплексу «Моршинкурорт» [4].

Івано-Франківська область має три типи ландшафтів: рівнинний, передгірський та гірський. На території природного національного парку розмістився кліматичний курорт Яремче. Це найвідоміший рекреаційний центр Прикарпаття, де налічується близько 45 санаторіїв курортного типу. Основні бальнеологічні курорти області: «Мізун» та «Буковель». Лікувально-оздоровчий центр «Буковель» є бальнеологічним, кліматичним та гірськолижним курортом. Санаторії забезпечують найвищий рівень обслуговування, щороку будуються нові готелі, SPA-центри, а також дитячі табори. Усі заклади, де проходять лікування відпочиваючі, оснащені першокласним обладнанням, тут працюють кваліфіковані спеціалісти. Курорт приймає туристів цілий рік [4, 5]. Серед санаторіїв значний вплив на ефективність лікувально-оздоровчого туризму мають бальнеологічні санаторії «Косів» та «Шешори».

Чернівецька область має свої лікувально-оздоровчі туристичні ресурси. На сьогодні відомо 64 мінеральні джерела, деякі з них ще до кінця не вивчені і тому не використовуються. Більшість з відомих джерел за хімічним складом відноситься до хлоридно-натрієвих мінеральних вод, це: «Брусницька», «Буковинська», «Зеленчанська», «Валя Кузьмінська», а найціннішою з них є вода із сірководневим складом, що містить содові компоненти джерела Красноільського родовища. Північна Буковина також відома своїми лікувальними грязями у селищах Брусниця, Черещенка, Щербниця, Костинці та інших [3, 6].

На півдні Хмельницької області розташований національний природний парк «Подільські Товтри», який разом з Закарпаттям та Прикарпаттям віднесено до числа найбільш перспективних лікувально-оздоровчих рекреаційних зон України. Цінність Подільських Товтр складають лісові масиви, Бакотська затока Дністра та наявні лікувально-оздоровчі мінеральні джерела. Найбільш відомим курортом є Сатанів.

Висновки. Україна, володіючи багатим рекреаційним і туристичним потенціалом, має значні передумови для формування високорозвиненого лікувально-оздоровчого та туристичного господарства. На жаль, на сьогодні рекреаційно-туристичні можливості України суттєво обмежені. В умовах воєнного стану найбільш перспективним та необхідним є розвиток лікувально-оздоровчого туризму у Карпатському регіоні та наближених до нього областях.

Література

1. Мозолев, О. М., & Хмара, М. А. (2021). Проблеми та перспективи розвитку туристичної галузі України в умовах пандемії COVID-19. *EDITORIAL BOARD*, 1086.
2. Куреда, Н. М., & Юхновська, Ю. О. (2016). Розвиток лікувально-оздоровчого туризму в Україні. *Економічні студії*, 184.
3. Кривобок, А. К. (2022). Організація та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в регіонах України. Кваліфікаційна робота. Полтава, 107 с.
4. Підгайний, А. М. Р. (2023). Сучасний стан та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму у Львівській області. Кваліфікаційна робота. Дубляни, 78 с.
5. Мозолев О.М. (2021). Напрямки розвитку екологічного туризму серед молоді України. *The XXVI International Science Conference «Topical issues of practice and science»*, May 18 – 21, 2021, London, Great Britain, 795-798.
6. Кулик-Куличенко, К. Л. (2022). Перспективи післявоєнного відновлення сфери лікувально-оздоровчого туризму в Україні. Кваліфікаційна робота. Полтава, 108 с.

*Нужда Вікторія Леонідівна,
студентка групи Т-31(б) спеціальності 242 «Туризм»
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

Науковий керівник:

*Мозолев Олександр Михайлович,
професор кафедри теорії і методики фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
доктор педагогічних наук, професор*

НАЙДАВНІШІ МОСТИ СВІТУ ЯК ОБ'ЄКТИ ДЛЯ ВІДВІДУВАННЯ ТУРИСТІВ

Вступ. Без мостів неможливий розвиток міст, районів, області, країни. Знайомлячись з новим містом люди зазвичай звертають увагу на пам'ятники, історичні будівлі та мости. Мости найсуттєвіші складові доріг, побудовані над

штучними та природними перешкодами. Мости також є туристичними об'єктами, які поєднують в собі велич, красу та інженерну думку [1]. Сьогодні будівництво мостів – окрема галузь архітектури, а найдивовижніші з них стають справжньою атракцією для туристів.

Мета статті – вивчення найдавніших мостів світу як можливих об'єктів для відвідування туристичних груп.

Результати дослідження. Найстарішим мостом є Аркадіо (Рис. 1), який з'єднує дорогу від Тиринфу до Епідавр, його було викладено з каменю в 1300-1200 р. до н.е. Його довжина становить лише 22 метри, а висота 4 метри. Це Арковий міст, який зроблений технікою хибного склепіння та був частиною військових доріг. Планування мосту свідчить про те що він був побудований для використання колісницями. На вигляд в цьому мості немає нічого особливого [2]. Всі думають як звичайний міст може приваблювати туристів, але він надихає своєю старожитністю, тому найчастіше туди приїжджають люди творчих спеціальностей для відчуття атмосфери древніх часів, щоб перечитати якісь старі твори та давньогрецьку класику. Це місце допомагає повністю зануритись в давні часи та краще відчутися сенс життя. Цей міст не включений до більшості туристичних маршрутів. Про його унікальність знають лише фахівці.

Рис. 1. Міст «Аркадіо» в Греції

Конкурентом мосту «Аркадіо» за титул найдавнішого є міст «Тарр Степс» (Рис.2), який знаходиться в парку Ексмур (Англія) [2]. Точність його будівництва не відома, хтось вважає що це 3000 р. до н.е., ще хтось що в 1400 р. до н.е.. Міст має висоту 1 метр, а довжина 55 метрів. Були випадки коли під час сильних злив річковий потік зносив брили і тоді доводилось повертати їх на місце. Тому цей міст є досить небезпечним і його радять відвідувати тільки в сприятливих умовах. Місцеві легенди говорять що міст побудував сам Диявол, який поклався вбити всіх хто перейде цей міст. Тому він досить популярний серед туристів і всі хочуть перейти через нього, щоб довести що легенда не правдива.

Рис. 2. Міст «Тарр Степс» в Англії

Мульвійв міст це один з найдавніших романтичних мостів світу (рис.3). Знаходиться в Італії побудований в 109 р. до н.е. з каменю [3]. Завдяки таким мостам світ вважає, що римські мости виглядають як справжні шедеври. Коли було видано роман «Три метри над небом» (Федеріко Моччіа) міст перетворився на паломництво закоханих та найцікавішим об'єктом для відвідування туристів. Тому якщо ви любитель справжньої романтики, обов'язково відвідайте це місце.

Рис. 3. Мульвійв міст в Італії

Алькантарський міст знаходить в Іспанії, збудований в 106 році (Рис. 4). Він занесений до культурної спадщини Іспанії, але досі використовується як для пішого так і автомобільного переходу через річку. Деякі екскурсоводи кажуть, що на мості є написи самого імператора, про те що цей міст буде стояти вічно. Але під час війни міст неодноразово отримував пошкоджень, хоча повністю його зруйнувати не вдалось. Цей міст входить до багатьох часто туристичних маршрутів та є їхньою родзинкою.

Рис. 4 Алькантарський міст в Іспанії

Найбільш міцним мостом свого часу є міст «Аньци» який знаходиться в Китаї та був побудований в 605 році (Рис. 5). Це найдавніший міст з відкритими перемичками. Тримається він лише на двох опорах, в довжину має аж 50 метрів то 9 метрів ширини. Спеціальна конструкція дозволила не тільки зменшити вагу моста, а й зробити його більш стійким. За всю свою історію міст витримав вісім війн, десять повеней і землетруси найсильніший з них був шкалою 7,2 бали [4]. Тому цей міст можна вважати «сталевим». Можливо скоро ми побачим цей міст включеним до пам'ятників Всесвітньої спадщини. Це охопить ще більшу частину туристів. Але популярний цей міст тільки серед жителів Китаю.

Рис. 5 Міст «Аньци» в Китаї

Диявольський міст будувався за технологією стрілочних арок (Рис. 6). Побудований в 1283 році та знаходиться в Іспанії [5]. Його архітектурний прийом полегшував будівництво і дозволяв човнам пропливати під арками, але в уві пересічних людей такі мости можна спорудити, лише уклавши угоду з дияволом. Посередині мосту є збудована каплиця. Під час громадянської війни міст було зруйновано, але потім його відновили відповідно до первинного вигляду. Навколо нього зросли нові автомобільні мости, тому краєвиди з нього важко назвати привабливими. Тому туристи люблять дивитись на нього збоку, а не гуляючи по ньому.

Рис. 6 Диявольський міст в Іспанії

Міст «Капельбрюкке» (1333 р.) в Швейцарії вважається найстарішим дерев'яним мостом (Рис. 7). Міст був оздоблений 158 картинами на тему історії Швейцарії, але спалахнула пожежа, вдалось реконструювати лише 30 картин. Багато людей проїжджають цей міст тому що він з'єднує старе місто з новими кварталами. Тому більшість екскурсій включають проїзд через нього [5].

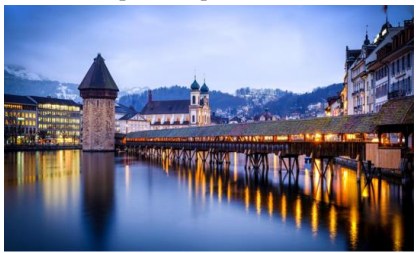

Рис. 7. Міст «Капельбрюкке» в Швейцарії

Висновки. Мости в наш час це невід'ємна частина екскурсій. Більшість мостів є архітектурними пам'ятниками, яких залюбки включають до екскурсій. Майже всі подорожуючі люблять насолоджуватись краєвидами з мостів, якими вони проїжджають.

Список використаних джерел

1. Нужда, В.Л., Мозолев, О.М. (2023). Мости України як об'єкти для відвідування туристів. *Актуальні проблеми розвитку освіти в сфері туризму, фізичної культури та спорту: матеріали VI Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Хмельницький, 21-22 березня 2023 р.)* ХГПА, 65-70.
2. Kádár, B., & Gede, M. (2013). Where do tourists go? Visualizing and analysing the spatial distribution of geotagged photography. *Cartographica: The International Journal for Geographic Information and Geovisualization*, 48(2), 78-88.
3. Donaire, J. A., & Galí, N. (2008). Modeling tourist itineraries in heritage cities. Routes around the Old District of Girona. *Comité editorial director: Agustín Santana Talavera*, 6, 435.
4. Tang, J., Yang, L., & Xu, J. (2021). Tourists' experience of iconic public art in Macau. *Journal of tourism and cultural changes*, 19 (1), 79-96.

5. Dupré, J. (2017). Bridges: A History of the World's Most Spectacular Spans. Hachette UK.

*Онуфрійчук Леся Павлівна,
старший викладач кафедри туризму,
теорії і методики фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

ТУРИЗМ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Вступ. Інтеграційні процеси у світі та європоцентризм України зумовлюють необхідність поширення сучасних технологій та комунікацій, розвиток міграційних процесів. При цьому важливою віхою формування самоідентифікації нації залишається формування почуття патріотизму, що проявляється у любові до своєї країни, у необхідності захищати та розвивати суверенність Батьківщини, працювати на благо процвітання свого народу. Національно-патріотичне виховання може здійснюватися різними методами та засобами. Для студентської молоді таким засобом може стати туристична діяльність, яка дає можливість ознайомитись із принадами своєї країни та, вивчаючи туристичні особливості країн світу, переконатись, що Україна володіє найпривабливішими ресурсами, які дозволять нашій країні зайняти достойне місце як на політичній карті світу, так і в структурі глобального господарства.

Метою дослідження є аналіз стану патріотичного виховання студентської молоді засобами туристичної діяльності.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання:

- проаналізувати існуючі підходи до визначення змісту та рівнів сформованості національної свідомості студентської молоді;
- визначити актуальні шляхи та засоби формування національно-патріотичної свідомості студентської молоді;
- показати можливості застосування засобів туристичної діяльності для формування патріотичних почуттів студентської молоді.

Результати досліджень. Студентська молодь належить до самої прогресивної частини суспільства. Маючи сформовані базові знання та навички, студенти в силу свого юнацького максималізму, намагаються змінити світ на краще. Саме тому, в наш час, в умовах повномасштабної агресії Росії проти України, має величезне значення рівень національної свідомості студентів.

Європоцентричні процеси та процеси глобалізації, що є головною рисою ХХІ століття, зумовлюють необхідність розуміння національної автентичності народів та націй, яке забезпечить усвідомлення народом свого місця у загальній картині світу. При цьому в основі такого самоусвідомлення лежить поняття національної свідомості. Національна свідомість – це сукупність економічних, соціальних, політичних, моральних, етичних, філософських, релігійних поглядів, норм поведінки, звичаїв та традицій, ціннісних орієнтацій та ідеалів, в яких виявляються особливості життєдіяльності націй та етносів. [1] Вона відображає особливості

внутрішньо національних та міжнаціональних відносин. До складових національної свідомості належать такі риси особистості:

- сприймання людиною оточуючого світу та особистісне ставлення до цього світу,
- усвідомлення людиною своєї національно-етнічної приналежності до певної спільноти людей,
- особистісно-емоційне ставлення до історії та культури свого народу,
- особистісно-емоційне ставлення до представників інших народів,
- патріотичні почуття та національна самосвідомість,
- усвідомлення єдності держави на основі національного самовизначення її народу.

Для ефективної організації та здійснення національного виховання Україна прийняла ряд державних актів, в яких зафіксовано основні положення національного виховання. Головним документом є Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді, яка була затверджена наказом Міністерства освіти і науки України (наказ №641 від 16 червня 2015 року) [2].

У змісті даної Концепції описано значення, напрями та завдання національно-патріотичного виховання. Її структура розроблена з урахуванням таких нормативних документів: Концепція національної системи виховання (1996); Концепція національно-патріотичного виховання (2009); Концепція Загальнодержавної цільової програми патріотичного виховання громадян на 2013-2017 рр.; Концепція громадянської освіти та виховання в Україні (2012). Проте жодна з цих Концепцій не була повністю реалізована через часті зміни векторів політичного розвитку держави, що виникали під впливом постійної зміни правлячих еліт.

Для запобігання загрози втрати національної автентичності необхідно було сформувати мислення нового покоління українців на основі національних та європейських цінностей таких як:

- повага до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України);
- участь у громадсько-політичному житті країни;
- повага до прав людини;
- верховенство права;
- толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, а також до регіональних та національно-мовних особливостей;
- рівність всіх перед законом;
- готовність захищати суверенітет і територіальну цілісність України.

Після загарбницької агресії РФ у 2014 році була розроблена нова редакція Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, в якій визначено сутність поняття «національне виховання» та розкрито принципи національного виховання: демократичності, гуманізації, єдності навчальної та виховної діяльності, послідовності, системності і наскрізності, диференціації та індивідуалізації виховного процесу, єдності теорії та практики, відповідності, пріоритету правової свідомості [2].

Окремо виділено мету та завдання національного виховання студентської молоді України: формування свідомого громадянина — патріота Української держави, активного провідника національної ідеї, представника української

національної еліти через набуття молодим поколінням національної свідомості, активної громадянської позиції, високих моральних якостей та духовних запитів.

Для реалізації мети національно-патріотичного виховання доцільно застосовувати різноманітні методи та засоби. Одним із самих дієвих засобів формування національної свідомості молодих людей може бути туристична діяльність. Саме організація різноманітних екскурсій, подорожей та походів сприяє ознайомленню молоді з різними видами рекреаційних ресурсів України. Важливу роль повинна відігравати туристсько-краєзнавча робота. Можливості використання туристської діяльності у патріотичному вихованні частково розглянуті у працях Б. Пангелова, С. Оришко, А. Шипко, О. Скалія, Ю. Грабовського. Особлива увага приділяється організації туристичних походів у різних регіонах України, а найбільше у Карпатському регіоні.

У науковій літературі відображено чимало рекомендацій «будителів» національного відродження України щодо ефективності використання туристичної діяльності у патріотичному вихованні молоді. Особливе місце в історії українського туристсько-краєзнавчого руху посідає діяльність Івана Франка, який у роки навчання в гімназії, а згодом в університеті, організовував подорожі, походи, мандрівки та екскурсії. З цією метою 1893 року він організував «Кружок етнографічно-статистичний для студіювання життя й світогляду народу», а згодом – «Кружок для устоювання мандрівок по нашім краю» [3, с. 31]. Збираючи фольклорний матеріал, вивчаючи народ, його минувшину, учасники мандрівок здійснювали також просвітницьку роботу. Відзначаючи навчально-виховну функцію подорожей, Іван Франко привертая увагу до політики таких країн як Німеччина, Данія, Швеція, в яких краєзнавство було одним з важливих предметів шкільного навчання, формування патріотизму [4, с. 49].

Велику увагу краєзнавчо-туристичній діяльності приділяла відомий педагог Софія Русова, яка вважала, що така робота допомагає не лише краще пізнати рідний край, вивчити його багатства, зрозуміти красу природи, а й полюбити свою малу батьківщину та зберегти цю любов на все життя [5, с. 58-59].

Навіть у ХХІ столітті просвітницькі ідеї І. Франка, С. Русової та інших дослідників залишаються актуальними.

Для більш ефективного формування національної свідомості української молоді багато дослідників пропонують проводити туристичні походи та мандрівки.

Туристичні походи підвищують ефективність навчально-виховного процесу, сприяють всебічному розвитку особистості студента. На думку дослідника Т. Троценко, педагогічна цінність походів полягає в тому, що молодь всебічно ознайомлюється з життям, історією й культурою рідного краю та України [6, с. 176]. У таких подорожах учні спостерігають за природою та господарською діяльністю людей краю, можуть виконувати завдання народного характеру. Зібрані під час подорожі різноманітні предмети, нова інформація можуть поповнити краєзнавчий куточок чи шкільний музей.

Під час туристичних походів об'єкти, які оточують мандрівників, викликають конкретні чуттєві враження, стимулюють наочно-образне мислення, що створює умови для активного пізнавального процесу. Саме туризм і краєзнавство дають виняткову можливість молодим людям на власні очі побачити красу рідної землі,

ознайомитися з історією, культурою, традиціями свого народу, загартуватися і фізично і морально.

Розробці туристичного продукту для вивчення природи України приділяється достатня увага як працівниками туристичних агенцій, так і науковими дослідниками-географами. Так в дослідженні «Патріотичне виховання учнів основної школи засобами туристсько-краєзнавчої роботи» автори розробили маршрути походів вихідного дня та багатоденні туристичні походи з тривалістю 3-5 дні [7].

Розробляючи такі маршрути необхідно враховувати вікові характеристики майбутніх учасників туристичного походу. Так для дітей 14-15 років можна запропонувати нескладні походи, тривалістю 1-3 дні, а для 16-17-річних – вже складніші походи, які прокладені у високогір'ї Карпат, тривалістю 3-5 днів. Розроблені маршрути туристичних походів можуть бути використані для патріотичного виховання учнів в умовах гірського середовища.

Вирушаючи у велосипедну мандрівку «Історичними та природними пам'ятками Богородчанщини і Надвірнянщини» студенти мають можливість ознайомитися з:

- пам'ятками історії: Скит Манявський, Пнівський замок;
- унікальними природними об'єктами таких як Манявський і Бухтівецький водоспад, Старунський грязевий вулкан.

Також, для знайомства з природними пам'ятками у гірських районах Івано-Франківської області можна запропонувати туристичні походи: «Пам'ятками природи Яремче», «Заповідними стежками Чорногори», «По Центральних Горганах», «По Гринявських горах», «Покутськими Карпатами», «На гору Хом'як» та інші [7, с. 91-96].

Висновки. Отже, проведене дослідження дозволило з'ясувати, що процес виховання є довготривалим та вимагає системного підходу. Він включає в себе багато аспектів. Проте, сьогодні вноситься свої корективи в усталені парадигми виховання. Першочерговим напрямком виховної роботи стало національне виховання, яке повинно здійснюватись різноманітними методами та засобами. Одночасно можна стверджувати, що національно-патріотичне виховання студентської молоді доцільно здійснювати засобами туристичної діяльності, зокрема, під час проведення туристичних походів.

Література

1. Савицька, О.В., Співак, Л.М. (2011). Етнопсихологія: Навч. посібн., *Київ: Каравела*, 264 с.
2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. http://gu.osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/
3. Костриця, М. (2006). Внесок Івана Франка в розвиток географічного краєзнавства. *Краєзнавство. Географія. Туризм*, (27-28), 30-34.
4. Луцький, Я. (2003). Український краєзнавчо-туристичний рух у Галичині (1830-1939 рр.). *Івано-Франківськ: [б. в.]*, 160 с.
5. Науменко Р., Цвірова Т. (2004). Краєзнавство і туризм у позашкільних закладах: сторінки історії. *Рідна школа*, 1. 58-59.
6. Троценко Т. (2006). Формування моральних якостей молодших школярів у процесі туристсько-краєзнавчої роботи. *Гуманітарний вісник державного*

вищого навчального закладу Переяслав-Хмельницького ДПУ імені Григорія Сковороди : науково теоретичний збірник. Спец. вип. : Педагогіка. Тернопіль : Астон, 170–177.

7. Маланюк Т. (2010). Краєзнавство і туризм : навч. посібник. Івано-Франківськ. : Друк СПД І.О. Іванців, 200 с.

*Побута Катерина Володимирівна,
студентка групи Т-11(б) спеціальності 242 «Туризм»
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник:*

*Гуцал Людмила Антонівна,
в.о. завідувача кафедри туризму, теорії і методики
фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
кандидат педагогічних наук, доцент*

ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СЕЛИЩА САТАНІВ

Вступ. Сільський туризм набуває все більшого значення в контексті розвитку туристичної галузі. Інтерес споживачів до природних та культурних ресурсів сільської місцевості зростає, що відкриває широкі можливості для розвитку туристичного бізнесу та підвищення соціально-економічного рівня сільських територій [1]. У цьому контексті вивчення туристичного потенціалу конкретних сіл є актуальним напрямом наукових досліджень. Однак, не всі села мають однаковий потенціал для розвитку сільського туризму. Деякі з них мають багатий культурний спадок, унікальні природні ландшафти або специфічні традиції, які можуть бути привабливими для туристів. Селище Сатанів є одним із таких потенційно привабливих об'єктів для розвитку сільського туризму в Україні [2]. Проте, не вивчено повною мірою туристичний потенціал цього конкретного села, включаючи його культурні, історичні та природні особливості, а також існуючі інфраструктурні можливості та перешкоди для розвитку туризму.

Мета статті – дослідити історичний та природно-лікувальний туристичний потенціал селища Сатанів.

Результати дослідження. Сатанів відомий з 1404 року, і його історія багата. Він розвивався як прикордонне містечко польсько-литовської держави. Найперше Сатанів привертає увагу своєю містичною назвою. Версій її походження аж три. За однією, назва містечка походить від слова «сат» – велике село. За іншою - від римського слова «Sat an non». Оскільки на території нинішнього Сатанова археологи знайшли нахідки багато давньоримських монет та інших речей, це дає підстави стверджувати, що місто засноване ще римлянами. За третьою версією, турецькі яничари після невдалих спроб його завоювати назвали густу лісну околицю поселенням «клятого місяця».

Однією з історичних пам'яток селища Сатанів є Свято-Троїцький монастир, який є пам'яткою архітектури 16 сторіччя. Раніше монастир був "лікувальницею" для хворих, яких сюди приносили вранці і залишали біля воріт. Недужих зцілювали водою з монастирського джерела. У 1924 році монастир закрили, проте

люди все одно приходили сюди по цілощю воду. Аби геть відбити людям охоту відвідувати це святе місце, джерело в 1927 році замулили і закидали камінням [3]. Ще одне видатне місце у монастирі - це цілющий камінь подвигу, розташований у першій печерній церкві. За легендою, "кандидати" на посвяту у перші ченці мали пройти випробування: протримати цілу ніч з молитвою, стоячи на колінах на цьому камені подвигу так, щоб їхні ноги не торкалися землі. Ті, хто зміг витримати, були прийняті у монастир, а іншим казали: «Духом слабкий, іди в мир». Були випадки зцілення від хвороб ніг, про що свідчить залишене поруч взуття тих, хто отримав полегшення завдяки цьому каменю.

Поруч із Свято-Троїцьким монастирем знаходиться заповідник Медобори. Місцеві краєвиди схожі на пейзажі Північної Америки. Сатанів вважається одним із найкращих курортних місць Поділля. Місцеву лікувальну воду називають збручанською «Нафтусею». Вона має виражену протизапальну, жовчегінну та детоксикаційну дію. Науковці довели, що вона не має аналогів, і її унікальність полягає в тому, що до складу води входить також фосфор та цінні мікроелементи, які є в кістковому та головному мозку людини. Місцеві мешканці пояснюють такі властивості чистими екологічними умовами заповідника Медобори та унікальним мікрокліматом і природою цих місць [4].

У Сатанові також розташовані славнозвісні Товтри. Товтри – місцева назва скелястої дугоподібної гряди, висота якої сягає в середньому 400 метрів над рівнем моря. Національний природний парк "Подільські Товтри" загальною площею 261316 гектарів було створено відповідно до Указу Президента України від 27 червня 1996 року. У межах парку росте майже 1700 видів рослин, з яких близько 300 - ендемічні та субендемічні подільські види, а також реліктові та рідкісні рослини, що загалом є унікальним набором генофонду. Велику цінність і значимість для рекреаційного господарства національного природного парку "Подільські Товтри" становить запас мінеральних вод. Подільські Товтри не мають аналога в Європі і унікальні за своєю природою. У світі деякими аналогами можуть служити лише схожі за зовнішніми геологічними ознаками скелясті гряди у Великій Британії та США [2, 3].

Сатанів приваблює туристів не лише духовними враженнями, а й можливістю оздоровлення та відновлення сил. Здорова лікувальна вода, мальовничі пейзажі, та специфічний мікроклімат роблять Сатанів одним із перевірених курортних місць Поділля, яке приваблює туристів з усього світу. Селище славиться своїм бальнеологічним курорт «Сатанів». Сам бальнеологічний курорт Сатанів розташований в 2 км. від Сатанова на межі Хмельницької та Тернопільської обл. на р. Збруч. Курорт Сатанів розташований у лісовій зоні на території Національного природного парку «Подільські Товтри» та межує з Медоборами (Тернопільська обл.). Історія створення санаторію оповита легендами і є дуже цікавою. Існує легенда, що монах відлюдник лікував хворих мешканців Сатанова та околиць живою водою. Звали цього монаха Василь, проживав він у двох келіях, які були розміщені в печері, вирубаній у вапняковій скелі. Біля печери монаха і досі б'ють чотири джерела, води яких стікають у Збруч. Ці джерела стали називати святими, завдяки їхнім цілющим властивостям. Воду з одного джерела використовують для промивання хворих очей, з другого – для лікування нервової системи, третього – захворювань серця,

четвертого – купання та загального оздоровлення. Слава про живу воду передавалася із вуст в уста не одне століття [5].

Санаторії Сатанова, також відіграють важливу роль у формуванні туристичного потенціалу селища. Розкинувшись серед живописних ландшафтів та обдарованих природними джерелами, ці санаторії є не лише місцем відпочинку, але й центрами, де надаються якісні медичні послуги та лікувальні процедури. За роки свого існування вони зарекомендували себе як місця, де можна не лише відновити здоров'я, а й насолодитися неповторною красою природи та збагатити своє життя новими враженнями.

Санаторій «Аква Віта» представляє собою визначний заклад в галузі оздоровлення, розташований у мальовничій місцевості, що часто порівнюють з Маленькою Швейцарією. Його слава базується не лише на природних красках, але й на неперевершених лікувальних можливостях, які пропонуються тут. Відмінною особливістю санаторію є його спроможність допомагати людям з різними ендокринними та обмінними захворюваннями, а також проблемами видільної та обмінної систем. Забезпечуючи висококваліфікований медичний персонал та повний спектр діагностичних та лікувальних послуг, санаторій «Аква Віта» створює комфортні умови для відновлення здоров'я та відпочинку гостей будь-якого віку. Локалізоване всього за кілька кроків від санаторію джерело унікальної мінеральної води надає можливість споживачам насолодитися її корисним впливом. Поряд з тим, санаторій пропонує вишукане харчування, включаючи смачні страви української кухні, що доповнюють загальний відпочинок і сприяють збереженню здоров'я. Згаданий санаторій є лише одним із представників важливого кластеру закладів оздоровлення у Сатанові. Враховуючи його історичну цінність, високий рівень обслуговування та ефективність лікувальних процедур, можна зробити висновок про значущий внесок санаторіїв у збереження здоров'я та підвищення якості життя населення цього регіону [6].

Санаторій «Збруч» є невід'ємною складовою багатогранної системи медичного оздоровлення та реабілітації на території Хмельницької області. Відкритий у 1986 році, він зарекомендував себе як справжній оазис здоров'я в прекрасних ландшафтах Подільської природи. Однією з ключових особливостей санаторію «Збруч» є його спеціалізація на урологічному профілі, хворобах травлення, кістковій системі та реабілітації після променевої терапії. Це означає, що заклад обладнаний необхідними засобами та медичним персоналом для надання якісної допомоги пацієнтам з різноманітними захворюваннями у вказаних областях. Окрім цього, санаторій відзначається своєю вмісткістю, оскільки одночасно тут можуть перебувати до 100 осіб. Це забезпечує можливість широкого доступу до лікування та оздоровлення для багатьох пацієнтів, які шукають якісні медичні послуги у сприятливому середовищі. Усе це робить санаторій «Збруч» вагомим фактором у розвитку медичного туризму та підтримці здоров'я населення регіону. Його внесок у забезпечення якості медичних послуг та сприяння здоров'ю громадян заслуговує на високу оцінку та визнання [6].

Санаторій «Перлина Поділля» - це не лише місце відпочинку, але й археологічний та природний комплекс, що втілює в собі багатозаровий досвід оздоровлення та культурного відпочинку. Знаходячись на території, насиченій

історією та природною красою Поділля, санаторій заслуговує на увагу не лише через свою назву, але й через унікальність своїх ресурсів. Заснований у 2005 році, цей санаторій приваблює гостей своєю великою територією, що омивається зеленою рослинністю. У поєднанні з численними археологічними пам'ятками, які переплітаються з ландшафтом, санаторій стає непересічним місцем для відпочинку та пізнання. Одним із головних активів санаторію є його джерело мінеральної води, розташоване в безпосередній близькості. Це дозволяє гостям насолоджуватися корисними властивостями цієї води, що сприяє загальному оздоровленню та підтримці здоров'я. Крім того, для відвідувачів організовуються різноманітні пішідні тури, які дозволяють долучитися до вивчення природних та культурних багатств регіону. Ці маршрути стають не лише засобом розваги, але й можливістю для фізичного відновлення та підвищення рівня енергії. Таким чином, санаторій «Перлина Поділля» представляє собою гармонійне поєднання культурного та природного спадщини, яке дарує гостям неповторні враження та сприяє покращенню їхнього здоров'я та самопочуття [4, 6].

Висновки. Селище Сатанів характеризується не лише своєю природною красою та історичним спадщиною, але й наявністю різноманітних оздоровчих ресурсів, які приваблюють як вітчизняних, так і зарубіжних туристів. Унікальність мінеральних джерел, ландшафтні особливості та культурні пам'ятки роблять Сатанів привабливим для різних категорій туристів – від любителів активного відпочинку до шанувальників історії та культури. Розвиток інфраструктури, залучення інвестицій та вдосконалення маркетингових стратегій можуть значно підвищити туристичну привабливість Сатанова та сприяти його подальшому розвитку.

Література

1. Мозолєв, О.М. (2022). Сучасний стан та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Україні. The VI International Scientific and Practical Conference «Innovations technologies in science and practice», February 15 – 18, 2022, Haifa, Israel. С. 576-579.
2. Мисько, В., & Придаткевич, С. (2020). Туристично-рекреаційні ресурси як важливий чинник розвитку сучасного туризму регіону (на прикладі національного природного парку «Подільські Товтри»), 252-264.
3. Томілович, Л. В., Єрзіна, І. В., Гайда, М. П., & Фічук, Е. В. (2016). Проблеми дослідження та збереження об'єктів культурної спадщини смт. Сатанів (Хмельницька обл.). *Праці Центру пам'яткознавства*, (30), 36-53.
4. Шудляк, Н. О. (2016). Цілющі джерела–православні святині Хмельниччини. *Молодий вчений*, (9), 182-187.
5. Цишек, О. В. (2018). Проблеми та перспективи розвитку бальнеологічного курорту Сатанів. *Навчально-науковий інститут економіки та бізнес-освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*, 316-323.
6. Бронєцький, Р. (2009). Курорт Сатанів: сучасний функціональний стан та перспективи розвитку. *Рекреаційна географія і туризм. Наукові записки*. (2), 42-49.

*Романовська Софія Андріївна,
студентка групи Т-11(б) спеціальності 242 «Туризм»
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник:
Ацеґейда Інна Павлівна,
старший викладач кафедри туризму, теорії і методики
фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Вступ. Розвиток реабілітаційного туризму на території України є важливим з погляду поліпшення якості життя осіб з обмеженими можливостями. Це сприяє їхній соціальній інтеграції, забезпечує доступ до медичних та реабілітаційних послуг у сприятливому туристичному середовищі, а також сприяє розвитку туристичної індустрії та підвищенню зайнятості [1]. З початком війни, актуальною проблемою стає розвиток і покращення реабілітаційних центрів для осіб, які зазнали травм та стали людьми з обмеженими фізичними можливостями.

Мета статті. Розглянути перспективи розвитку реабілітаційного туризму на території України, визначити напрями покращення реабілітаційних центрів в Україні в період воєнного стану.

Результати дослідження. Розвиток туризму на території України має значний потенціал, оскільки країна має багатий культурний, історичний, та природний ресурс.

Реабілітаційний туризм важливий для України з кількох причин. По-перше, він сприяє розвитку стандартів інклюзивності та соціальної справедливості, надаючи особам з обмеженими можливостями можливість насолоджуватися туристичними подорожами та отримувати необхідні реабілітаційні послуги. По-друге, з початком воєнних дій в Україні значно зросла кількість людей, яким потрібна реабілітація. По-третє, це сприяє створенню позитивного іміджу країни, демонструючи гостинність та турпотенціал, що може привертати туристів з усього світу [2].

Однією з проблем реабілітаційного туризму в Україні є недостатня розвиненість інфраструктури для людей з обмеженими можливостями. Брак адаптованих готелів, транспортних засобів та туристичних об'єктів ускладнює доступ для осіб з різними видами інвалідності. Додатково, потребує уваги підвищення обізнаності серед громадян та бізнесу щодо важливості реабілітаційного туризму та переваг, які він може принести для всієї громади [3].

Розвиток реабілітаційного туризму на території України має великий потенціал і може приносити численні переваги для різних соціальних груп:

- Соціальна інтеграція: Реабілітаційний туризм дозволяє людям з обмеженими можливостями брати участь у повноцінному житті та спілкуванні з іншими людьми, що сприяє їхній соціальній інтеграції та підвищенню самоповаги.

- Підвищення якості життя: Відпочинок в спеціалізованих санаторіях, готелях та курортах з реабілітаційними послугами допомагає відновити здоров'я, покращити фізичний стан та психологічний комфорт.

- Розвиток туристичної індустрії: Розвиток інфраструктури для реабілітаційного туризму стимулює зростання туристичної галузі та забезпечує нові можливості для бізнесу та інвестицій.

- Популяризація туризму в Україні: Реабілітаційний туризм може привернути увагу іноземних туристів, що сприятиме підвищенню міжнародного туристичного потоку в Україну та позитивно вплине на її імідж у світі.

- Створення робочих місць: Розвиток сфери реабілітаційного туризму сприяє створенню нових робочих місць у готельному бізнесі, медичній сфері, транспорті та інших галузях, що сприяє економічному зростанню [4].

Для ефективного розвитку реабілітаційного туризму в Україні необхідно залучати державні та приватні ресурси для покращення інфраструктури, розробляти стандарти та сертифікаційні вимоги, а також проводити інформаційну та освітню роботу серед населення.

Актуальність розвитку реабілітаційного туризму під час війни стає особливо важливою через наступні причини:

- Фізична та психологічна реабілітація поранених: Учасники воєнних конфліктів часто отримують серйозні травми, які потребують довготривалої медичної реабілітації. Реабілітаційні програми, які включають в себе фізичну терапію, психологічну підтримку та інші методи, можуть допомогти їм швидше повернутися до повноцінного життя.

- Підтримка для ветеранів: Ветерани війни часто стикаються з фізичними, психологічними та соціальними проблемами. Реабілітаційні програми можуть надати їм необхідну підтримку та допомогу в адаптації до цивільного життя.

- Підтримка для сімей військовослужбовців: Реабілітаційний туризм може надати можливість сім'ям військовослужбовців відпочити та відновити сили після стресового періоду воєнних дій.

- Підвищення національного духу та патріотизму: Реабілітаційні програми можуть виступити як символ підтримки ветеранів та виявлення патріотизму, що сприяє формуванню єдності та підтримці військових.

- Міжнародна співпраця та підтримка: Реабілітаційні програми під час воєнних конфліктів можуть впроваджуватися за участю міжнародних організацій та фондів, що сприяє підвищенню обсягів допомоги та підтримки для постраждалих [5].

Розвиток реабілітаційних центрів в Україні є важливим завданням, яке спрямоване на покращення якості життя людей з обмеженими можливостями та тих, хто потребує підтримки у відновленні здоров'я після травм, поранень або хвороб [6].

Основними напрямки розвитку реабілітаційних центрів на території України є:

- Розширення інфраструктури: Потрібно забезпечити наявність достатньої кількості реабілітаційних центрів у різних регіонах країни, щоб забезпечити доступність послуг для всіх громадян.

- Модернізація обладнання та методів реабілітації: Важливо забезпечити центри сучасними медичними приладами, технологіями та методиками реабілітації, що дозволить досягти кращих результатів у відновленні пацієнтів.

- Підвищення кваліфікації медичного персоналу: Забезпечення належного рівня підготовки лікарів, фізіотерапевтів, психологів та інших спеціалістів, які працюють у реабілітаційних центрах, дозволить забезпечити ефективну медичну допомогу та підтримку.

- Створення центрів з реабілітації ветеранів та осіб, які постраждали внаслідок воєнних дій: Оскільки в Україні є значна кількість ветеранів та осіб, які постраждали внаслідок воєнних дій, важливо розробити та реалізувати програми реабілітації, спрямовані на їхнє фізичне та психологічне відновлення.

- Підтримка реабілітаційного туризму.

Висновки. Реабілітаційний туризм під час війни може стати важливим інструментом для підтримки постраждалих осіб та сприяти їхньому фізичному, психологічному та соціальному відновленню. Розвиток реабілітаційних центрів в Україні є важливим кроком на шляху до покращення медичної допомоги та підтримки людей з обмеженими можливостями та тих, хто потребує реабілітації. Покращення роботи реабілітаційних центрів є дуже актуальним завданням для нашої країни, оскільки підвищується потреба у медичній допомозі та реабілітації для постраждалих у воєнних діях. Розвиток реабілітаційного туризму в Україні може стати додатковим стимулом для розвитку реабілітаційних центрів, а також дозволить залучити інвестиції у цю галузь та сприяти підвищенню якості послуг.

Література

1. Безугла, Л., Белобородова, М., & Герасименко, Т. (2022). Формування інклюзивно-реабілітаційного туризму в Україні. *Інновації та технології в сфері послуг і харчування*, 2(6), 20-25.
2. Стесенко З.Д., Мозолєв О.М. (2021). Інклюзивний туризм: сутність та специфіка його організації. Актуальні проблеми розвитку освіти в сфері туризму, фізичної культури та спорту : матеріали IV всеукр. наук-практ. конф. (Хмельницький, 26 лютого 2021 р.) : ХГПА, 144–149.
3. Мозолєв, О.М. (2021). Вимоги до організації та надання послуг у інклюзивному туризмі. *Збірник наукових праць SCIENTIA*. Valencia, Kingdom of Spain: European Scientific Platform, 48-51.
4. Лесков, В. (2008). Соціально-психологічна реабілітація військовослужбовців із районів військових конфліктів. *Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького*.
5. Дмитришин, М. В. (2023). Можливості розвитку сталого туризму під час війни. *Сталий розвиток туризму на засадах партнерства: освіта, наука, практика: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (23-24 листопада 2023 р.)* Львів: ЛТЕУ, 2023. 210 с.
6. Кравчук, Л. С. (2022). Сучасний стан розвитку туризму для людей з обмеженими фізичними можливостями в Україні. *Актуальні проблеми розвитку освіти в сфері туризму, фізичної культури та спорту: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Хмельницький, 5-6 квітня 2022 р.)* – Хмельницький: ФОП Цюпак А.А. 42-44.

*Стихальська Ангеліна Володимирівна,
студентка групи Т-41 гуманітарного факультету
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник:
Долинська Олеся Олегівна,
доцент кафедри туризму, теорії і методики
фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
доктор філософії, доцент*

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОВЕДЕННЯ ЕКСКУРСІЇ

Вступ. Сучасна екскурсійна діяльність включає багато функцій, серед яких основними є організація культурного дозвілля населення, патріотичне виховання, формування світогляду та інтересів особистості. Ознайомлення іноземних гостей з культурною та природною спадщиною різних туристичних місць зазвичай здійснюється за допомогою тематичних екскурсійних програм. Гід формує враження про відвідувану місцевість.

Мета статті – розглянути сучасні технології організації і проведення екскурсій.

Результати дослідження. Екскурсія – це організована подорож або пояснювальна екскурсійна програма, під час якої група людей, керована провідником або екскурсоводом, відвідує певні місця чи об'єкти з метою отримання інформації, навчання або розваг. Екскурсії можуть бути різноманітними за тематикою та тривалістю: від оглядових екскурсій по історичних або культурних пам'ятках до спеціалізованих екскурсій, таких як гастрономічні, природничі, археологічні та інші. Основна мета екскурсії – надати учасникам цікаву та пізнавальну інформацію про відвідувані місця або об'єкти [1].

Екскурсії, як спосіб вивчення інших місць та культур, є не лише популярними, але й невід'ємною частиною багатьох навчальних та розважальних туристичних програм. Завдяки сучасним технологіям організації та проведення екскурсій перетворюються на захопливий та надзвичайно ефективний процес [2].

Екскурсії можуть бути різноманітними. Існує безліч варіантів екскурсій. Умовно можна розділити екскурсії на такі типи екскурсій, які можуть задовольнити різні інтереси та потреби:

1) Екскурсії по культурних пам'ятках. Екскурсії спрямовані на вивчення історії, мистецтва, архітектури та культурних традицій певного місця чи регіону. Вони можуть включати відвідування музеїв, пам'ятників, храмів, церков, а також участь у тематичних екскурсій з місцевими експертами.

2) Екскурсії на природі. Екскурсії розроблені для вивчення природної краси, вивчення екосистеми та біорізноманіття. Вони можуть включати піші походи, велопрогулянки, екскурсії на човнах або каяках, а також джип-тури по національних парках та заповідниках.

3) Гастрономічні Експерсії. Експерсії спрямовані на вивчення місцевої кухні та ознайомлення з культурою харчування. Вони можуть включати відвідування ресторанів, кав'ярень, місцевих ринків, винних погребів або фермерських ринків для спроби місцевих страв та напоїв.

4) Пригодницькі Експерсії. Експерсії призначені для бажаючих активного відпочинку. Вони можуть включати сплав по гірських річках, джип-тури в екстремальних умовах.

5) Тематичні Експерсії. Експерсії орієнтовані на конкретні теми або інтереси, такі як література, археологія, військова історія, виноробство, або фотографія. Вони можуть включати експерсії до місць, пов'язаних з важливими подіями або особистостями, а також майстер-класи та лекції від експертів з вибраної тематики.

Ці типи експерсій лише дотичні до широкого спектру можливостей, які доступні для тих, хто прагне відкрити нові місця, дослідити різні культури та збагатити свій досвід подорожей.

Сучасні технології перетворюють експерсії в захопливий та інноваційний досвід.

Використання доповненої реальності дозволяє накладати віртуальний контент на реальний світ. Це може бути корисно для експерсій, оскільки учасники можуть переглядати інформацію про місце, в якому вони знаходяться, просто спрямовуючи камеру свого смартфона або планшета на певний об'єкт або локацію. Використання соціальних мереж відіграє важливу роль у просуванні та організації експерсій. Компанії, що організують експерсії, можуть використовувати платформи, такі як Instagram, Facebook або Twitter, для реклами, спілкування з клієнтами та обміну цікавим контентом. Розвиток мобільних технологій привів до появи різноманітних додатків та платформ, спеціально створених для організації та проведення експерсій. Ці додатки можуть надавати інформацію про історію, культуру та цікаві факти про місця, які відвідуються. Крім того, вони можуть бути інтерактивними, дозволяючи учасникам взаємодіяти з контентом та навіть створювати власний маршрут експерсії [3].

Висновки. Загальний аналіз проблем і перспектив розвитку туризму в малих містах і селах України свідчить про необхідність системного підходу до вирішення складних завдань, що постають перед цими регіонами. Важливо відзначити, що розвиток туризму в селах і малих містах має потенціал не тільки для залучення інвестицій і створення робочих місць, але й для збереження культурної спадщини, збагачення місцевого життя та покращення якості життя людей. Досягнення цих цілей потребує активного державного втручання, розвитку партнерства між владою, бізнесом та державними органами, а також впровадження кращих практик та інноваційних підходів до розвитку туристичної інфраструктури та послуг.

Незважаючи на існуючі проблеми, розвиток туризму в малих містах і селах має великий потенціал для забезпечення сталого розвитку цих територій та гармонізації інтересів місцевого населення, туристів і бізнесу. Правильні зусилля та інвестиції можуть зробити малі міста та села привабливими туристичними напрямками, зберігаючи при цьому свою унікальність та автентичність.

Література

1. Долинська, О.О. Шоробура, І.М., Біницька, О.П. (2023). Інновації в туризмі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія. Тернопіль.* 2(55), 58-64.
2. Король, О.Д. (2016). Організація екскурсійних послуг у туризмі. *Навчально-методичний посібник. Чернівці: Чернівецький національний університет.*
3. Кудінова, І.П., Нечипоренко, А.О. (2019). Матеріали І Міжнар. наук.-практ. конф. «Телекомунікаційний простір ХХІ сторіччя: ринок, держава, бізнес» Київ: Навчально-науковий інститут менеджменту та підприємництва ДУТ, 339-343.

*Столяр Валентина Антонівна,
доцент кафедри природничо-математичних дисциплін
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
кандидат педагогічних наук, доцент*

ОРГАНІЗАЦІЯ СТАТИСТИЧНИХ СПОСТЕРЕЖЕНЬ

Вступ. Покращення економічного становища кожної родини безумовно сприяє зростанню попиту в туризмі. Усі процеси, пов'язані з рухом матеріальних та людських ресурсів, мають бути проаналізовані. В основі практично всіх досліджень як внутрішнього, так і міжнародного туризму, лежать статистичні дані.

Статистичні дослідження проводять для того, щоб виявити, як туризм впливає на економіку країни, на платіжний баланс, а також для виявлення основних напрямків та тенденцій розвитку туризму для планування його матеріально-технічної бази, проведення маркетингових досліджень та просування продукту до потенційних споживачів. Тому питання статистичного обліку є важливим у вивченні сфери туризму.

Мета статті - є систематизація питань, пов'язаних з першим етапом статистичного дослідження в туризмі – статистичним спостереженням.

Результати досліджень. У Законі України «Про туризм» висвітлено основні цілі наукових досліджень у відповідній сфері діяльності. Підкреслено необхідність розробки «методик класифікацій та оцінки туристичних ресурсів», необхідність розвитку «статистичного обліку та звітності в галузі туризму», аналізу тенденцій та перспектив його розвитку [1].

Відповідно до Закону України «Про туризм» та з врахуванням рекомендацій зі статистики туризму Всесвітньої туристичної організації, в Україні розроблено Методику розрахунку обсягів туристичної діяльності [2]. Методика визначає систему показників, єдиних за змістом та порівнянних на всіх рівнях державного управління в Україні та на міжнародному рівні, що характеризують обсяги туристичної діяльності та вплив туризму на економіку регіону [3, 4].

На всіх стадіях статистичного дослідження сфери туризму виникають проблеми, що пов'язані з особливостями даного об'єкту дослідження. Для аналізу руху фінансових, матеріальних ресурсів туристичних підприємств у більшості випадків достатньо використовувати таку форму спостереження, як

звітність, але широке коло спостережень в туризмі пов'язане із спеціально організованими обстеженнями. Розглянемо, які форми, види, способи спостереження можна використовувати для різних напрямків дослідження і які можливості дає діюча в Україні Програма вибіркового опитування туристів [6].

Статистика туризму має давати кількісну оцінку всім явищам та процесам у сфері туризму. Тому на неї і покладено завдання організації та проведення статистичного спостереження в туризмі. Основними напрямками статистичних досліджень туризму є: іноземний (в'їзний) туризм; зарубіжний (виїзний) туризм; внутрішній туризм; туристична індустрія.

Будь-яке статистичне дослідження проводять у три етапи: збирання інформації, яке здійснюється методом статистичного спостереження; статистичне зведення матеріалів спостереження; аналіз дослідження.

Важливим елементом першого етапу є визначення об'єкту спостереження: міжнародні відвідувачі; внутрішні відвідувачі; цілі та тривалість перебування або поїздки; перевезення відвідувачів (екскурсії); пропозиції в сфері туризму; надання послуг відвідувачам; доходи, які отримують від діяльності; обсяги наданих послуг; зайнятість у сфері туризму; інвестиції; наукові дослідження в сфері туризму.

Об'єкт спостереження як сукупність складається з окремих елементів – одиниць спостереження. Вибір одиниць спостереження залежить від цілей дослідження. Наприклад, одиницями спостереження при дослідженні пропозицій в сфері туризму можуть бути: підприємства, які виробляють продукцію для сфери туризму; будівельні організації, які здійснюють будівництво об'єктів туризму; підприємства оптової та роздрібною торгівлі; засоби розміщення туристів; засоби транспорту за видами; туристичні агентства, туроператори; організації фінансового посередництва; органи державного управління; підприємства з організації відпочинку, розваг і культури; навчальні заклади; інші підприємства й організації, що надають послуги в сфері туризму; домашні господарства [3].

Основними організаційними формами статистичного спостереження, які використовуються в статистиці туризму, є звітність і спеціально організовані спостереження. Розробкою форм державної статистичної звітності в туризмі займається Держкомстат України. Методи збору й обробки, методологія обчислення статистичних показників, що затверджені Держкомстатом, є офіційними статистичними стандартами країни. Ці стандарти забезпечують використання даних державної статистики для прийняття управлінських рішень зацікавленими користувачами, порівнянність показників вітчизняної та міжнародної статистики [5].

Для Державної статистичної звітності у туристичній діяльності існують різні органи, що здійснює статистичне спостереження та спеціальні форми статистичної звітності в туризмі. Потрібно зазначити, що єдиної служби, яка б проводила спостереження, а далі здійснювала загальне дослідження інтенсивності динаміки, структури туристопотоків, структурних зрушень за окремими напрямками, немає.

Крім статистики туристичних потоків, дані форми містять інформацію, що стосується натуральних та вартісних характеристик господарської діяльності готелів, дитячих таборів, санаторно-курортних закладів, музеїв. Проте повною

мірою потреби в статистичній інформації форми статистичної звітності не задовольняють [6].

З метою отримання більш широких, різноманітних даних здійснюються спеціально організовані спостереження. Спеціально організовані спостереження стосуються сфер життя та діяльності, що не охоплюються звітністю та проводяться найчастіше у вигляді несутільного спостереження. Несутільне спостереження поділяється на такі підвиди: вибіркове, основного масиву, монографічне, анкетне, моніторинг. Спеціально організованим систематичним спостереженням за станом явищ чи процесів є моніторинг. Широко використовується в туризмі анкетне спостереження. У 2005 році в Україні було розроблено Програму та з інтервалом у два роки проводилося статистичне спостереження відвідувачів у вигляді вибіркового опитування [7].

Метою даного спостереження стало визначення обсягу туристичних витрат в Україні та за кордоном, а також визначення внеску туризму в загальну величину валового внутрішнього продукту України. Об'єктами обстеження стали туристичні потоки, які становлять сукупність відвідувачів певної категорії, а також окремі відвідувачі.

Після обробки анкет для іноземних відвідувачів було розподілено на групи за сумою: транспортних витрат в Україні; витрат на розміщення в Україні; витрат на інші послуги (оренда автомобіля, екскурсвод, оздоровчі послуги тощо); обміну валюти (готівкою) на гривні; окремих платежів кредитною картою в Україні; наявних гривень при виїзді за межі України.

Таким чином, у результаті анкетного обстеження отримано матеріал, який на основі існуючих форм звітності отримати не можливо. Це стосується інформації про можливість розподілити відвідувачів: за метою відвідання регіону; за видами транспорту, яким користувалися для приїзду в країну та всередині її; за видами послуг та за багатьма іншими ознаками.

Отримані різноманітні групування іноземних відвідувачів, крім аналізу структури за окремими ознаками, дають можливість розраховувати і проаналізувати такі узагальнюючі показники, як середня: кількість ночівель в Україні; кількість ночівель у місцях розміщення; витрати на пальне; ціна путівки до України; витрати на оплату проїзду в межах України; витрати на розміщення; витрати на екскурсвода, на страхові послуги; транспортні витрати; витрати на оздоровчі послуги та ін.

Аналогічні розрахунки середніх, типових показників можна здійснити за даними розподілів сукупностей внутрішніх та зарубіжних відвідувачів.

Висновки. Туристичну галузь було розглянуто як об'єкт статистичного вивчення. Особливу увагу було приділено систематизації питань, пов'язаних з статистичним спостереженням. Виділено напрямки досліджень, основні з яких стосуються статистичного вивчення іноземного (в'їзного) туризму, зарубіжного (виїзного), внутрішнього туризму та проблем кількісного оцінювання індустрії туризму. Визначено можливі об'єкти та одиниці спостереження та підкреслено, які форми, види та способи спостереження можуть бути використані при таких дослідженнях. Наведено основні форми статистичної звітності та описано інформацію, яка може бути отримана з них. Зазначено, що основною формою спостереження за явищами та процесами у туризмі є спеціально організовані

обстеження. Розкрито широкі можливості досліджень за даними вибіркового обстеження відвідувачів, яке очолює Державний комітет статистики України.

Література

1. Закон України «Про туризм» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=324%2F95-%E2%F0>.
2. Методика розрахунку обсягів туристичної діяльності. Наказ Державної туристичної адміністрації та Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1128-03>.
3. Милашко О. Г. (2010). Статистика туризму: *Навч. посібник. Одеса: ОДЕУ, ротанпринт*, 168 с.
4. Кущенко О.І. (2017). Статистика туризму: Економічна статистика: навчальний посібник. *Харків, ХНУ імені В.Н. Каразіна*, 344-377.
5. Окландер М. А. (2002). Статистичний моніторинг внеску туризму в економіку території. *Статистика України*, 4, 49-52.
6. Мозолев, О.М. (2021). Критерії розвитку якості освіти у сфері туризму, фізичної культури і спорту. *Multidisciplinary academic research and innovation. Abstracts of XXVII International Scientific and Practical Conference. Amsterdam, Netherlands*. 453-458.
7. Наказ Державного комітету статистики України № 155 – 21.06.2005 «Про вибіркоче опитування відвідувачів (туристів та одноденних відвідувачів) щодо визначення обсягу туристичних витрат в Україні та за кордоном» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-info.biz/legal/basevt/ua-smtttt.htm>.

Хижинська Катерина Анатоліївна
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 242 Туризм
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник:
Біницька Олена Петрівна,
проректор з економічних питань,
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
кандидат економічних наук, доцент

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ: ІННОВАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Вступ. Туризм, як сфера постійно розвивається, туристів стає більше, тож вивчення проблем цифрової трансформації туристичного бізнесу, його інновацій та перспектив є важливим, оскільки це дозволяє підприємствам зберігати конкурентоспроможність в умовах стрімкого технологічного розвитку. Розробка стратегій для успішної імплементації цифрових інновацій покращує якість обслуговування та сприяє ефективній взаємодії з клієнтами [1, 2].

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика цифрової трансформації туристичного бізнесу є предметом дослідження багатьох науковців, таких як: Задоротної О., Кагерман Х., Остерле Х., Вольфа А., Порша Н. та інших.

У своїх роботах вони розглядають різні аспекти цієї проблеми, зокрема:

- вплив цифрових технологій на туристичну індустрію [3];
- встановлення основних напрямків вдосконалення цифрової трансформації туристичного бізнесу [4];
- висвітлення перспектив розвитку системи цифрової трансформації туризму[5].

Мета статті – аналіз цифрової трансформації туристичного бізнесу, дослідження інновацій та перспектив розвитку.

Результати дослідження. Цифрова трансформація туристичного бізнесу є невідворотним процесом, який має значний вплив на всі аспекти індустрії. Завдяки цифровим технологіям туристи можуть отримувати доступ до інформації та взаємодіяти з послугами у будь-якому місці та в будь-який час. Це відкриває нові можливості для інновацій у туристичному бізнесі, сприяючи розвитку персоналізації туристичних послуг, розвитку інтерактивної взаємодії туристів з туроператорами, а також оптимізації бізнес-процесів [3].

Досягнення мети дослідження вимагає рішення наступних завдань:

1. *Аналіз існуючих технологій.* Важливо ретельно проаналізувати існуючі технології, які вже успішно впроваджуються в туризмі. Спеціальний акцент слід зробити на їхньому впливі на зручність та задоволення потреб туристів. Наприклад, додатки для мобільних пристроїв, онлайн-сервіси бронювання, використання дронів для зйомки туристичних об'єктів тощо.

2. *Вивчення факторів, що впливають на успішність цифрової трансформації.* Аналізуючи досвід інших галузей та успішних туристичних підприємств, важливо визначити фактори, що визначають успіх цифрової трансформації. Це може бути ефективне управління змінами, залучення ключових зацікавлених сторін, адаптабельність до нових технологій та стратегічне планування.

3. *Дослідження досвіду впровадження інновацій в туризмі у світі.* Розгляд кейсів та історій успіху цифрової трансформації у різних країнах дозволяє виявити загальні тенденції та особливості впровадження інновацій у туристичному секторі. Це може включати в себе приклади ефективного використання інтернету речей для створення "розумних" туристичних місць або впровадження розширеної реальності для покращення туристичного досвіду.

4. *Оцінювання переваг та ризиків цифрової трансформації.* Детальний аналіз переваг та ризиків цифрової трансформації є важливим етапом. Визначення позитивних наслідків, таких як підвищення ефективності та конкурентоспроможності, порівняно з потенційними проблемами, такими як витрати на впровадження та можливість виникнення кіберзагроз, допомагає створити збалансований підхід до цифрової трансформації.

Значний вплив на туристичний сектор створюють ключові технологічні інновації, серед яких можна виділити: блокчейн-технології, що відповідають за безпеку та автентичність транзакцій, а також дозволяють створювати нові бізнес-

моделі, наприклад, системи розподілу ключових активів (DLT); великі дані, які використовуються для персоналізації подорожей, прогнозування попиту та розробки нових продуктів і послуг та штучний інтелект (ШІ), що використовуються для автоматизації завдань, персоналізації обслуговування клієнтів та створення інтерактивних туристичних досвідів [5].

Важливим елементом туристичних підприємств є адаптація до стрімкого технологічного розвитку, щоб залишатися конкурентоспроможними. Для цього необхідно:

- швидко реагувати на зміни в індустрії;
- впроваджуючи інноваційні рішення;
- розвивати гнучкі бізнес-моделі, які дозволяють швидко адаптуватися до змін;
- створювати інноваційні стратегії, які відповідають потребам туристів.

Важливу роль у формуванні туристичного попиту відіграють соціальні мережі. Через них туристи можуть отримувати інформацію про туристичні напрямки, ділитися відгуками та рекомендаціями, а також взаємодіяти з туристичними підприємствами, а для персоналізації обслуговування клієнтів в нагоді стане використання штучного інтелекту. Наприклад, чат-боти можуть надавати інформацію та відповідати на запитання туристів, а системи аналізу даних можуть використовуватися для прогнозування потреб клієнтів [6].

Дослідники також виокремлюють ряд проблем та викликів, пов'язаних із впровадженням інновацій у туристичному секторі. Це включає в себе проблеми конфіденційності даних, потребу у великій кількості спеціалізованих фахівців, а також вартість та технічні труднощі при інтеграції нових технологій у вже існуючі структури.

Слід дотримуватись стратегії впровадження інновацій, яка включає:

- a) Планування - визначення цілей та стратегій впровадження інновацій.
- b) Інтеграція - впровадження інновацій у бізнес-процеси.
- c) Оцінка результатів - оцінка ефективності впровадження інновацій.

Цифрова трансформація є прогресуючим процесом, який продовжуватиметься в майбутньому. Вплив цифрових технологій на туристичну індустрію буде лише посилюватися, що призведе до появи нових інноваційних рішень і покращення туристичного досвіду [1, 7].

Висновки. Цифрова трансформація стає невідворотнім процесом, впливаючи на всі аспекти туристичної індустрії. Зміни в способах планування та реалізації подорожей стають можливими завдяки цифровим технологіям, які дозволяють туристам отримати доступ до інформації та взаємодіяти з послугами у будь-якому місці та в будь-який час. Цифрова трансформація відкриває нові можливості для інновацій у туристичному бізнесі, сприяючи розвитку персоналізованих послуг, інтерактивного та захопливого туристичного досвіду, а також оптимізації бізнес-процесів. Компанії, які готові до цих змін та активно впроваджують інновації, визначатимуть успіх у майбутньому, забезпечуючи покращення туристичного досвіду та зберігаючи конкурентоспроможність на ринку.

Література

1. Андрєєва, М.А., Долженко, А.Ю. (2022). Цифрова трансформація туристичного бізнесу: основні напрямки і перспективи. *Вісник державного університету управління*, (2), 113-120.
2. Бойко, О.М. (2022). Цифрова трансформація туристичної індустрії: підходи, виклики та перспективи. *Економіка та держава*, (8), 67-71.
3. Задорожна, О.В. (2022). Цифрова трансформація туристичної індустрії: теоретичні та методичні аспекти. *Актуальні проблеми економіки та управління*, (1), 16-22.
4. Кагерман, Х., Остерле, Х., Вольф, А. (2015). Конкуренція в епоху цифровізації. Нова програма для компаній, урядів і суспільства. *MIT Press*, 288 с.
5. Порш, Н., Хепшельманна, Д. (2014). Як розумні, підключені продукти трансформують конкуренцію. *Harvard Business Review*, 92(11), 64-76.
6. Грабар, М. В. (2021). Основні показники цифрової трансформації міжнародної туристичної індустрії. *Світова економіка та міжнародні відносини. Проблеми економіки* 3 (49), 10-15.
7. Levkulych, V., Chervona, L., Iehupov, M., et al. (2022). Communicative resources of socio-economic development and pedagogical activity in the context of globalization challenges. *SHS Web of Conferences* 141, 03012 (2022) *MTDE 2022*. <https://doi.org/10.1051/shsconf/202214103012>

*Цимбалюк Світлана Миколаївна,
старший викладач кафедри туризму,
теорії і методики фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

РОЛЬ ГЕОКЕШИНГА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ І РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Вступ. Враховуючи шалені темпи насичення інформаційного середовища і занурення людства в мережу Інтернет, комп'ютер та гаджет з кожним роком все важче зацікавити і здивувати чимось новим.

Впровадження інноваційних, інформаційних та комунікаційних технологій у сфері освіти і науки є однією з найважливіших особливостей сьогодення, про що наголошується у Законі України «Про Національну програму інформатизації»[1]. Завданням держави, і зокрема освіти, є навчання молоді користуватися інформаційними технологіями, створення глобальних відкритих освітніх та наукових систем, які б сприяли накопиченню наукових знань і створювали конкурентно спроможного фахівця, від чого значною мірою залежить розвиток країни і її місце у світовій спільноті. Впровадження геокешингу в освітній процес є затребуваним суспільством в умовах сьогодення і є інновацією, яка дозволить підвищити якість освіти [2].

Аналіз досліджень і публікацій. Зарубіжні та вітчизняні фахівці в своїх роботах наголошують про ефективність використання геокешингу в освітньому процесі. Так, про ефективність використання геокешингу в освітньому процесі

закладів дошкільної освіти висловлювалися І. Ніколаєску [3], у закладах шкільної освіти Р. Шевченко, А. Мельник [4], у підготовці фахівців у закладах вищої освіти І. Скрипченко, І. Ліщук, Ю. Драгнев, А.В. Сущенко. Геокешинг може використовуватися для навчання сучасним технологіям не тільки із туризму, які методично формують картографічні вміння та геопросторову компетенцію, а й з географії туризму, рекреаології, організації туристичних і екскурсійних подорожей, країнознавства та краєзнавства [5].

Мета статті – дослідити значення геокешинга в освітньому процесі і розвитку туризму в Україні.

Результати дослідження. Геокешинг – це гра із застосуванням супутникових навігаційних систем, що складається в знаходженні місць за заданими координатами або проходження задалегідь заданого маршруту. Метою гри є розвиток навичок орієнтування на незнайомій місцевості, навичок використання GPS технології, знайомство з мальовничими куточками природи і місцевими пам'ятками, пропаганда здорового і активного способу життя.

Слово «геокешинг» (geocaching) походить від грецького «гео» – Земля і англійського «саше» – схованка. Геокешинг – своєрідна туристична гра, вже завоювала тисячі шанувальників у всьому світі. Це командна гра, в якій присутні: подорож, знаходження місця розташування заданих об'єктів, пошук інформації про об'єкти і відповідей на питання.

В Україні геокешинг зародився у 2006 року, але популярність придбав зовсім недавно. За останні роки геокешинг перетворився з квесту в масове захоплення. У довоєнний час в ньому брало участь більше 4000 українців, а в 2009 році активних гравців було менше сотні. На відміну від українців, закордонні гравці частіше ведуть пошуки по всьому світу. За даними американського співтовариства геокешерів, тільки в Україні знаходиться понад 50 схованок, захованих іноземцями. За правилами гри, тайник рекомендується створювати тільки в місці, яке представляє природний, історичний, культурний, географічний інтерес. При організації гри основне навантаження і конструктивна діяльність була покладена на викладачів з географії та туризму, які відзначали точки, придумували до точок питання і розставляли точки по маршрутах. За кілька років геокешинга гра стала масовим захопленням і сформувала своєрідну субкультуру геокешингу – тематичні зустрічі, вишколи для нових учасників гри з основ GPS-навігації. Формою геокешингу є джипкешинг, або пошук схованок на авто.

Використання геокешинга в освітніх проектах породило напрямок «Освітнього геокешинга», який став дуже популярний в країнах ЄС і останнім часом в Україні.

Освітній геокешинг дозволяє вирішувати наступні завдання:

- опанування новітніх інформаційних та телекомунікаційних технологій(супутникові навігаційні системи (GPS),
- розвиток основних географічних уявлень, знайомство з орієнтуванням на місцевості;
- розвиток дослідницьких вмінь і навичок молоді (вміння визначати проблему, ставити мету, вирішувати проблеми, аналізувати об'єкт або явище, виділяти суттєві знаки і зв'язки, зіставляти різні факти, висувати різні гіпотези,

відбирати засоби для самостійної діяльності, здійснювати експеримент, отримувати певні результати і робити висновки);

- активізація пізнавального процесу, спонукання до виконання творчих завдань;

- формування інтересу до природи через пряме спілкування з нею, сприйняття її краси і різноманіття; розуміння взаємозв'язків у природі і місця людини в ній;

- мовленнєвий розвиток (збагачення словникового запасу спеціальними термінами, удосконалення вміння ставити запитання та логічно і граматично правильно будувати свої відповіді на запитання, вміння підбирати докази і переконання);

- розвиток особистісних характеристик (поява ініціативи, самостійності, вміння співпрацювати з іншим, потреба відстоювати свою точку зору, узгоджувати з іншими тощо) [3, 4].

Завдання, які ставляться перед гравцями можна умовно об'єднати у такі групи:

- завдання на уважність і пошукову активність навколо зазначеної проблеми. Наприклад, знайти по фото якийсь будинок чи пам'ятку;

- завдання на знання історичних фактів і комунікативну активність. Пошук відповіді на питання «Що тут було раніше?» передбачає, що учасники або самі знають історію цих місць або довідаються у місцевих жителів;

- завдання на локальні вимірювання (вимір площі об'єкту тощо). Відповіді на ці запитання можна отримати використовуючи можливості GPS приймача або картку із завданнями щодо орієнтації у просторі;

- завдання направлені на фізичний розвиток (наприклад, подолати відстань стрибками, пройтися по умовній колоді, пролізти тунелем, збити всі кеглі, поцілити м'ячом у круг тощо);

- завдання-мітки – це веселі завдання, які передаються від однієї гри до іншої.

Варіант гри можуть бути різноманітні. Наприклад, замість закладки схованок і подальшого їх знаходження, використовується маршрут проходження по задалегідь заданих точках. На перший погляд, здається, що знайти задану точку за допомогою GPS-приймача просто. Однак точність, з якою GPS приймач визначає позицію, становить кілька десятків метрів. GPS-приймач дозволяє тільки «окреслити» невеликий район місцезнаходження об'єкта. Для більш точного пошуку треба користуватися підказками з опису маршруту. Конкурс-гра спрямована на становлення або вдосконалення:

- навичок роботи з геоінформаційними системами, включаючи, використання GPS навігатора;

- навичок колективної взаємодії в процесі створення загальної творчої роботи (презентації);

- навичок роботи з новітніми інформаційно-комунікаційними технологіями;

- зв'язку з навчальними предметами: інформатика, географія, краєзнавство, історія.

В ході приведення гри містяться наступні компоненти: освітній, оздоровчий, пізнавальний, ігровий та комунікативний.

Проводячи геокешинг у лісі або парку на деревах скотчем закріплюють пронумеровані аркуші паперу (не більше 15 точок, достатньо 7-10). На кожному аркуші записують координати, а потім координати переносять в усі прилади, які будуть брати участь у грі. Учасників ділять на команди за кількістю навігаторів. Команди розігрують точку, яку відвідують першою. Решта точок можна проходити в будь-якому порядку. Це робиться для того, щоб зробити одночасний старт для всіх команд. Як інший варіант можна розглянути старт, коли команди повинні стартувати з інтервалом у декілька хвилин. Командам дається завдання відвідати всі точки якомога швидше, при цьому самостійно обравши оптимальний маршрут послідовного проходження точок. На кожній точці необхідно зробити групове фото, де будуть всі учасники команди (щоб уникнути обману). Після закінчення контрольного часу, який заздалегідь визначається команди повинні фінішувати. Запізнення карається списанням знайдених точок.

Виграє та команда, яка з урахуванням штрафних хвилин витратила менший час на пошук всіх точок. Організатори по ходу гри можуть давати додаткові завдання.

Важливою умовою у грі є правило, яке забороняє командам «втрачати» гравців. Якщо гравець втрачений (відстав або не прийшов на фініш), то команда дискваліфікується.

Український геокешинг відрізняється від світового інтелектуальністю і сприяє розвитку туристичної сфери. Адже в Україні є багато місць не відкритих для туризму і тому важливо, щоб схованки були пов'язані з місцями історичної, географічної чи природної спадщини, а в описі важливо дати інформацію про дане місце. Це збагатить пошуковців духовними знаннями і пробудить інтерес до нових туристичних маршрутів.

Література

1. Закон України «Про Національну програму інформатизації». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>
2. Ставицька, І. В. (2017). Інформаційно-комунікаційні технології в освіті [Електронний ресурс]. *Режим доступу: <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1103>, 11, 6-9.*
3. Ніколаеску І. О. (2019). Творче використання геокешингу в освітньому процесі закладів дошкільної освіти як засобу розвитку дослідницьких умінь дітей старшого дошкільного віку. *Bulletin of the Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University. Series «Pedagogical Sciences»*, 10-11.
4. Мельник А. В. (2013). Сучасні інформаційні технології: GPS-туризм та популяризація туристичної привабливості. *Зб. наук. праць Військового інституту Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*. (39), 337-341.
5. Петросян А. Н., Рудометова Н. П., Безуглова М. С., Корнев А. Н. (2018). Геокешинг и особенности его использования в системе образования и в туризме. *Современные проблемы географии*, Вып. 2. 41-43
6. Мозолев, О.М. (2021). Критерії розвитку якості освіти у сфері туризму, фізичної культури і спорту. *Multidisciplinary academic research and innovation. Abstracts of XXVII International Scientific and Practical Conference. Amsterdam, Netherlands*. 453-458.

Чубрей Олександра Степанівна
професор кафедри економічної географії та екологічного менеджменту
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
доктор педагогічних наук, професор
Галиць Анна
студентка географічного факультету
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ТУРИСТИЧНА ІНДУСТРІЯ ТУРЕЧЧИНИ: АНАЛІЗ ПОТЕНЦІАЛУ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ТУРИСТІВ

Вступ. Будучи важливим культурним маркером часу, населення сегментує свою історію на три етапи: «до війни», «під час війни» та «після війни». Взаємозв'язок між війною та туризмом мало досліджено, але є очевидним негативний вплив не тільки на туризм, а й на економіку та загальний розвиток країни.

Сьогодні туризм і подорожі є одними з основних форм проведення вільного часу більшої частини населення. Кожна країна і кожна територія має свої особливості, які привертають до себе увагу туристів, тобто формують так звану «туристичну привабливість» [1].

Турецька республіка – один з найпопулярніших туристичних напрямків в світі. Щорічно країну відвідують десятки мільйонів туристів. Туреччина має ряд своїх особливостей і є туристично привабливою. Вона зарекомендувала себе як країна з добре розвинутою туристичною інфраструктурою, хорошою якістю обслуговування, великою кількістю напрямків туризму, володіє потужною базою різноманітних туристичних ресурсів, в тому числі унікальних природних, рекреаційних, історико-культурних, архітектурних ресурсів, які привертають увагу туристів зі всього світу.

Українці тут не є виключенням. Турецький туристичний продукт є привабливим для українських туристів в багатьох аспектах.

Метою дослідження є характеристика туристичної привабливості Туреччини для українських туристів, аналіз попиту українців на турецький туристичний продукт.

Результати дослідження. Природньо-рекреаційні ресурси є основними для розвитку туризму в Туреччині. Насамперед, Туреччина має вигідне географічне положення, одне з найбільших морських узбереж'їв у світі, що стає потужним ресурсом для розвитку пляжного туризму та розширення інших видів відпочинку.

Туристів приваблюють також погодні умови на узбережжі Туреччини, де панує субтропічний середземноморський клімат, відомий також як сухі субтропіки. В середині країни панує континентальний клімат, а в горах на сході переважає гірський клімат.

Інтенсивний розвиток туристичної сфери в Туреччині відбувається впродовж останніх 70 років які умовно поділити на декілька етапів:

- ранні роки (1950-1970-ті);
- епоха масового туризму (1980-1990-ті);

- диверсифікація та розвиток напрямків (2000-ні);
- сталий туризм та покращення якості (2010-ті);
- цифрова трансформація та просування (2020-сьогодення).

Впродовж 1950-1970-х років Туреччина пережила значний розвиток у своїй індустрії туризму, заклавши основу для її майбутнього зростання.

Також в цей період Туреччина почала брати участь у міжнародних маркетингових кампаніях для просування своїх туристичних пропозицій. Країна брала участь у туристичних ярмарках і виставках по всьому світу, демонструючи свої пам'ятки та культурну спадщину. Щоб залучити туристів із різних країн, було докладено зусилля, спрямованні переважно на європейські ринки, зокрема таких країн як: Німеччина, Велика Британія та Франція.

На початку 1980-х років Туреччина запровадила значні зміни в політиці, включаючи економічну лібералізацію та ініціативи, орієнтовані на туризм. Уряд запровадив політику залучення іноземних інвестицій, заохочення залучення приватного сектора до розвитку туризму та сприяння міжнародному туризму.

У цей період концепція курортів «все включено» набула популярності. Ці курорти пропонували комплексні пакети відпочинку, включаючи проживання, харчування та різноманітні можливості для відпочинку. Варіанти «все включено» сподобалися туристам, які шукають зручності та співвідношення ціни та якості, що ще більше сприяло зростанню масового туризму в Туреччині.

Незаймані пляжі країни, чиста вода і сприятливий клімат приваблюють туристів, які прагнуть пляжного відпочинку. Водні види спорту, такі як вітрильний спорт, дайвінг і віндсерфінг, набули популярності, пропонуючи додаткові можливості для активного відпочинку відвідувачів.

Хоча масовий туризм переважно зосереджувався на прибережних районах, Туреччина продовжувала популяризувати свою багату культурну спадщину. Були організовані екскурсійні програми та одноденні поїздки з відвідуванням історико-культурних об'єктів, таких як Ефес, Памуккале, Каппадокія, історичних пам'яток Стамбула.

Туреччина також зазнала зростання круїзного туризму в цей період. Великі порти, такі як Стамбул, Ізмір і Кушадаси, стали популярними зупинками для круїзних суден, що плавають у Середземному та Егейському морях. Круїзні туристи мали можливість дослідити прибережні міста Туреччини, відвідати історичні місця та відчутти турецьку гостинність [2].

2000-ті роки знаменуються зростанням популярності пригодницького туризму в Туреччині. Стали популярними такі види діяльності, як походи, альпінізм, рафтинг, парапланеризм і сафарі на джипах.

Туреччина також інвестувала в інфраструктуру гольфу і спортивного туризму протягом цього періоду. Поля для гольфу світового класу були створені в таких місцях, як Белек, Анталія, що приваблює любителів гольфу з усього світу. Спортивні заходи, включаючи міжнародні футбольні матчі та гонки Формули-1, проводилися в Туреччині, що ще більше сприяло розвитку спортивного туризму.

З появою цифрових технологій Туреччина охопила онлайн-платформи та цифровий маркетинг для просування своїх туристичних пропозицій. Країна використовувала соціальні медіа, туристичні веб-сайти та мобільні додатки, щоб

продемонструвати свої пам'ятки, залучити потенційних відвідувачів і забезпечити зручний доступ до інформації та послуг.

У 2010-х роках у Туреччині зростає увага до практики сталого туризму та екологічної обізнаності. Для забезпечення відповідності екологічним стандартам було введено сертифікати сталого туризму та екомаркування. Ці роки були ознаменовані зростанням медичного та оздоровчого туризму в Туреччині. Країна стала популярним місцем для медичних процедур, косметичних операцій та оздоровчих відпочинків. Міжнародні акредитовані медичні заклади, спеціалізовані клініки та термальні курорти задовольняють потреби медичних туристів, які шукають високоякісні медичні послуги.

Через пандемію COVID-19 2020-ий рік став складним як для світової туристичної індустрії, так і для турецької. В країні були застосовані відповідні обмеження задля запобігання розповсюдження вірусу, через що відбувся значний спад у показниках туристичних потоків [3]. За офіційними даними МКТ у 2020-му році країну відвідало 12734213 чол. В подальші 2021-ий і 2022-ий роки показники становили 2471226 і 4456439 чол. відповідно [2].

Натомість кризова ситуація стала поштовхом для подальшої цифрової та інноваційної трансформації. У відповідь на пандемію COVID-19 і обмеження на подорожі індустрія туризму в Туреччині запровадила віртуальні події та цифрові кампанії. Віртуальні тури, вебінари та онлайн-семінари були організовані для демонстрації напрямків, культурного досвіду та кулінарних традицій.

Висновки. Отже, в ході дослідження описано основні етапи розвитку туризму в Туреччині від раннях років (друга половина ХХ ст.) і до сьогодення. Виявлено чинники, що сприяли розвитку туризму в Туреччині. Насамперед це: поступовий розвиток інфраструктури, особливо транспортних сполучень, засоби розміщення та поява нових готельних концепцій, стратегія маркетингу Туреччини на світовому ринку туристичних послуг, зміни в політиці, набуття туризмом масового характеру, поява його нових напрямків, розвиток нових технологій, перехід до сталого туризму, цифрові інновації та трансформації тощо.

Проаналізовано забезпеченість Туреччини туристичними ресурсами, зокрема природно-рекреаційними, які представляють з себе основу розвитку туризму в країні, це рельєф, клімат, природоохоронний фонд, бальнеологічні курорти з їх лікувальними мінеральними водами та термальними джерелами, різноманіття гірськолижних курортів. Також країна багата на історико-культурні, архітектурні, археологічні ресурси які поширені в Стамбулі, Анкарі, та історичних містах давнини Ефесі, Трої, Пергамі.

Визначено основні напрямки туристичної привабливості території Туреччини для українських туристів. Найбільш популярними серед українців є пляжний відпочинок, екскурсійні поїздки та шопінг-тури.

Література

1. Мозолев О.М. Туризм як сучасний вид рекреації студентської молоді. Актуальні проблеми розвитку освіти в сфері туризму, фізичної культури та спорту : матеріали ІV всеукр. наук-практ. конф. (Хмельницький, 26 лютого 2021 р.) : ХГПА, 2021. С. 92–95.

2. Кращі курорти Егейського узбережжя Туреччини. Vitiana / [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://vitiana.com/krashhi-kurorti-egejskogo-uzberezhzhya-turechchini/>
3. Лабораторія геоінформації та туризму. Турецька Республіка / [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.lgtinfo.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=64&Itemid=69&lang=ru

*Шейкіна Діана Олексіївна,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 242 Туризм і рекреація
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Науковий керівник:
Гуцал Людмила Антонівна,
в.о. завідувача кафедри туризму, теорії і методики
фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
кандидат педагогічних наук, доцент*

ІННОВАЦІЇ У РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Вступ. Україна, яка багата культурними та природними ресурсами, стикається із завданням ефективного використання цих потенціалів для розвитку туризму. Постає питання впровадження інноваційних підходів у туристичній галузі, з урахуванням національних особливостей та викликів.

Дослідження та публікації, присвячені інноваціям у туризмі в Україні, демонструють важливість впровадження новаторських рішень для стимулювання розвитку галузі. Однак існують виклики, такі як нестабільність економічної ситуації, відсутність координованої стратегії розвитку та потреба у підтримці малих підприємств. З поміж вітчизняних учених питання інновацій у сфері туризму досліджувались такими вітчизняними та іноземними науковцями, як: Л.М. Ткачук, В.С. Сайчуком, В.С. Новиковим, О.Г. Давидовою, Н.М. Власовою, В.В. Смирновою, Н.Ю. Семенченко, Т.І. Ткаченком, С.В. Мельниченком, М.Г. Бойком та ін.

Мета статті – дослідити сучасний стан та перспективи розвитку туризму в Україні через призму інновацій.

Завдання включають: вивчення існуючих інновацій у туристичній галузі, аналіз їх впливу на економіку та культурну спадщину, а також розробку рекомендацій для подальших кроків у напрямку інноваційного розвитку.

Результати дослідження. Сучасний стан туризму в Україні: огляд основних туристичних напрямків та проблем, що існують в галузі.

Україна, з її розмаїттям природи, багатством історії та культури, пропонує різноманітні туристичні напрямки:

1. Культурний туризм:

- Львів та Київ: центри історії, архітектури та мистецтва.

- Кам'янець-Подільський: старовинне фортецяне місто.
- 2. *Етнічний туризм:*
 - Карпати: зустріч з культурою гуцулів та бойків.
 - Кримські Татари: вивчення традицій та історії.
- 3. *Природний туризм:*
 - Карпати та Кримські Гори: гірські маршрути та екологічно чисті регіони.
 - Озера та Річки: відпочинок на берегах мальовничих водойм.
- 4. *Гастрономічний туризм:*
 - Одеса: морські делікатеси та традиційна українська кухня.
 - Львів: кава, шоколад та унікальні страви.

Проблеми туризму в Україні:

- 1) Інфраструктурні обмеження: дефіцит зручних транспортних зв'язків та відсутність модернізованих готелів.
- 2) Маркетинг та промоція: недостатня реклама та брендування українських туристичних маршрутів.
- 3) Стан інформаційних ресурсів: відсутність сучасних технологічних інструментів для туристів.
- 4) Екологічні проблеми: забруднення природних резерватів та екосистем.
- 5) Потреба у співпраці та координації: низький рівень взаємодії між різними суб'єктами галузі та відсутність єдиної стратегії розвитку [1].

Незважаючи на потенціал туризму в Україні, існують значущі виклики, що ускладнюють його розвиток. Вирішення цих проблем вимагатиме комплексних заходів, спрямованих на поліпшення інфраструктури, рекламу та охорону природи. Збільшення співпраці та координації між різними зацікавленими сторонами буде важливим кроком у напрямку розвитку туризму в Україні.

Інноваційні підходи в українському туризмі: використання технологій для приваблення туристів. Проекти розвитку еко-туризму та культурного обміну.

1. Використання Технологій для Приваблення Туристів:

Технології відіграють ключову роль у привертанні туристів та покращенні їхнього досвіду в Україні.

Мобільні додатки та віртуальна реальність (VR): розробка мобільних додатків, які надають інтерактивну інформацію про туристичні об'єкти та події. Використання VR для віртуальних екскурсій та попереднього перегляду туристичних місць.

Електронні платформи та бронювання: впровадження зручних електронних платформ для бронювання готелів, екскурсій та транспорту. Використання аналітики даних для персоналізації туристичних пакетів та рекомендацій.

Інтерактивні медіа та соціальні мережі: створення якісного вмісту для соціальних мереж, що відображає красу та особливості різних туристичних регіонів. Взаємодія з аудиторією через соціальні платформи для отримання відгуків та рекомендацій [2].

2. Проекти Розвитку Еко-туризму та Культурного Обміну:

Інноваційні проекти спрямовані на збереження природи, розвиток екологічно відповідального туризму та підтримку культурного обміну.

Еко-туризм та сприяння сталому розвитку: розвиток екологічно чистих готелів та курортів. Впровадження програм з відновлення екосистем та енергоефективності.

Програми культурного обміну та місцевий зв'язок: організація обмінних програм для туристів та місцевих жителів для сприяння взаєморозумінню. Створення майданчиків для місцевого ремесла та культурних подій для туристів.

Електронні гіді та інтерактивні виставки: розробка електронних гідів з розширеною реальністю для кращого розуміння історії та культури. Створення інтерактивних музейних виставок, використовуючи сучасні технології [3].

Використання технологій та інноваційних підходів є важливим елементом розвитку туризму в Україні. Це сприяє покращенню якості обслуговування туристів, повертанню нової аудиторії та розвитку сталого еко-туризму. Культурний обмін та взаємодія з місцевими громадами дозволяють створити глибше та більш приємне туристичне досвід [4].

Виклики та Шляхи Подолання: Економічна нестабільність та шляхи залучення інвестицій. Розробка національної стратегії розвитку туризму. Підтримка малих та середніх підприємств у туристичній галузі.

1. Економічна Нестабільність та Залучення Інвестицій:

Виклик: відсутність стабільної економічної ситуації створює обмеження для розвитку туризму та приваблення інвестицій.

Шляхи Подолання:

Створення інвестиційних привабливих умов: урядова підтримка для інвесторів, включаючи спрощений податковий режим та фінансові стимули. Розробка прозорих інвестиційних стратегій та проєктів у туризмі.

Активна маркетингова кампанія: залучення інвесторів через масштабні маркетингові заходи, де демонструється потенціал та переваги інвестицій в туризм.

Розвиток партнерств: укладання партнерських угод з міжнародними та внутрішніми інвестиційними організаціями для забезпечення стабільності та підтримки.

2. Розробка Національної Стратегії Розвитку Туризму:

Виклик: відсутність чіткої стратегії розвитку туризму може призвести до несистематичного підходу та втрати потенціалу.

Шляхи Подолання:

Створення Національного плану розвитку туризму: залучення експертів, включаючи представників туристичної галузі, для розробки стратегії. Визначення конкретних цілей, завдань та показників ефективності.

Інтеграція заходів із сталого розвитку: включення принципів сталого розвитку в національну стратегію розвитку туризму для збереження природних та культурних ресурсів.

Публічна участь та залучення громадськості: проведення консультацій та громадських слухань для залучення думок та ідей місцевого населення до формування стратегії [5].

3. Підтримка Малих та Середніх Підприємств (МСП) у туристичній галузі:

Виклик: малі та середні підприємства (МСП) мають обмежені ресурси та можуть відчувати труднощі у конкурентному середовищі.

Шляхи Подолання: Фінансова підтримка та кредитування: розробка програм підтримки МСП в туристичній галузі через доступні кредити та субсидії.

Навчання та розвиток: організація навчальних та консалтингових програм для МСП щодо ефективного управління та інновацій.

Мережеве збільшення: сприяння створенню мережевих зв'язків та кооперації між МСП у туристичній сфері для спільного розвитку [5].

Розвиток туризму в Україні вимагає системного та узгодженого підходу до вирішення різноманітних викликів. Залучення інвестицій, розробка стратегії та стануть ключовими факторами, що дозволять галузі досягти сталого та збалансованого розвитку [6].

Інновації в туризмі можуть стати ключовим чинником сталого розвитку галузі в Україні. Необхідно активно впроваджувати технологічні та культурні інновації, одночасно вирішуючи виклики економічної та соціальної нестабільності [7, 8].

Висновки. Незважаючи на потенціал туризму в Україні, існують значущі виклики, що ускладнюють його розвиток. Вирішення цих проблем вимагатиме комплексних заходів, спрямованих на поліпшення інфраструктури, рекламу та охорону природи. Збільшення співпраці та координації між різними зацікавленими сторонами буде важливим кроком у напрямку розвитку туризму в Україні. Використання технологій та інноваційних підходів є важливим елементом розвитку туризму в Україні. Це сприяє покращенню якості обслуговування туристів, привертанню нової аудиторії та розвитку сталого еко-туризму.

Культурний обмін та взаємодія з місцевими громадами дозволяють створити глибше та більш приємне туристичне досвід. Розвиток туризму в Україні вимагає системного та узгодженого підходу до вирішення різноманітних викликів. Залучення інвестицій, розробка стратегії та стануть ключовими факторами, що дозволять галузі досягти сталого та збалансованого розвитку.

Література

1. Шинкарук, Л. (2021). Інноваційні підходи до розвитку туризму в Україні. *Освітні обрії*. 1(56), 13-15.
2. Іванова, О.С. (2023). Туризм у сучасній Україні: інноваційні підходи та виклики. *Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. Географія*, 12(1), 23-35.
3. Кузьмін, В.П. (2022). Інноваційні технології у розвитку туризму в Україні. *Економіка та управління підприємствами*, 6(3), 30–56.
4. Mozolev, O. (2023). Preparation of youth for sports and recreation tourism. *IV International scientific and practical conference «Researching Advanced Horizons of Global Progress: Challenges and Innovative Concepts» (December 13-15, 2023) Seville, Spain, International Scientific Unity*, 500-503.
5. Давидова, О.Г. (2015). Особливості застосування інновацій у розвитку туристичної галузі України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. (Серія «Економіка»)*, 7(172), 1-9.
6. Мозолев, О.М. (2021). Критерії розвитку якості освіти у сфері туризму, фізичної культури і спорту. *Multidisciplinary academic research and innovation*.

Abstracts of XXVII International Scientific and Practical Conference. Amsterdam, Netherlands. 453-458.

7. Жуківич, І. А. (2017). Інновації в туризмі: основні теоретичні та практичні аспекти. *Наука та наукознавство*, 2 (95), 69-81.
8. Коробейникова, Я. С., & Мурава, Ю. І. (2013). Інновації в туризмі в контексті збалансованого розвитку території туристичних дестинацій. *Географія та туризм*, (24), 52-60.

Шмирко Олег Вікторович,
студент групи Т-11(б) спеціальності 242 «Туризм»
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник:

Мозолев Олександр Михайлович,
професор кафедри туризму,
теорії і методики фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
доктор педагогічних наук, професор

ПРИГОДНИЦЬКИЙ ТУРИЗМ: ЗМІСТ, ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Вступ. Пригодницький туризм, як феномен сучасної глобалізованої культури, привертає увагу своїм неповторним змістовим наповненням та характерним способом сприйняття світу. Цей вид туризму не лише дозволяє подорожуючим відкрити нові географічні простори та відчути екстремальні враження, але й викликає певні дискусії стосовно його етичних, екологічних та культурних наслідків. Пригодницький туризм надає можливість відчути підвищену емоційність і драйв, що супроводжується в поєднанні з різними екстремальними видами фізичної активності, таких як альпінізм, рафтинг, скалолазання тощо [1]. Разом з цим, пригодницький туризм вносить свій внесок у формування сприйняття природи, розуміння інших культур та відношення до них, що породжує потребу в систематичному аналізі та обґрунтуванні цих процесів.

Мета статті – розкрити зміст та особливості пригодницького туризму, визначити перспективні напрямки його розвитку в Україні.

Результати дослідження. Поняття «пригодницький туризм» широко зустрічається в науковій та художній літературі, однак і досі не існує його загальноприйнятого визначення. Пригодницький туризм тісно пов'язаний з екзотичним, спортивним і екстремальним туризмом. Розглянемо їх особливості.

Екзотичний туризм – це вид подорожей, спрямований на відвідування місць, що відзначаються незвичайністю, неповторністю або відмінністю від звичайних для подорожуючого або його культурного контексту. Цей вид туризму часто асоціюється з екзотичними країнами або регіонами, які відокремлені від масового туристичного потоку і зберігають свою природну красу, культурну спадщину та автентичний спосіб життя місцевих жителів [2].

Екстремальний туризм – це вид туризму, що передбачає проведення подорожей, які характеризуються високим рівнем ризику, фізичного або психологічного напруження, а також потенційною небезпеккою для здоров'я та життя. Він включає в себе екстремальні види активного відпочинку, такі як скалолазання, бейсджампінг, вінгсьютінг, спелеологія, багатоденні походи в диких та віддалених місцях, а також експедиції до крижаних пустель або екстремальних кліматичних умов [3].

Спортивний туризм – це вид туризму, що поєднує в собі активний відпочинок та спортивні змагання в природних або рекреаційних середовищах. Він передбачає здійснення подорожей та відвідування різноманітних місць з метою зайняття різними видами спорту, такими як велосипедний туризм, пішохідний туризм, лижний туризм, водні види спорту (каное, каякінг, веслування), альпінізм, скелелазання, туризм на конях тощо [4].

Отже, пригодницький туризм – це організована подорож, спрямована на відвідування незвичайних та екстремальних місць, яка має на меті забезпечити учасникам незабутні враження та емоції через активну участь у різноманітних пригодах та випробуваннях. Пригодницькі тури часто включають в себе екстремальні подорожі, серед яких може бути альпінізм, рафтинг, експедиції в дікі місяця або подорожі в незвичайні та віддалені регіони [5].

Пригодницький туризм відноситься до активних видів туризму, оскільки включає в себе різні способи пересування, що здійснюється за рахунок м'язових зусиль: пішохідний туризм, велотуризм, водні види пересування (каное, каякінг, веслування), альпінізм, скалолазання, рафтинг, лижний туризм, їзда на конях та інші види [6].

Загальний інтерес до пригодницького туризму є наслідком не лише популярності книг та фільмів про пригоди, але і бажання досліджувати та дізнаватися нове. В наш час концепція "пригода" асоціюється з віддаленими та невідкритими країнами, де можна відчути атмосферу загадковості та відчути емоції від невідомого. Пригодницький туризм, який базується на активних формах відпочинку, є відповіддю на ці прагнення до відкриття нового та незвичайного. Туроператори, які спеціалізуються на таких маршрутах, пропонують різноманітні програми, що включають в себе екзотичні подорожі, де учасники можуть досліджувати історичні пам'ятки, природну унікальність та екстремальні подорожі. Пригодницький туризм надає можливість підкорити нові горизонти та зануритися у світ пригод [7].

Україна має великі перспективи для розвитку багатьох видів пригодницького туризму. Перспективними напрямками, на нашу думку, можуть стати:

- подорожі Карпатами, що включають в себе піші та вело подорожі, походи на лижах, альпінізм та скелелазання. Українські Карпати мають великий потенціал для розвитку цього напрямку. В горах доступні різні маршрути для сходження на найвищу вершину України – гору Говерлу, а також маршрути по іншим гірським хребтам і вершинам.

- подорожі на конях. Маршрути кінного туризму включають проходження через заповідні зони, гори, лісопарки, історичні об'єкти, водойми, археологічні розкопки та інші цікаві місця. Україна має багато потенційних об'єктів, які

можуть приваблювати кінних туристів з усього світу, це: Карпати, місто Умань, селища Хотин, Меджибіж, озеро Світязь на Волині та інші. Відвідування таких місць дозволяє не лише насолодитися красою природи, а й відкрити для себе багато історичних та культурних пам'яток, що розташовані по всій території країни.

- подорожі по річках. Цей вид туризму дозволяє туристам насолоджуватися природними різноманіттям водних ландшафтів, відчувати адреналін під час подолання водних перешкод і порогів, а також досліджувати водні екосистеми. Водний туризм може включати як самостійні походи, так і у формі екскурсійних турів з досвідченими гідми або інструкторами. Найбільш цікавими можуть стати подорожі по річках Дністер, Дніпро, Прип'ять, Південний Буг та річках Карпатського регіону [8].

Висновки. Пригодницький туризм є способом активного відпочинку та дослідження природних та культурних багатств світу. Він відкриває перед людьми нові можливості для саморозвитку, випробування власних меж та формування нових вражень. Пригодницький туризм сприяє формуванню екологічної свідомості та поваги до природи, відіграє важливу роль у формуванні сучасної туристичної індустрії. Його популярність поступово зростає, відкриваючи нові можливості для тих, хто шукає пригоди та незабутні враження.

Література

1. Kujawinski, P. (2018). Colliders, Sundials and Wonder: When Science Is Your Destination. *The New York Times*, May 28. URL: <https://www.nytimes.com/2018/05/28/travel/science-tourism-cern-fermilab.htm>
2. Габа, М., & Погранична, Ю. (2022). Перспективні напрями розвитку екзотичного туризму в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету*, № 5, Том 1, 77-81
3. Мангушев, Д. В., Соколова, В. В., & Тимків, Н. Я. (2016). Перспективи розвитку екстремального туризму в Україні. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка*, (21, Вип. 5), 32-36.
4. Мозолев, О.М. (2023). Світові тенденції розвитку спортивного туризму. *Актуальні проблеми розвитку освіти в сфері туризму, фізичної культури та спорту: матеріали VI Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Хмельницький, 21-22 березня 2023 р.)* ХГПА, 58-60.
5. Фоміна, М. В. (2020). Розвиток пригодницького туризму на Півдні України. *Кваліфікаційна робота. Харківська державна академія культури. Харків*, 70 с.
6. Ковешніков, В. С., Ліфіренко, О. С., & Стукальська, Н. М. (2016). Інноваційні види туризму. *Інвестиції: практика та досвід*, (4), 38-44.
7. Мозолев, О.М. (2020). Організація молодіжного спортивно-оздоровчого туризму: Навчальний посібник. Хмельницький: Вид-во: ХГПА, 155 с.
8. Адамовський, К. А., & Мозолев, О. М. (2023). Спортивно-оздоровчий потенціал водного туризму в Україні. *Актуальні проблеми розвитку освіти в сфері туризму, фізичної культури та спорту: матеріали VI Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Хмельницький, 21-22 березня 2023 р.)* ХГПА, 6-9.

*Шоробура Інна Михайлівна,
доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
академік Академії наук вищої освіти України,
академік Української технологічної академії,
ректор Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ І РЕКРЕАЦІЇ У ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ АКАДЕМІЇ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Згідно Національної доктрини розвитку освіти, Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття»), Законів України «Про освіту» та «Про вищу освіту», наказу Міністерства освіти і науки України від 04 жовтня 2020 року № 1068 «Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 242 «Туризм» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти», наказу Міністерства освіти і науки України від 21 лютого 2022 року № 209 «Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 242 «Туризм» для другого (магістерського) рівня вищої освіти», основною метою вищої освіти в Україні є підготовка висококваліфікованого, компетентного фахівця з сфери обслуговування, конкурентоспроможного на ринку праці.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми... До проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму і рекреації зверталось багато науковців. Основні теоретичні засади підготовки майбутніх фахівців сфери туризму і рекреації у вищих навчальних закладах досліджували: В.К. Федорченко, Т.А. Дьорова, І.В. Зорін, І.М. Мініч та ін.

Формулювання мети статті... Розкрити професійну підготовку майбутніх фахівців галузі знань 24 «Сфера обслуговування» спеціальності 242 «Туризм і рекреація» першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівня вищої освіти в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії

Виклад основного матеріалу дослідження... Кафедра туризму, теорії і методики фізичної культури та валеології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії координує і спрямовує процес формування та розвитку загальних, професійних компетентностей, забезпечує досягнення програмних результатів навчання фахівців галузі знань 24 «Сфера обслуговування» спеціальності 242 «Туризм і рекреація» першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівня вищої освіти, що направлений на здобуття студентом знань, вмінь і навичок успішної роботи в сфері обслуговування туристичного комплексу країни і дозволяють йому бути екологічно відповідальним, соціально мобільним та затребуваним на ринку праці.

Особливість освітньої програми полягає у наявності професійно-орієнтованих дисциплін для роботи у сфері туристичного обслуговування; практична підготовка протягом навчання у туристичних компаніях, як можливість для методичного та практичного застосування набутих

компетентностей, враховуючи регіональні особливості. Вона акцентує увагу на формуванні у здобувачів компетентностей, спрямованих на розвиток творчого мислення, вирішення практичних професійних завдань та застосуванні інноваційних підходів у туристичній діяльності. Включені до освітньої програми дисципліни змістовно охоплюють різні сфери та аспекти туристичної діяльності, враховують фактори формування та кон'юнктуру національного туристичного ринку, що створює достатні передумови для працевлаштування випускників в туристичних організаціях, супутніх підприємствах та органах виконавчої влади всіх рівнів.

Придатність до працевлаштування: фахівець з туристичного обслуговування, організатор подорожей (екскурсій), фахівець з організації дозвілля, фахівець із розвитку сільського туризму, інструктор-методист з туризму, фахівець із гостинності.

Гарантом освітньо-професійної програми Туризм і рекреація першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 242 «Туризм і рекреація» галузі знань 24 Сфера обслуговування є: Шоробура Інна Михайлівна, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук, академік Академії наук вищої освіти України, академік Української технологічної академії, ректор Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

Кафедра туризму, теорії і методики фізичної культури та валеології забезпечує діяльність освітньо-професійної програми Туризм і рекреація другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 242 «Туризм і рекреація» галузі знань 24 Сфера обслуговування. Метою освітньо-професійної програми є формування та розвиток інтегральної, загальних і спеціальних компетентностей для успішного здійснення професійної діяльності у туристичній сфері, здатність розв'язувати задачі інноваційного та управлінського характеру у сфері туризму і рекреації для забезпечення високої якості туристичного обслуговування.

Освітньо-професійна програма Туризм і рекреація другого (магістерського) рівня вищої освіти дозволяє всебічно вивчити специфіку туристичної галузі, зробити акцент на здобутті знань, умінь та навичок у сфері туризму і рекреації, що передбачає визначену зайнятість, можливість подальшої освіти та кар'єрного зростання.

Придатність до працевлаштування: туризмознавець, екскурсознавець, фахівець з рекреації, фахівець із санаторно-курортної справи.

Гарантом освітньо-професійної програми Туризм і рекреація другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 242 «Туризм і рекреація» галузі знань 24 Сфера обслуговування є:

Долинська Олеся Олегівна, доктор філософії, доцент, доцент кафедри туризму, теорії і методики фізичної культури та валеології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

Науково-дослідна тема кафедри: «Розвиток регіонального туристичного комплексу в умовах децентралізації», яка передбачає розробку теоретичних основ та обґрунтування практичних рекомендацій з вдосконалення регіонального туристичного комплексу України.

Науково-дослідна тема: Рухова активність студентів-туристів в умовах пандемії COVID-19.

На кафедрі туризму, теорії і методики фізичної культури та валеології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії діють студентські наукові гуртки:

1. Студентський науковий гурток «Хмельниччина туристична».

Завдання студентського наукового гуртка «Хмельниччина туристична»:

- виявлення та розвиток здібностей та творчого потенціалу його членів, спрямування їх до майбутньої професійної діяльності;
- поглиблення теоретичних знань та покращення практичних навичок, отриманих за час навчання;
- формування вмінь використання наукового підходу при вирішенні завдань практичної діяльності;
- сприяння підвищенню якості наукових досліджень, що здійснюються на кафедрі;
- сприяння співпраці з громадськими організаціями в сфері освіти та науки;
- популяризація наукових семінарів, конференцій, тренінгів серед здобувачів освіти
- краще пізнання туристичних ресурсів Хмельницької області.

Керівник студентського наукового гуртка «Хмельниччина туристична»: Долинська Олеся Олегівна, доктор філософії, доцент кафедри туризму, теорії і методики фізичної культури та валеології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

2. Студентський науковий гурток «Туризмознавець».

Мета: поглиблення загальних та професійних компетентностей в галузі туризму, що направлені на здобуття студентом знань, вмінь і навичок успішної роботи в сфері обслуговування туристичного комплексу країни і дозволяють йому бути екологічно відповідальним, соціально мобільним та затребуваним на ринку праці.

Керівник студентського наукового гуртка «Туризмознавець»: Мозолев Олександр Михайлович, доктор педагогічних наук, професор, майстер спорту з плавання та військового спортивного багатоборства, професор кафедри туризму, теорії і методики фізичної культури та валеології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

Студенти спеціальності «Туризм» є членами Ради Наукового товариства студентів, магістрантів, аспірантів, докторантів і молодих учених ХГПА. Мета діяльності Наукового товариства полягає в зосередженні зусиль на максимальному розкритті природних задатків і обдарувань його членів у сфері науково-дослідної та пошукової роботи, що сприятиме більш змістовній їх науково-теоретичній і практичній підготовці та безпосередній діяльності в умовах динамічних змін у суспільно-політичному, соціально-економічному та духовно-культурному житті.

Кафедрою також здійснюється секційна робота. Викладачами кафедри проводяться заняття із таких видів спорту: важка атлетика, волейбол, баскетбол, міні-футбол, настільний теніс. Заняття проводяться у відповідності до розроблених програм, із максимально раціональним використанням спортивних

майданчиків і спортивних залів. Спортивно-масові заходи направлені на формування здорового способу життя проводяться згідно плану спортивно-масових заходів ХГПА на поточний навчальний рік, у відповідності до розроблених програм, із максимально раціональним використанням спортивних майданчиків і спортивних залів.

Викладачами кафедри розроблені згідно вимог навчальні і робочі програми зі всіх освітніх компонентів спеціальності, оформлені навчально-методичні комплекси. Викладачі кафедри здійснюють індивідуальні заняття з окремими студентами з метою підвищення рівня підготовки за складеним графіком консультацій. Для покращення виконання студентами самостійних робіт здійснено забезпечення підручників, навчально-методичних посібників, конспектами лекцій, додатковими методичними матеріалами, методичними розробками.

Кафедра здійснює керівництво практикою зі спеціальності «Туризм і рекреація», а саме: вступ до фаху, виробнича та переддипломна практики. Викладачами кафедри розроблені методичні рекомендації із проходження практики, здійснюються консультації.

Кафедра працює над поглибленням процесів взаємодії з підприємствами, організаціями, установами, що передбачає підписання довгострокових угод про співпрацю та проходження навчальної практики студентів спеціальності «Туризм і рекреація». Також залучення стейхолдерів до обговорення освітньо-професійної програми Туризм і рекреація.

Підписані угоди про співпрацю зі стейхолдерами: Хмельницький обласний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді; Державний архів Хмельницької області; Заповідник «Межибіж»; Музей історії міста Хмельницького; Національний природний парк «Подільські Товтри»; ТОВ «Аутсорсинг тім»; Туристичні агенції «Ніка тур вояж», «Alice Tour», «Байдак тур», «Навколо Світу – XXI»; Хмельницька дитяча школа мистецтв; Хмельницька дитячо-юнацька спортивна школа № 1; Хмельницька обласна організація Національної спілки письменників України; Хмельницька обласна філармонія; Хмельницький міський будинок культури; Хмельницький обласний літературний музей; Хмельницький обласний науково-методичний центр культури та мистецтва; Хмельницький обласний центр науково-технічної творчості учнівської молоді та ін.

Учасники освітнього процесу не порушують графік навчального процесу, встановлюють комунікативні зв'язки із здобувачами вищої освіти і своїми колегами тощо. У своїй роботі використовують наступні доступні для них платформи: ZOOM, Viber – групи, електронну пошту, телефон, соціальні мережі, Skype, Goole Classroom та ін. Активно використовують модульне середовище MOODLE.

Усі записи щодо проведення занять відбуваються відповідно до плану роботи і фіксуються в журналах.

Також проводяться засідання кафедри, на яких викладачі діляться своїм досвідом роботи дистанційно та вирішують інші нагальні проблеми для покращення організації освітнього процесу в сучасних умовах.

Викладачі кафедри друкують науково-методичні публікації у наукових фахових виданнях, віднесених до переліку МОН України та у зарубіжних виданнях, наукометричних базах Scopus та Web of Science.

Щорічно кафедра організовує та проводить всеукраїнські і міжнародні науково-практичні конференції на тему: «Актуальні проблеми розвитку освіти в сфері туризму, фізичної культури та спорту» та ін. Постійно беруть участь у міжнародних, всеукраїнських, міжвузівських конференціях і семінарах інших навчальних закладів.

Висновки. Професійна підготовка майбутнього фахівця сфери туризму і рекреації передбачає системність навчально-виховної, наукової роботи, складання навчально-програмної документації, навчальних планів, програм, підручників; наукову організацію педагогічної праці професорсько-викладацького складу; управління науково-дослідною роботою та ін. Кафедра туризму, теорії і методики фізичної культури та валеології приймає активну участь у професійній підготовці майбутніх фахівців галузі знань 24 «Сфера обслуговування» спеціальності 242 «Туризм і рекреація» першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівня вищої освіти в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії.

Література

1. Сторінка ХГПА. Кафедра туризму, теорії і методики фізичної культури та валеології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії. <http://kgpa.km.ua/?q=fizvyh>.
2. Наказ Міністерства освіти і науки України від 04 жовтня 2020 року № 1068 «Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 242 «Туризм» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти».
3. Сторінка «Новини ХГПА»: <http://kgpa.km.ua/blog>.
4. Сторінка Facebook Кафедра туризму, теорії і методики фізичної культури та валеології: <https://www.facebook.com/groups/465642927804455/?ref=share>;
5. Сторінка Instagram Кафедра туризму, теорії і методики фізичної культури та валеології: https://instagram.com/tourizm_khgpa?igshid=15u6br2fv8q6c;

Штефуряк Анна-Ольга,

студентка географічного факультету

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Науковий керівник:

Чубрей Олександра Степанівна,

професор кафедри економічної географії та екологічного менеджменту

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,

доктор педагогічних наук, професор

ТУРИЗМ У БОЛГАРІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА АНАЛІЗ ПРИВАБЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ТУРИСТІВ

Вступ. В сучасних умовах туризм є однією з найрозвиненіших галузей світового господарства, а також однією з форм міжнародної торгівлі послугами, що найбільш динамічно розвивається. Для багатьох країн, в тому числі й

Болгарії, туризм став основним джерелом валютних надходжень, зайнятості, туризм сприяє розвитку торгівлі та окремих галузей господарського комплексу.

Підтримка до і після вступу до ЄС використана для покращення інфраструктури країни, однієї з головних слабких сторін туристичної індустрії Болгарії.

Болгарський туризм почав прориватися на світовий туристичний ринок після застою. Дохід Болгарії від туризму з 2010 р. становить понад 1 млрд євро на рік. Реконструюються багато готелів, будуються нові, сучасні будівлі, створюється висококласна інфраструктура туристичного бізнесу.

Туристичні потоки зростають з кожним роком, очікується, що країна стане новим європейським туристичним центром, як це сталося у Португалії та Туреччині. Останні два роки туризм став провідним експортним сектором болгарської економіки, надавши понад 400 000 робочих місць [1].

Метою дослідження є дослідження рекреаційно-туристичних умов та ресурсів Болгарії, а саме вивчення сучасного стану туристичної галузі та умов для її розвитку.

Результати дослідження. Чорноморське узбережжя Болгарії є найпопулярнішим місцем для пляжного туризму. Якщо порівнювати готельну базу Болгарії та Туреччини, то Болгарія має певні переваги. Про те розвиток туризму обмежується недостатнім рівнем сервісу проти західних стандартів, з іншого боку, Болгарія вражає привітністю та гостинністю більшості своїх громадян.

Зростання турпотоків із країн пострадянського простору до Болгарії визначається низкою причин: спільністю слов'янських коренів та відсутністю мовного бар'єру, недорогим туристичним продуктом у поєднанні з багатьма природними та культурними ресурсами Болгарії.

Щорічно до Болгарії приїжджає понад 1 мільйон туристів. Крім традиційного пляжного відпочинку в Болгарії, на гірських курортах є багато цікавого для тих, хто цікавиться давньою історією, фольклором, цілительством та релаксацією. Багато туроператорів у Болгарії пропонують комбіновані тури, що включають відпочинок на морі та бальнеолікування, спорт, гірські прогулянки, екскурсії сушею, а також в інші країни – Єгипет, Туреччину, Македонію.

Чорноморське узбережжя Болгарії має одні з найкращих пляжів у Європі де купальний сезон триває з травня до жовтня. Міжнародні курорти: Золоті піски, Сонячний берег з багатьма готелями, гірськолижний курорт – Боровець.

Болгарія є найбільшим виробником трояндового масла, що використовується у парфумерії. Центром виробництва масла є знаменита Трояндова долина.

З огляду на те, що Болгарія – дивовижно різноманітна країна, тут ви знайдете сонячні пляжі, морські курорти, засніжені лижні траси, мальовничі природні парки, старовинні пам'ятники, смачну кухню та чудові можливості для оздоровлення дорослих і дітей. Місцеві жителі добрі та гостинні, а ціни, що важливо, цілком доступні – зовсім не європейські. В результаті в Болгарії розвинені практично всі види туризму.

В даний час існує багато різних підходів до класифікації туризму в цілому і в Болгарії зокрема. Залежно від напрямку туризму в Болгарії його можна розділити на:

- морський туризм пов'язаний з відпочинком на морі;
- оздоровчий і бальнеологічний туризм, включаючи кліматотерапію, санаторно-курортне лікування, грязелікування, банно-пляжний, повітряні процедури тощо;
- спортивний, включаючи водні види спорту, піші прогулянки, катання на лижах, велосипеді, водіння, скелелазіння тощо;
- пізнавальний, поділяється на ознайомлення з природними, культурними, історичними, господарськими пам'ятками, етнокультурний туризм;
 - спеціалізований, у тому числі діловий, конгресний тощо.
 - релігійний туризм – паломництво до «святих місць»;
 - фестивальний туризм – широкий спектр туристичних поїздок, організованих для відвідування національних і міжнародних ярмарків і виставок, спортивних змагань, серед яких виключне місце займають винні фестивалі (винний, дегустаційний туризм);
 - екотуризм – це особливий вид туризму, заснований на сталому використанні як природних, так і культурних ресурсів, який планується і розвивається таким чином, щоб запобігти їх втраті та деформації;
 - екскурсії по магазинах, іншими словами вид туризму «стрілецька торгівля»;
 - науковий туризм (також відомий як спеціалізований туризм, конгресовий туризм) – це вид туризму, пов'язаний з підготовкою міжнародних наукових конгресів, конференцій, симпозіумів, семінарів, часто поєднується з іншими видами туризму. Якщо раніше ці наукові форуми частіше проводили у великих наукових центрах, великих містах, то останнім часом організатори намагаються проводити їх ближче до природи – на суші чи на воді, для чого використовують прогулянкові катери;
 - етнічний туризм – туристичні подорожі місцями народження, колишнього проживання, місцями проживання предків;
 - сільський туризм в Болгарії – це рекреаційні подорожі в сільську місцевість або екологічні місця. Цей вид туризму все більше поширюється в розвинених країнах. Так, багато німців і англійців їдуть в центральні райони Болгарії для відпочинку на природі.

Останнім часом у Болгарії особливо розвинений так званий елітний відпочинок. У важкодоступних, але дуже колоритних та унікальних місцях регіону створюються нові об'єкти туризму, які можуть розвиватися разом із розвитком мисливства, рибальства та інших суміжних галузей [2].

На чорноморське узбережжя почали повертатися туристи з Румунії, Сербії, України, стали прибувати нові – з Німеччини та Великобританії, мешканці скандинавських країн.

Ще одна особливість полягає в тому, що в Болгарії дозволено гральний бізнес і ця сфера суворо контролюється державою [3].

Пандемія коронавірусу COVID-19 стала чи не фатальною для туризму багатьох країн світу. Кожна країна втратила мільйони туристів та надходжень від туризму, чим і був зумовлений спад країн у світовому рейтингу. Болгарія, на жаль, не стала винятком.

Нові тенденції в туризмі, які розвиваються в Болгарії і набирають обертів в Європі, включають гольф-туризм і курортний туризм. В Європі гольф – це багатомільйонна індустрія. Поки в країні мало діючих полів для гольфу, і першим серед них є гольф-клуб «Іхтіман», який був відкритий в 2000 році неподалік від міста.

Варто зазначити, що Болгарія є країною, де розвиток індустрії гольфу має великий потенціал. М'який клімат дозволяє з комфортом проводити час на свіжому повітрі не тільки влітку (коли в Іспанії або на Кіпрі дуже жарко), але і взимку. Вільного простору багато, особливо якщо розглядати як потенційні будівельні ділянки території, віддалені від щільної забудови курортних зон, таких як Сонячний Берег або Золоті Піски. Незважаючи на всі очевидні переваги, Болгарія все ж не може похвалитися великою кількістю полів для гольфу.

Всі готелі Чорноморської курортної зони Болгарії пропонують широкий спектр спа-процедур з мінеральною водою. У той же час є багато інших оздоровлюючих процедур на вибір: виноградотерапія, кріотерапія, мурсальські ванни, молочні ванни, ароматерапія, спа-капсули тощо [4].

Окрім традиційних видів відпочинку, Болгарія також славиться відпочинком для дітей на підлітків, а саме, це табори, групові поїздки та колективів за інтересами (танцювальні колективи, спортивні групи або групи дітей, що разом навчаються тощо). Часто такі поїздки поєднують у собі виступи на фестивалях, участь у змаганнях та відпочинок на морі поєднаний з культурно-пізнавальними екскурсіями.

Незважаючи на наявну позитивну динаміку, сучасна туристична галузь країни має низку проблем:

- дефіцит якості обслуговування і сервісу (за застарілими радянськими стандартами, що не відповідає світовим нормам);
- територіальна непропорційність;
- брак кваліфікованих кадрів, що є однією з підстав неефективної організації праці та низького рівня сервісу;
- неготовність до формування і розвитку готельних комплексів;
- відсутність мотивації до підвищення ефективності функціонування готелів тощо.

Висновки. Узагальнюючи все вищевикладене, можна виділити кілька основних тенденцій у сфері туризму Болгарії: збільшення кількості туристичних об'єктів, які обслуговують населення, інвестиції держави та інших іноземних інвесторів у цю галузь, зростання та покращення туристичних послуг, піднесення індустрії туризму до європейських стандартів, перетворення Болгарії на туристичний центр Західної та Східної Європи, щорічне зростання туристичних потоків, інтеграція нових галузей у традиційний болгарський туризм. Індустрія, що раніше не типова для цієї країни, така як спа-туризм і гольф-туризм.

Література

1. Економіка Європи [Електронний ресурс]. Режим доступу : ec.europa.eu.
2. Матеш В.О. (2007). Болгарія запрошує на відпочинок. *Міжнародний туризм*. 4, 62–70.
3. What future for tourism in Bulgaria URL: <https://www.balcanicaucaso.org/> (дата звернення: 02.04.2021 р.)
4. Ходикін, Д. А. (2020). Лікувально-оздоровчий туризм в Болгарії. *Кваліфікаційна робота. Київський національний лінгвістичний університет. Київ, кафедра історії України і туризму*, 71с.